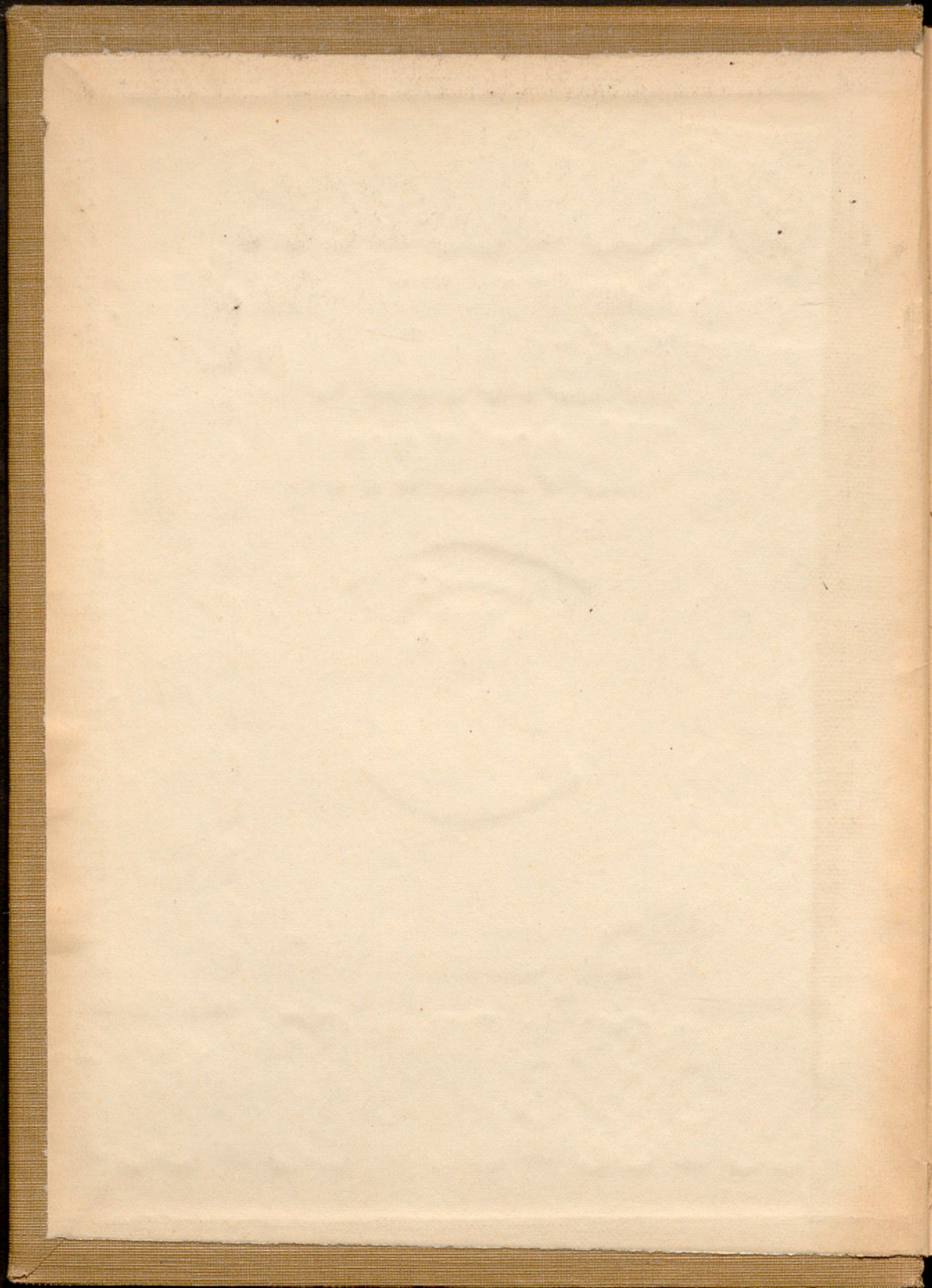

Historia de Montserrat

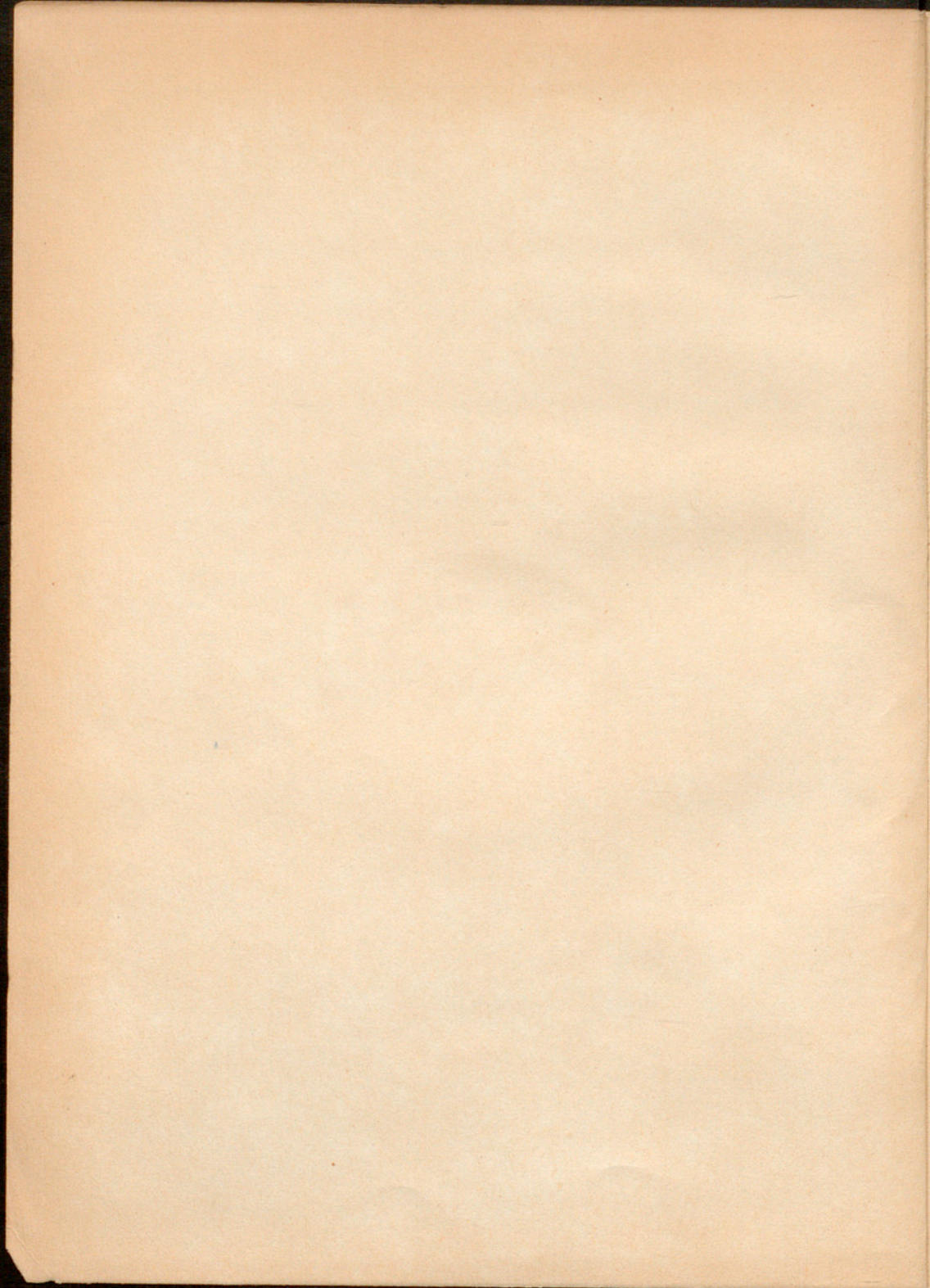
Don J. M. Alcega
Historia de
Montserrat

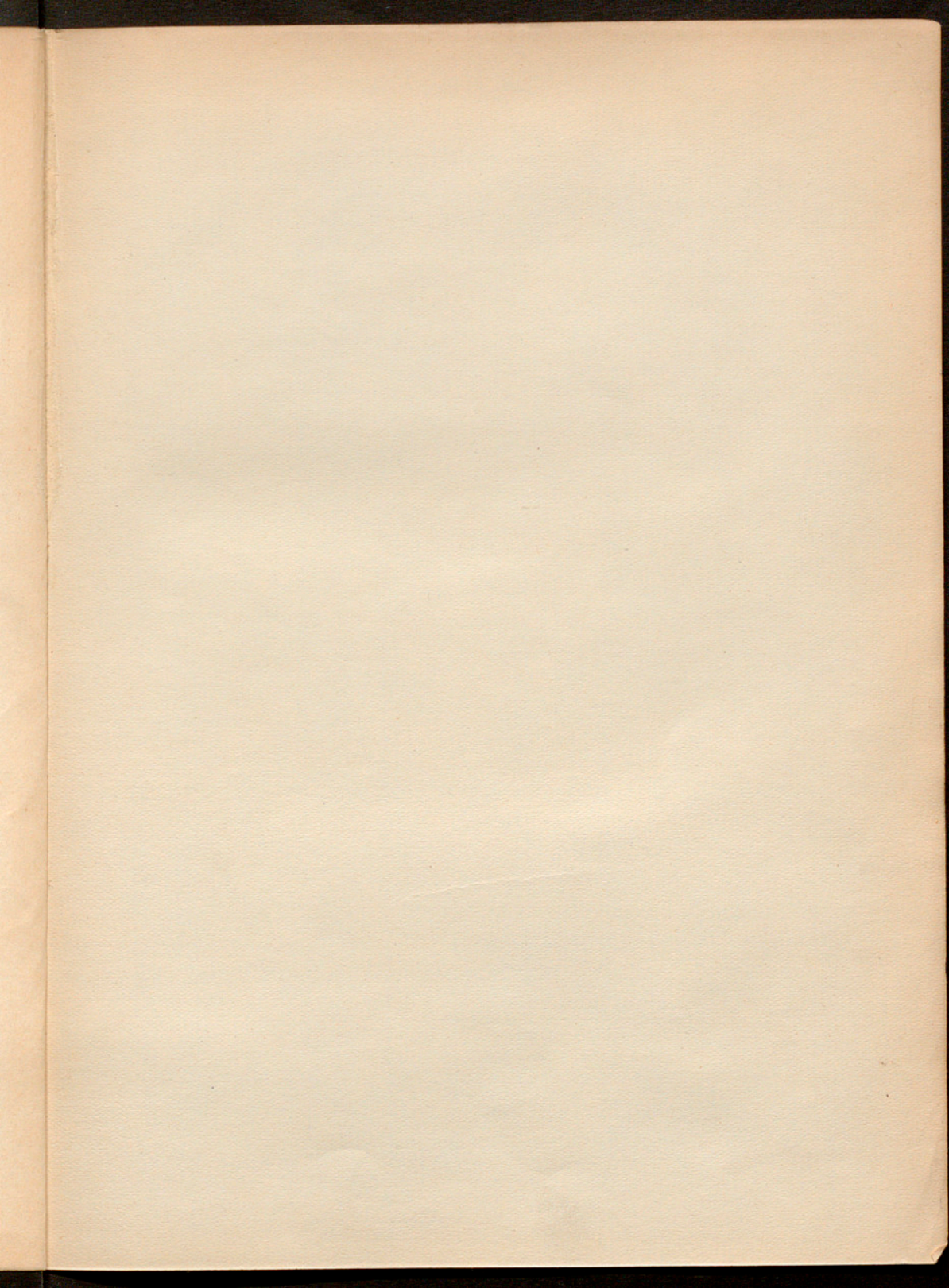

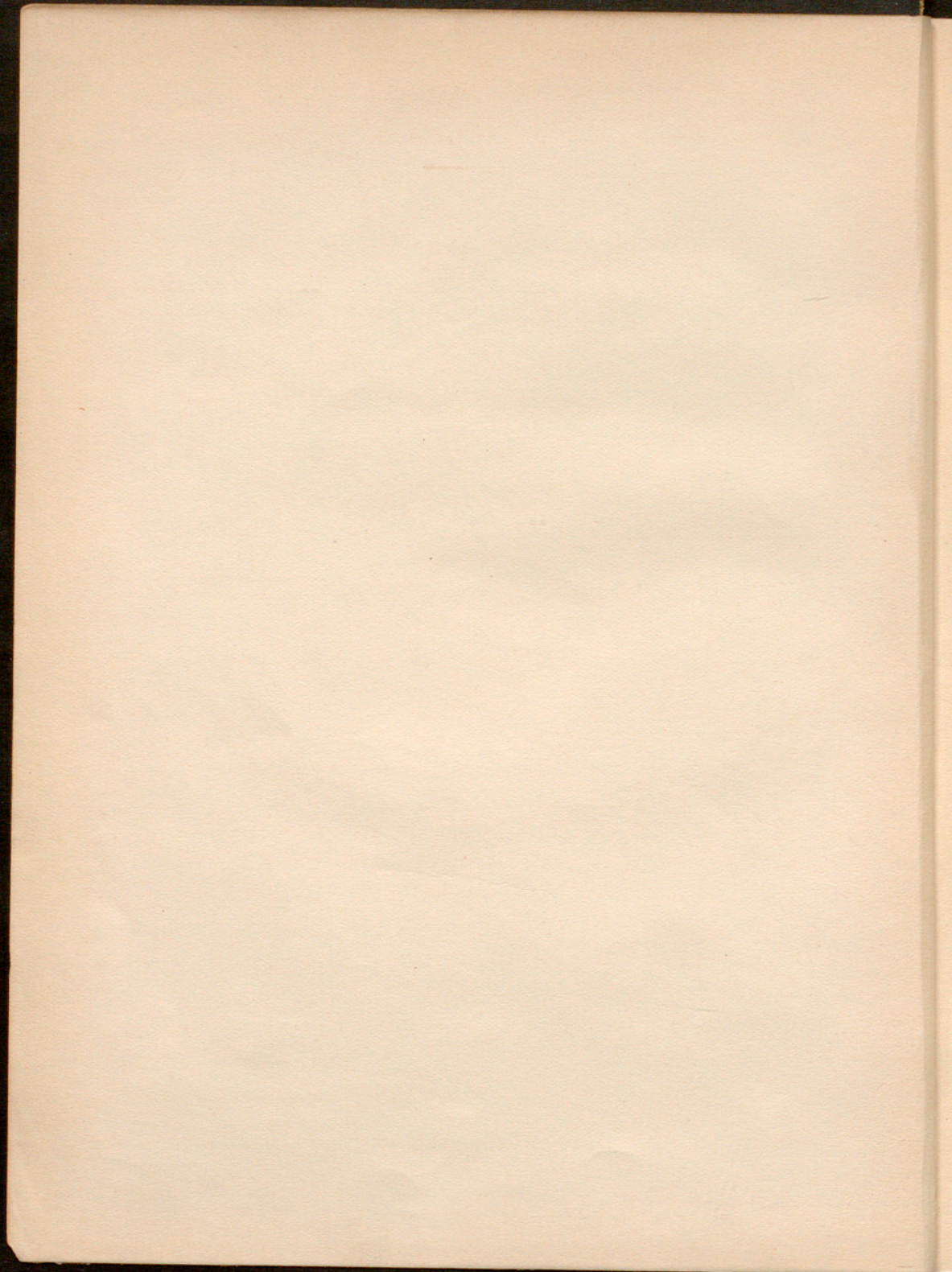
Ano MDCXXXI

Don Jose Mas
1945

HISTÒRIA DE MONTSERRAT

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

HISTÒRIA
DE
MONTSERRAT

PER

DOM ANSELM M. ALBAREDA

INSTITUTO AMATLLER
DE ARTE HISPÁNICO

MONESTIR DE MONTSERRAT

ANY JUBILAR MCMXXXI

HISTÓRIA
DE
MONTSERRAT

Doct. Amador M. A. Almeida

MONESTIR DE MONTSERRAT
ANY TERCEIRA MILLENA

A LA MEVA MARE MARIA RAMONEDA

IN MEMORIAM

L'AUTOR

A NEW YORK STATE PUBLICATION

BY MEMORANDUM

1917

ADVERTIMENT

*S*intetitzar en un petit volum la història del Monestir de Montserrat, serà tasca àrdua, fins en haver escrit definitivament aquesta història. Avui, en plena recerca documental, quan d'una banda les llacunes abunden, segles enters resten a l'ombra, capítols sencers s'han d'encetar encara, i de l'altra la Crítica més elemental exigeix abandonar les rutes fressades, l'intent d'aquesta síntesi és una temeritat abocada al fracàs.

La pia frisança, però, dels devots de Montserrat — més aguditzada amb la celebració del IX Centenari de la fundació del Monestir — no té espera. Demana peremptòriament que sigui abastat de l'arbre de la història aquest fruit, baldament immadur. A contra cor ens abel·lim a llur amable importunitat, car temem que les planes següents no assadollaran l'anhel de viure les intimitats de la història montserratina.

Caldrà que l'amic lector esmenti a cada capítol, a cada plana, que el llibret que té a les mans no és la història de Montserrat ni en compendi, sinó un esbós imprecís que voldria suggerir, en visió panoràmica, el desplegament del Monestir, la potència de la seva atracció, la força del seu expandiment.

Cenyim el present treball al Monestir de Santa Maria de Montserrat. Després d'un breu capítol de situació topogràfica, dedicat a la Muntanya, marquem la trajectòria històrica del nostre Monestir dels Orígens, segle XI, als temps actuals de Reconstrucció, estudiant

els períodes de Creixença, segles XII i XIII; Emancipació de Ripoll, segle XIV; Independència, segle XV; Subjecció a Valladolid, segles XVI-XVIII; Destrucció, segle XIX.

A la segona part ens ocupem de la Devoció al Santuari. La Santa Imatge, centre d'aquesta devoció, amb els grans i continuats Miracles atreu a Montserrat multitud de Romiatges. Els Pelegrins i devots, agraïts a la Madona, presenten llurs ofrenes que enriqueixen el Tresor, cooperen durant llur estada al Santuari a la Laus Perennis, és a dir a la lloança ininterrompuda, i s'inscriuen a l'antiquíssima Confraria de Montserrat per tal que absents, i fins després de la mort, siguin participants de les oracions, sacrificis i sufragis del Santuari estimat.

Els Custodis del Santuari, i els que en ell han sojornat habitualment: Monjos, Ermitans, Donats, Escolans, Preveres, Servents, integren la part tercera que completa el Capítol de Cultura a Montserrat, fruit de l'activitat intel·lectual dels seus habitants.

L'Expansió de Montserrat més enllà de les fronteres Catalanes, és descrita a la penúltima part, i l'última, seguida d'un Epíleg, és consagrada a la filtració de Montserrat a Catalunya.

Advertim: Hem escrit una obreta de lectura, no de consulta. Defugim sistemàticament les citacions, tan fàcils com inútils. Els erudits tindran paciència d'esperar la Història crítica documental en preparació, a la qual trobaran escrupolosament justificades les dades inèdites ací insinuades, i moltes d'altres procedents, quasi totes, dels importants Arxius del Vaticà, de la Corona d'Aragó i de les recents adquisicions de documents fetes pel Monestir de Montserrat.

LA MUNTANYA DE MONTSERRAT

LA MONTAÑA DE MONTECROCI

LA muntanya de Montserrat està situada quasi al mig de Catalunya, a uns 35 Kms. de Barcelona, als $41^{\circ} 36' 18''$ latitud Nord i a $1^{\circ} 48' 56''$ longitud Est. El cim més alt, Sant Jeroni, té 1235'73 metres; el Monestir està a 723 sobre el nivell de la Mediterrània. La llargada de la Muntanya, de Nord a Sur, és de 10 Kms., 5 la seva amplada, i 26 el perímetre, aproximadament.

Montserrat és d'origen netament i totalment sedimentari. Fins l'ull profà destria ben aviat els formidables bancs de conglomerat de les margues argiloses del peu de la Muntanya i de les faixes de llots rojos que, en trams de poc gruix, ratllen horitzontalment la Muntanya en diversos indrets. El conglomerat, element primordial gairebé únic que forma la part alta, la més típica de la Muntanya, es compon de còdols aglutinats per un ciment natural calis-argilós d'una adhesió perfecta que resisteix poderosament l'eina i els agents atmosfèrics destructors. Les dimensions d'aquests còdols, oscil·len, en general, entre cinc i deu centímetres. Per bé que de tant en tant hom constati la presència de troços de quars, de pissarra, de pòrfir, d'arenisca roja etc., són essencialment calissos els còdols que integren aquest conglomerat oligocè, que quasi no es pot dir poligènic.

Dos cataclismes geològics, íntimament relacionats amb el continent tirreno-balear o massís mediterrani, determinaren la formació de Montserrat i la seva emergència. A principis de l'època terciària una contracció violent de la crosta de la terra, entre altres fenòmens tectònics, féu emergir un continent del fons de la mar mediterrània i aixecà la serralada pirenenca, amb la qual cosa la mar eocena que a últims de l'època secundària havia invadit la part central de Catalunya, restà reduïda a un llac de grans dimensions vorejat de formidables espadats. El terreny que avui ocupa Montserrat romangué ocult sota les aigües del llac com abans ho estava sota les de la mar, molt a prop, però, del litoral que passava a l'indret del Collbató actual. En aquest tocom desembocava un riu amplíssim, procedent, sembla, del continent balear, i durant segles estimbà al fons del llac eocè una quantitat incalculable de còdols que havia arrencat de les roques calisses que li barraven el pas, especialment del massís del Garraf i de les roques triàsiques del Cairat, de la Puda i de Collbató mateix. Són els elements que integraran els futurs conglomerats montserratins. Montserrat s'elaborà sota les aigües, amb la lentitud de tota sedimentació.

Una altra catàstrofe geològica enfonsà molt més tard el continent balear, del qual no en restà altra cosa que les illes omònimes. Aquest cataclisme repercutí fortament a Catalunya i determinà l'esfondrament del Vallès i del Penadès, i l'eixugament del llac eocè. El colossal amuntegament de conglomerat restà llavors al descobert i emergí a una alçada notable, no pas per aixecament propi sinó per l'abaixament de les terres de l'entorn. Montserrat es féu albirador per primera vegada. Un Montserrat

molt divers del nostre Montserrat, millor dit, no ho era encara de *serrat*. Era un massís enorme, amorfe, xop tot ell de l'aigua que l'havia infantat. Eixit, però, a la llum del dia trobà aparellades les eines que havien de modelar-lo, les quals no eren precisament les serres d'or dels angelets verdaguerians, sinó les xardors del sol, les gelabrorrs de l'aigua, el frec enèrgic de les tramontanes, el martelleig dels xàfecs copiosos, les convulsions crepitants del subsòl inestable.

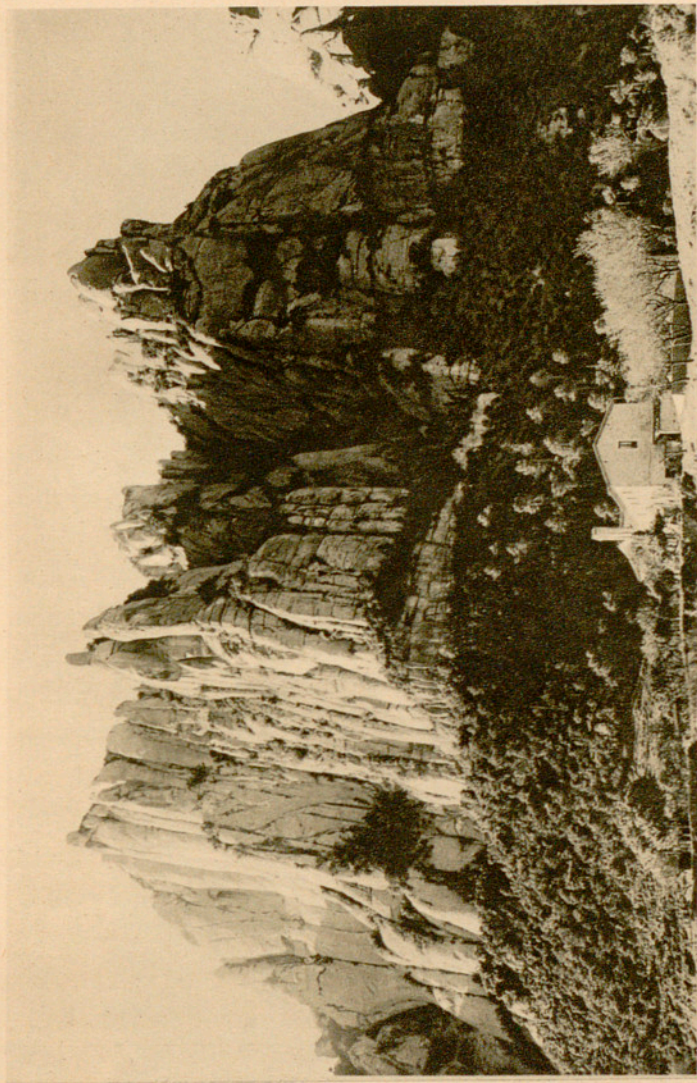
L'eixugament excessiu i ràpid, provocat per les roentors del sol i els corrents impetuosos de l'aire, esberlà en mil indrets el massís montserratí, sobretot en sentit vertical, i tallà els trams de conglomerat en prismes gegantins i desiguals. A l'hivern, en glaçar-s'hi l'aigua, s'anaren badant aquestes clivelles i motivaren l'estimbament d'alguns blocs; d'altres foren arrabassats per les sacsejades violentes dels fenòmens sísmics que sovint feren trontollar la muntanya, i així, a poc a poc, començà a dibuixar-se la silueta esborradicament dentada del Montserrat. Passaren, però, encara molts segles de treball constant, perfidiós, inlassable de tots els agents destructors atmosfèrics i de tots els moviments alçapremadors tectònics, abans que la nostra Muntanya presentés el dentellat que avui admirem, i tingués dret al nom de Mont-Serrat.

Val a dir que l'obra realitzada és admirable. Montserrat és una meravella de la natura, quelcom d'únic al món. Hom l'ha comparat a un vaixell gegantí, a una catedral incommensurable, a un castell hiperciclòpic... Davant d'aquest prodigi de l'Omnipotència divina, la imaginació pot fantasiejar folgadamente; tot elogi és migrat, la hipèrbole esdevé impossible.

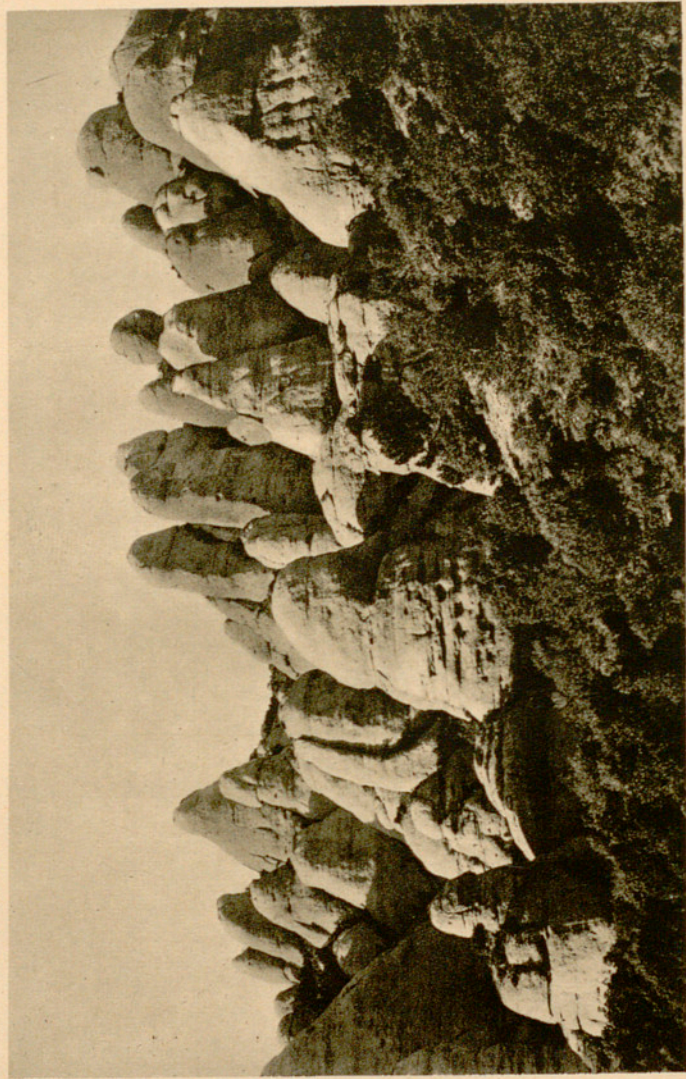
Cal afegir dos mots sobre l'interior de la Muntanya, la seva hidrologia, la flora, la fauna i les vies de comunicació.

Una hipòtesi imagina Montserrat buit de dins, i profetitza la seva destrucció per esfondrament. No en sabem res. Les famoses Coves del Salitre en el terme de Collbató, ocupen una extensió insignificant en proporció de la Muntanya, i per bé que no és impossible l'existència d'altres coves, avui ignorades, la seva formació hauria obeït a les mateixes causes, de segles desaparegudes. Aigües abundoses destruïren les margues numulíti-ques damunt les quals reposen els bancs del nostre conglomerat. En els indrets on aquests gratalls foren més amples, alguns blocs de conglomerat mancats de base s'enfondraren i originaren les esmentades coves. Els migrats regalims que avui s'esmunyen per l'interior d'aquestes cavorques, més aviat són elements de consolidació que de destrucció, puix la calç que l'anhídric carbònic ha dissolt dels còdols calissos, forma estalagmites i estalactites les quals a còpia de segles esdevenen gruixudes columnes que apuntalen els sostres insegurs. Montserrat seguirà les lleis generals de la evolució física de les muntanyes. Els mateixos elements que l'han esculpat arribaran a anorrear-lo. Sense un cataclisme geològic, però, tenim Montserrat per centenars de segles.

L'aigua que ha estat un element cabdal en la formació de Montserrat, en la modelació externa i en la perforació interna, no abunda a l'època actual. Els vessants espadats de la Muntanya impossibiliten l'aturament de les aigües plujanes, i la impermeabilitat del conglomerat no permet filtracions a l'interior. Els

Montserrat. Vista parcial de la Muntanya a la banda de Santa Cecília Blanca de conglomerat seccionats verticalment.

Detall de la part alta de la Montanya. Formes capricioses esculpides per l'obra secular dels agents atmosfèrics.

grans dipòsits naturals que existeixen dins de la Muntanya, s'han d'omplir directament dels pouetons i profundes clivelles verticals, o bé amb aigua de procedència llunyana aconduïda per les faixes de tapàs mitgeres o per les margues numulítiques, bàsiques, de Montserrat. L'existència d'aquests dipòsits interns és provada a bastament amb la presència de les abundoses fons intermitents de Monistrol i de Collbató. A la perifèria, però, sobretot a la part alta de la Muntanya, les deus han escassejat sempre, almenys des dels temps històrics.

La manca de fonts i la migradesa de terra, han fet que hom trobés sempre meravellosa la vegetació de Montserrat. Des de les descripcions de la nostra Muntanya escrites als ss. XV i XVI fins als nostres dies, constantment hom es demana com poden viure tants d'arbres i d'arbrissalls arrapats a la roca nua sense un regalim d'aigua. El botànic resta més admirat encara pel nombre extraordinari d'espècies diferents que es crien a la nostra Muntanya, puix de les 3,000 plantes vasculars que la ciència registra a Catalunya, unes 1,600 creixen a Montserrat. És que les diverses condicions climatològiques en mil metres de desnivell, les fondalades ubagues i humides, els roquissars assolellats i ventejats ofereixen terrenys prolífics a la vida vegetal. El boix i el romaní han esdevingut les plantes típiques de la Muntanya Santa.

També és abundosa la fauna montserratina, especialment en insectes. Els ocells estan ben representats: verdums, passarells, rossinyols, pardals, cadernerres, tords blaus i roquers, gafarrons,

orenetes, falsiots, cuaretes, reietons, estornells, merlots, gaigs, pit-rojos, etc. En alguns penyals nien encara els ducs, les àligues, els esparvers, els alcions; aquests darrers eren estimadíssims per les caceres d'aus. Ofrena règia que de vegades presentava l'Abat als Prínceps que visitaven el Santuari. Algú ha parlat de les feres que antigament s'encauaven a la nostra Muntanya; llevat d'algun llop, d'algun senglar o d'algun cérvol escadussers, creiem que mai no hi ha hagut altres mamífers que les musteles, fusines, guineus, gats mesquers, esquirols i toixons que encara es veuen avui. Els rèptils no són nombrosos: algunes serps petites, alguns escorçons i algunes vidrioles.

De baix estant hom diria que Montserrat és inaccessible; les vies de comunicació, són, però, nombroses. Hom pot arribar al Monestir per camí mulater, per drecera, per carretera, en tren de cremallera i en tren aeri, i un cop al Santuari troba encara funiculars per davallar al camí de la Sta. Cova i pujar a Sant Joan, i un aeri per muntar al cim més alt de la Muntanya.

EL MONESTIR

EL MONESTIR

ORÍGENS

(Segle XI)

EL culte de la Mare de Déu a Montserrat és antiquíssim. Històricament, consta que l'any 888 existia a la nostra Muntanya una Capella dedicada a la Verge Maria. Guifre el Pelós la donà al Monestir de Ripoll. L'any esmentat no era pas el de la fundació de la Capella. Aquesta probablement fou bastida en els temps visigòtics, puix durant les incursions àrabs no solien els cristians construir Esglésies en despoblat. La història consentiria que hom assenyalés encara una data més remota a la primitiva Esglesiola de Santa Maria de Montserrat fins arribar als primers segles del Cristianisme, car sabem que molts dels antics cristians, per tal de defugir les persecucions—les quals no mancaren a casa nostra—o bé enduts d'un desig d'alta espiritualitat, es lliuraven a vida d'oració i de penitència en paratges avinents i solitaris. Certament, Montserrat oferia un recer segur i temptador als primicers convertits de la nostra terra, i bé podria haver estat aquest l'origen de la vida eremítica de la Muntanya, que dies a venir llevarà tan esponerosa florida d'Anacoretetes. Les cinc Ermites que de temps immemorial existien a Montserrat: Santa Maria, Sant Iscle, Sant Pere, Sant Martí i Sant Miquel, confirmarien aquesta hipòtesi. Com sigui, possiblement al segle VII i certament al segle IX hi havia a la nostra Muntanya una Capella a invocació de la Verge.

Probablement un o dos Ermitans eren custodis de l'Esglesiola de Santa Maria. Des de l'any 888 aquests homes devots serien triats per l'Abat de Ripoll entre els Monjos del seu Monestir, i els béns oferts a l'Ermita passarien a propietat del gran Cenobi català, fins al segle següent. En aquesta època, vers el 950, Cessari, Abat de Santa Cecília, l'interessant i enigmàtic personatge que es titulava Arquebisbe de Tarragona, obtingué de la Comtessa de Barcelona l'anexió al seu Monestir d'algunes Ermites de Montserrat, entre elles la de Santa Maria. Ripoll descurà llavors els seus drets o no tingué prou força per pledejar amb l'Abat Cessari, i així continuaren les coses durant més de cinquanta anys.

Als segles IX i X la manca de documentació referent a Santa Maria de Montserrat és quasi absoluta, però les clares escriptures que en parlen, les quals poden reduir-se a tres, diuen positivament que durant la resta del segle IX i tot el segle següent l'Ermita de Santa Maria restà, com les seves humils companyes escampades çà i llà de la Muntanya, el que era al 888: una Esglesiola-cel·la servida, tal vegada, per un Ermità.

Al segle X, doncs, hom no pot parlar del *Monestir* de Santa Maria de Montserrat, puix és cert que encara no existia.

A les primeres llüissors del segon milenni cristià, una figura gegantina apareix a la llinda de la nostra història. És el Monjo més representatiu que ha tingut Catalunya: Oliva, el gran Abat de Ripoll, Bisbe de Vich. Emociona d'escriure, costat a costat, aquests dos noms gloriosos — Oliva i Montserrat — indestriables des d'ara a la història del nostre Monestir.

Definitivament hom pot dir que l'Abat Oliva ha estat el Fundador del Monestir de Montserrat. Per bé que no existeixi, com no existia al nostre vell Arxiu, l'Acta de Fundació del Monestir, és innegable que aquest fou construït, com a filiació directa de Ripoll, en el decenni 1025-1035, mentre el gran Benedictí regia els destins de Ripoll, i consta documentalment que l'Abat Oliva s'interessà eficaçment pel nostre Monestir, i que tot i essent Bisbe de Vich actuà de Superior immediat del Cenobi de Santa Maria, a favor del qual, juntament amb els Monjos, adquirí diverses propietats. Heus ací breument el resultat d'aquesta actuació.

A l'any 1023 l'Abat Oliva obtingué jurídicament la incorporació de la nostra Ermita al Monestir de Ripoll. Aquesta data marca una era nova per Montserrat. Abans del 1023 no hi havia com hem dit, un sol document que esmentés el Monestir de Santa Maria. Totes les velles escriptures equiparen Santa Maria a les altres Ermites existents a la Muntanya; cap distinció no se li atorga ni en aquesta darrera aneixió. Per contra, quatre anys més tard, al 1027, una escriptura esmenta clarament el *Cenobi de Santa Maria*, al qual, un cert Guillem de Castellvell, fa donació d'una vinya que posseïa en el Comtat de Barcelona, al terme d'Esparraguera. Poc temps més tard un matrimoni, deutor al Monestir de cinquanta mancusos d'or, empenyora unes terres que tenia prop de Manresa amb la condició que, si dintre quatre anys no hagués satisfet el deute, «restessin en propietat dels *Monjos de Santa Maria de Montserrat*, els quals les posseïran segons la Regla de Sant Benet». Al 1036 és personalment el Bisbe Oliva qui, com a Prelat del nou Monestir, signa una escriptura

de compra. Un tal Ferriol i sa muller Sesnanda venen, per tres mancosos d'or bo, òptim i rebedor unes vinyes, i les venen — plau citar els mots en el llatí bàrbar d'aquell temps — *Sancta Maria de Monte serrado et tibi Oliva Episcopus emptores*. El Bisbe Oliva que no podia exercir la prelacia del petit Santuari, delegaria un Monjo que en els afers quotidians i en la seva absència regentés el Monestir, però es reservà els afers extraordinaris, conducta que imitarà el seu successor a l'Abadiat de Ripoll, i que palesa l'interès que es prenia per l'incipient Cenobi montserratí, del qual de dret i de fet fou ell el primer Prelat.

Al mateix any que el Bisbe de Vich signava la susdita escriptura de compra, consta positivament que a Montserrat es construïa. Una dona pia deixava un parell de bous per a *les obres que es feien al Monestir* de Santa Maria. Altres clàusules testamentàries ratifiquen i completen la precedent. Calia que les obres empreses fossin importants, perquè els fidels de les rodalies les coneguessin i se'n recordessin en llur darrera voluntat. És perfectament viable la hipòtesi que aquestes obres eren adreçades a la construcció d'una nova Església.

L'antiga Capella de Montserrat, d'una capacitat aproximada a la que té avui la de Sant Iscle, era insuficient fins per la petita Comunitat, la qual integrarien quatre Monjos i alguns Donats, Preveres o laics. La idea d'erecció d'un Monestir importava necessàriament, ja de bell antuvi, la construcció d'una Església capacitada per les exigències de la vida monàstica i per la devoció dels fidels que no podien encabir-se en les estretors de la Capella primitiva.

Aquesta necessitat ineludible, el tenir les brides del govern de Montserrat un home del coratge i esperit emprenedor de l'Abat Oliva, i la notícia precisa que en aquests anys es construïa en el nostre Santuari, sembla donar dret a formular la hipòtesi esmentada. A manca de documents escrits, ens és lícit consultar les pedres. Les dels fonaments de la nostra Església romànica examinades detingudament, han palesat, segons parer dels tècnics, que aquests fonaments foren posats al segle XI: el segle de l'Abat Oliva. És, doncs, versemblant que aquest gran home tan amic de construir, col·loqués la primera pedra de l'edifici en el qual durant cinc centúries els nostres Sants i els nostres Reis, tot el nostre Poble i milers de forasters es prosternaren davant la Imatge de la Verge Bruna i foren testimonis de la prodigalitat munificent de meravelles adollada per aquesta Mare de Misericòrdia damunt els seus fidels veneradors.

El segle XI és decisiu a la història de Montserrat. Presideix la fundació del Monestir de Santa Maria, basteix el Claustre i el Temple, i fa la promesa d'un gran Santuari futur. La silueta espiritual del Montserrat a venir, resta finament dibuixada al darrer decenni del segle onzè.

En aquest segle els Monjos benedictins prenen jurídicament i definitivament possessió de Santa Maria de Montserrat, amb la inauguració d'un *Priorat* dependent de Ripoll. Des del 1082 existeixen ja escriptures firmades pels *Priors de Montserrat*. El primer, que avui coneixem, es digué Ramon i governà fins al 1094. Tal vegada amb aquest nom caldrà encapçalar la llista dels Priors de Montserrat, puix els Abats de Ripoll signaren

fins al 1074 les escriptures de Montserrat sense associar-hi — com faran més endavant — el Prior ni esmentar el seu nom; indicatiu, sembla, que no existia encara un Priorat organitzat sinó un Monestir dependent immediatament de Ripoll. La data de fundació del Priorat oscil·laria, doncs, entre els anys 1074 i 1082.

Amb la construcció del Monestir i poc temps després amb la del Temple, els Monjos del segle XI fixaren per sempre l'emplaçament del Santuari. Tal vegada la primitiva Ermita de Santa Maria, visigòtica o romànica, es trobava en aquest mateix indret. Fa de mal dir, però, si el nou Temple fou edificat damunt les runes de la Capella vella, cosa freqüent en casos de reconstruccions, o bé si aquesta restà intacta fins a terminar la construcció de l'Església romànica, com aconsellaria la fretura d'un lloc de culte durant la llarga temporada de construcció del nou Temple i fins, tal vegada, la topografia mateixa del terreny massa encongit per les noves obres. Els nous constructors eren lliures en l'elecció de l'emplaçament. El que triaren ha romàs fins avui, eixamplat només per les exigències dels temps.

Els nostres benedictins, però, no esperaren el nou Temple per inaugurar amb esplendor el culte diví i les lloances a la Verge Maria, raó primordial i essencial de la seva presència a Montserrat. La salmòdia i els cants monacals ressonaren de primer a l'antiga petita Capella. És colpidor de llegir en la susdita escriptura del 1027, que Guillem de Castellvell fa donació d'una vinya en bé de la seva ànima i *per sacrificia ad missas kanendum!* El primer document històric que nomena el Monestir de Montserrat, parla tot seguit del culte, del cant. Des d'ara,

des del trencall de l'onzena centúria, Monestir de Montserrat, culte i cant seran coses indestruïbles. El culte diví a Montserrat que en la modalitat mariana ha estat, tal vegada, el més magnífic que la terra ha tributat a la Verge; la música, el cant —tinguts de tots els segles en honor altíssima en aquest Santuari— han posat arrels en el cor mateix de la nostra història. Aquestes Misses cantades pel chor naixent dels Monjos de l'any mil, preludien les opulències musicals dels temps madurs, llevadors de fruits ubèrrims.

Aquest ambient estimulà vocacions. A l'any 1082 trobem la primera oblació personal al Monestir. És remarcable. Amat, Clergue, no precisa d'on era —les possessions que tenia a Monistrol el fan suposar d'aquesta vila— és un enamorat de Montserrat i de la vida benedictina. No té prou coratge per fer els vots, però anhela viure-hi com si fos Monjo. Amb escriptura pública es lliura *en cos i ànima* a l'Abat de Ripoll, a Ramon, Prior de Montserrat i a tots els altres Monjos, i es subjecta a l'obediència llur, per tal que li permetin sojornar al Monestir durant tot el curs de la seva vida. Fa donació de les propietats que posseïa al terme de Monistrol i, abans, anuncia l'ofrena d'un present més temptador pels nostres Monjos, eixits i educats a Ripoll en el moment àlgid de la febre cultural que havia inoculat l'Abat Oliva, i feia de l'Abadia catalana un centre d'estudis florents en l'Europa del segle XI. El Clergue Amat tenia dos còdexs; l'escriptura els qualifica de bons, i es complau en transcriure els títols: un *Officiarium* i un *Antiphonarium cum responsoriis*. L'humil aquella de llibres del nou Cenobi—germen de la Biblioteca

que temps a venir excel·lirà entre les de Catalunya, la que abrusada i dispersa a la invasió napoleònica, ha estat instaurada amb magnificència benedictina — l'humil arquerella de llibres de Montserrat s'enriquí al 1082 amb dos còdexs litúrgics. Són els dos primers títols que, amb mà segura podem inscriure en el catàleg de la incipient Biblioteca del Monestir. Les donacions de llibres no escassejaren; malauradament, però, no sempre seran lliurats en forma solemne i amb escriptura pública, com l'*Officium* i l'*Antiphonarium* del Clergue Amat, i no pervindran tan detalladament a notícia nostra.

Les oblacions personals de *Donats* al Monestir seran també nombroses. És un fet interessantíssim i digne d'esment, que ja a finals de l'onzena centúria estan representats tres estaments dels cinc que integraran la gran Comunitat de Montserrat: Monjos, Ermitans, Donats. Manquen els Preveres i els Escolans, és a dir, manquen encara proves documentals de la seva presència al Monestir; la d'aquests probablement no es faria esperar gaire, i la dels Preveres consta ja al segle següent.

Els pelegrinatges a la Muntanya Santa s'iniciaren de bona hora, i la devoció florí generosa. Mentre alguns dels devots es lliuraven al servei del Monestir per tota la vida, d'altres en la seva darrera voluntat demanaven d'ésser-hi enterrats. Aquestes clàusules testamentàries que tant abundaran segles a venir, tenen llurs precedents en el segle XI. Al 1079 una senyora, Ermesenda de nom, ofrenà una lliura de cera anual a Santa Maria de Montserrat i encomanà al seu marit que, un cop morta, traslladés el seu cadàver al Monestir. Al 1097 Bertran Alamany demanà

sepultura a Montserrat, i esmerçà la tercera part de la seva hisenda pel bé de la seva ànima.

Les donacions de terres, cases, etc., en vida o després de la mort dels propietaris, són freqüents a l'últim terç de segle. Algunes d'aquestes deixes foren atorgades en circumstàncies especials, com la del cavaller Bernat Ramon el qual cridat sobtadament a la guerra contra els àrabs, any 1082, no té temps de fer testament per escrit, el fa de paraula i el seu primer pensament és pel *Coenobium sanctae Mariae Montisserrati*. D'altres foren lliurades en condicions que preanuncien la famosa Confraria de Montserrat. Bernat Berenguer, la seva muller Ermengarda i llur fill Renard atorguen al Monestir notables possessions «per tal —diuen— que tots nosaltres, donadors, tinguem part en les pregàries adreçades a l'Altíssim des d'aquest lloc de Santa Maria, i que diàriament es faci commemoració nostra davant Déu, en l'Altar mateix de la Verge Maria; per nosaltres i per nostres pares, ara, en vida, i després de morts». Aquesta escriptura, que podríem dir-ne primitiva carta de confraternitat, fou datada el dia 13 d'agost de l'any 1090.

L'expandiment de Montserrat, un altre dels trets típics del Santuari, començà també al segle XI. El primer document històric de la expansió del nostre Priorat, porta la data 1090. És un contracte, mig venda mig donació, fet pel Vescomte Gilibert i la seva muller Ermesenda d'una part, i Ramon Prior de Santa Maria amb els seus Monjos de l'altra. Els primers mitjançant 8 unces d'or de València, lliuren al Monestir la Capella-cel·la de Sant Miquel situada a Montserrat mateix. Aquesta Capella té una

vella història. De molt antic existien donacions fetes nominalment als Monjos que curaven d'aquesta Ermita. En tenim del segle XI. Hom li atorga especial importància; frueix d'una certa independència eclesiàstica, i mai no és comptada en el nombre de les altres Ermites de Montserrat que, com la nostra, passen de la jurisdicció de Ripoll a la de Santa Cecília, per tornar més tard a Ripoll. A finals de segle les circumstàncies han canviat sobtadament i radical; la cel·la de Santa Maria, pariona de la de Sant Miquel, ha esdevingut un Priorat destinat a un gran desplegament, i des d'ara comença d'assajar la força d'expansió, tot absorbint les Esglesiols properes, les seves companyes de segles passats. Avui és Sant Miquel, demà seran Sant Iscle, Sant Pere, Sant Martí. Santa Cecília trigarà més a ésser anexionada, per mor del títol d'Abadia, però la supremacia espiritual a la Muntanya de Montserrat resta indiscutiblement a favor del Priorat de Santa Maria. Aviat ningú no es recordarà de les velles Ermites; d'algunes d'elles fins el lloc d'emplaçament s'ha fet esborradís, l'Abadia de Santa Cecília també emmudeix, mentre que el nom del nostre Monestir, per sempre més identificat amb el de Montserrat, esdevé famós a tot arreu.

La causa d'aquest desplegament de Montserrat, cal cercar-la en els miracles obrats per intercessió de la Verge Santíssima, invocada en la Imatge que avui venerem a l'altar Major de la nostra Basílica. I aquests miracles començaren probabilíssimament ara, a finals del segle XI, quan l'actual Imatge de la Verge Bruna fou col·locada a l'Altar de la nova Església successora de l'antiga Ermita.

Mancats una altra vegada de documentació escrita, ens cal cercar l'auxili poderós de l'Arqueologia. Aquesta afirma que la nostra Imatge data dels últims del segle XI o dels principis del XII: és a dir, del temps de l'antiga Església romànica. És lògic suposar que en tenir acabat el Temple, els nostres Monjos cercaren una Imatge que s'adigués a l'estil de la nova construcció. Fou escollida l'actual. Tal vegada en el trasllat d'aquesta Imatge o, certament molt poc temps després de col·locada a l'Altar, s'esdevingué un fet prodigiós que, escampat per les contrades veïnes, inaugurà el primer pelegrinatge. La repetició continuada d'aquests prodigis explica a bastament la creixença sobtada i poderosa de Santa Maria de Montserrat.

La crítica més severa ha de proclamar que la Imatge de la Mare de Déu de Montserrat que avui venerem, és el centre de tota la nostra història, l'explicació única dels seus grans esdeveniments.

Cal, finalment, remarcar la posició privilegiada i envejable en què roman el nostre Santuari, després d'haver analitzat escrupolosament la documentació dels seus orígens. La crítica històrica ha d'inclinar-se davant aquests dos fets. Primer: Catalunya ha tributat culte a la Mare de Déu, a la Muntanya de Montserrat, des de temps antiquíssims; molt probablement des del segle VII i certament des del IX. Segon: la Imatge que tenim a l'Altar Major, és la Imatge dels grans miracles, la que ha rebut el culte del nostre Poble durant més de vuit centúries, la que ha fet gloriós el nom de Montserrat.

El segle XI ha donat més del que havia promès. Havia ofert un croquis del Santuari futur i, abans d'expirar, ens lliura una maqueta perfecta, integrada per tots els elements essencials als quals no els caldrà més que expandir-se per arribar als cimals de les esplendors montserratines. Aquest segle ha estat decisiu en l'orientació definitiva de la Història de Montserrat.

Fragment del portal de l'Església romànica de Montserrat; obra del segle XII, posterior d'un segle a la construcció de l'Església i del Monestir primitiu.

Capitell romànic. Un dels vestigis més antics que resta de les primitives construccions montserratines. Representa la tentació dels primers pares al Paradís terrenal.

CREIXENÇA

(Segles XII-XIII)

LA creixença de Montserrat durant els segles XII i XIII és ràpida i esponerosa. Els trets característics del nostre Santuari iniciats al segle XI, es precisen ara amb vigoria. Als miracles cada dia més nombrosos realitzats a invocació de la Mare de Déu de Montserrat, sobretot a la Muntanya Santa, respon en doll inintermitent la generositat dels fidels, traduïda adés en riques presentalles, adés en la ofrena de possessions notables, adés en lliuraments personals al servei del Monestir. Mentre la fama de Montserrat ultrapassa fronteres i primereja entre els Santuaris marians de més renom, la devoció a la Madona arreula fonament a la nostra terra que fa de Montserrat el seu Santuari nacional.

Dels miracles obrats a intercessió de Madona de Montserrat, existeixen proves fefaents des del segle XII, per bé que, de segur, començaren al segle anterior. Moltes de les deixes d'aquest temps al Santuari eren compliments de promences fetes en moments d'angoixa i de perill, o en acció de gràcies per favors obtinguts, alguns de faisó prodigiosa. Així al 1181 Bernat de Rocafort i la seva muller Beatriu en tenir llur filla Berengària en perill de mort, prometen a la Verge de Montserrat dotar

una llàntia que cremi perpètuament al seu Altar si li atorga la salut. Poc temps després, aconseguida la gràcia, compleixen el vot amb escriptura pública firmada també per l'esmentada Berengària guarida del tot. Una altra vegada és Guillem Vescomte de Cabrera que demana protecció a Madona de Montserrat, i fa vot de donar deu lliures de cera anuals si l'allibera d'una tempesta temible. L'escriptura de donació conta minuciosament com sojornant el Vescomte al seu Castell de Montsoriu, de cop esclatà un aiguat com mai no s'havia vist; els llamps se succeïen ràpidament i colpien el castell i les cases de l'entorn; l'estrall era gran; algunes persones i animals geien ferits de mort, tot el castell amenaçava de tombar en ruïnes; en aquells moments d'angoixa el Vescomte féu la prometença, i instantàniament cessaren els llamps, parà la pluja, el cel s'assenenà. Un any després de la mort del Vescomte, el seu fill, també Guillem de nom, pujà a Montserrat, explicà una altra vegada el prodigi i en agraïment augmentà a quinze les deu lliures de la prometença paterna.

Els miracles verificats en aquests temps eren tan nombrosos, que hom començà d'escriure'n llibres. Han romàs fins als nostres dies uns quants fulls d'un còdex eixit al segle XII del *Scriptorium* montserratí, destinat a registrar aquests fets prodigiosos. La fama d'aquestes meravelles s'esbombà arreu, i aviat els Reis, els Bisbes i els Papes en feren esment en documents solemnes. Jaume el Conqueridor al 20 de juliol del 1218 signava un privilegi a favor de Montserrat, en el qual parlava «del Venerable Monestir de la gloriosa Mare de Déu Santa Maria de Montserrat que Déu exorna i il·lustra amb miracles continus».

El Bisbe de Vich, al 1256, en atorgar quaranta dies d'indulgència als devots de Montserrat, deia «aquella Casa de Santa Maria en la qual nostre Senyor Jesucrist a intercessió de la seva Mare, diàriament obra molts de miracles». Uns mots semblants són emprats per Bernat, Arquebisbe de Tarragona al 1272, en conferir també indulgències als fidels que visitaran i donaran almoina al Monestir de Montserrat. El Papa Bonifaci VIII en una Butlla signada a Anagni, esmenta la magna devoció que tenen els fidels al Santuari de Montserrat a causa dels molts miracles que Déu, per mèrits de la Benaurada Verge Maria, es complau de realitzar-hi. I molt abans Clement III (1187-1191), segons testimoni de Gregori XV, deixà testimoniejada la seva singular devoció a Montserrat, cèlebre ja al seu temps pels grans miracles.

L'efecte més palès i immediat d'aquests prodigis foren els romiatges a Montserrat, individuals i col·lectius. Al segle XII hom pot parlar de nombrosos pelegrinatges a la Muntanya Santa, sobretot de gent de la terra i, aviat, fins de forastera. Els catalans que peregrinaven a Jerusalem, Roma i Compostela, escampaven la nova de les meravelles verificades a la Muntanya Miracle, i llurs companys de ruta — errívols excursionistes de la fe i de la pietat, àvids del meravellós i del sobrenatural — es delien per visitar aquest sant lloc que restava inscrit en llur itinerari com a fita de terme ineludible.

La impressió que colpia el pelegrí en traspasar la llinda de l'Església romànica, era inefable. Ja el seu emplaçament topogràfic — en plena solitud, tan allunyada del brogit del món, arrapada

a mig aire del cel, en un relleix de roca de la Muntanya incomparable — dotava el nostre temple d'una situació excepcional, que disposava fortament a l'emoció. L'interior recollidíssim, mirífic, resplendent amb el flamareig de centenars de ciris i llànties, garlandes lluminoses que emmarcaven la venerada Imatge prodigiosa, era saturat d'una atmosfera densíssima de pietat i misticisme, sovint esquinçada pel crit vibrant de: *miracle!* que trencava un instant la psalmòdia monàstica i resseguia de calfred i d'esgarripança els pelegrins arribats de tan diverses encontrades, fits els ulls en l'estimada Madona, els uns amb el prec fervent als llavis demanant gràcia, d'altres joiosos, curulles les mans d'ex-vots i presentalles significadores de les mercès obtingudes.

El concurs era inintermitent; les portes no es tancaven ni de nit ni de dia. El vetllar tota la nit als peus de la Verge era de consuetud antiquíssima a Montserrat. En un vell còdex hom reconta que mentre un centenar de romeus vetllaven a l'Església del nostre Monestir, al punt de mitja nit aparegué un llum esplendorosíssim que es posà sobre la corona de la Santa Imatge i després la vestí tota de flames. Astorats els Monjos i els pelegrins correueren cap a l'Altar, per apagar el foc, però en aquell mateix instant les flames s'aplegaren i desapareueren. No existeix cap altre document per controlar l'exactitud d'aquesta narració; ella diu, però, ben palesament que ja en aquests temps era cosa natural restar els pelegrins en vetlla tota la nit.

Un exemple més precís i significatiu el trobem en les Cròniques dels Reis d'Aragó. Pere el Gran, el dia més crític de la seva vida, quan Felip de França havia invadit Catalunya amb un poderosíssim exèrcit, abans d'eixir-li a l'encontre, pujà, gaire-

bé sol, a Montserrat a implorar l'auxili de Maria Santíssima. El Cronista Desclot ens diu que el Rei «partís de la ciutat de Barcelona e venc-s' en a un Monestir de Monjos negres qui és en Catalunya e és lloc de gran devoció, hon Déu ha fet a tot hom molts miracles e vertuts, e el lloc aquell és apel·lat Santa Maria de Montserrat. E és lloc molt selvatge e agrest e entre grans muntanyes e feres assetjat. E aquí lo Rei estec, e *vetllà tota una nit davant l'Altar de Madona Santa Maria*; e pregà-la de bon cor e de bona voluntat molt humilment, que li acabàs mercè amb el seu Fill Jesucrist que Ell li fes ajuda e valença, en tal manera que sos enemics portassen la penitència de les obres que fetes li havien; ço és a saber car li eren entrats en sa terra no degudament... E quant lo Rei hac *vetllat tota una nit*, lo bon matí, oïda Missa, oferí ses presentalles a Madona Santa Maria, e puis partís de aquell lloc amb tota sa companya, e venc-se damunt per lo camí de les muntanyes entrò que fonc vengut a Estalrich». Madona escoltà les fervents pregàries adreçades pel gran Rei en aquella nit memorable. L'exèrcit francès, vençut, repassà els Pireneus amb el cadàver del Rei Felip.

Els moments d'estada a Montserrat eren aprofitats gelosament, i l'hora de partir sonava sempre massa aviat. La devoció d'aquells bons pelegrins mai no se sentia sadolla en aquest paradís de la terra, i, no essent possible de romandre-hi per sempre, la pietat llur s'arranjava enginyosament per tal d'ésser participants dels precis, sacrificis, oracions i sufragis d'aquells sants Monjos i de restar presents, d'una faisó o altra, prop de la volguda Imatge.

La fundació de la famosíssima Confraria de la Mare de Déu de Montserrat té el seu origen en aquests piadosos desigs. Ja des del segle XI són abundoses les escriptures en les quals els donadors demanen al Prior i Monjos de Montserrat que els tinguin presents en les oracions llurs. Ara, però, abans i tot de l'erecció oficial de la Confraria, es parla de Confreres montseratins. El dia 18 de juliol del 1202, Ramon de Boxadós, sa muller Elisenda i llur hereu Ramon, signen una escriptura de donació al Monestir de Montserrat d'una mitgera de blat a cada collita i de cada un dels camps que posseeixen a Boxadós, Fortesa i Llavina, i això fan «per remei de les ànimes llurs i per tal d'ésser participants de totes les oracions i sufragis que se celebrin a l'Església de Montserrat, i que després de morts siguin inscrits en el nombre dels *Confreres*»; els Monjos prometen de celebrar els Aniversaris i de fer commemoració de llurs noms a la Missa i a les oracions com si fossin Monjos del Monestir. A 23 de juliol de l'any 1223 amb la solemnitat que esmentarem més endavant, tingué lloc l'erecció oficial d'aquesta Confraria. Els primers inscrits foren la Reina Elionor, l'Arquebisbe de Tarragona, l'Abat de Ripoll i el Prior de Montserrat. Des d'aquesta data rars seran els romeus que en venir a Montserrat no s'inscriuran a la llista dels Confreres.

L'anhel de deixar a l'Església un record perdurable que nit i dia recordés a la Imatge els precés més ardents del devot, i que fos més vivent i visible que l'ex-vot i la presentalla, es traduí ben aviat en la dotació de llànties i fundacions de ciris perpetus. La Capella mariana esdevingué un cel estelat. El nombre

de llànties que cremaven davant la Santa Imatge era prodigiós. Solament en aquest període de *Creixença* coneixem l'existència d'una cinquantena, per escriptures de dotació l'autèntic trasllat de les quals ha arribat fins a nosaltres. I quantes se n'han perdut! Al 1291 Ermengol, Comte d'Urgell, féu la dotació de deu llànties les quals han de cremar nit i dia davant l'Altar de Santa Maria; Pere, Donat del Monestir, promet al Comte que durant tota la seva vida tindrà cura d'aquestes deu llànties, i si per qualsevol motiu deixen d'encendre's li ho farà avinent. No abunden els exemples de dotar deu llànties de cop; sovint, però, són dues, com les ofertes l'any 1196 per Ramon de Guàrdia i sa muller, pel manteniment de les quals oferiren al Monestir el Mas de Meyà en el terme d'Esparraguera. De vegades aquestes escriptures prenen un aire de solemnitat, com és ara la signada a 24 de maig del 1223 per Guillem Bisbe de Vich i cinc Canonges de la Seu vigatana. El Bisbe i el Cabilde ofereixen al Monestir unes possessions que tenien a la Quadra de Malcavaller, per tal que els Monjos facin cremar nit i dia una llàntia davant l'Altar de la Madona. L'Abat de Ripoll, i el Prior i Monjos de Montserrat prometen en document públic de complir fidelment la voluntat del Bisbe i del Cabilde. Arnau de Cervera al 1236, fundà també una llàntia, que calia encendre cada dia a posta de sol i apagar en començar la Missa Matinal.

Llàstima que l'estil eixut de les escriptures, ens amagui les intimitats que motivaren les esmentades fundacions. La història de cada una d'aquestes llànties diria quant pregonament havia arrelat la devoció a Montserrat en el cor d'innombrables famílies catalanes. De vegades, però, l'emoció del moment és tan ardent

que fon la fredor de l'estil protocolari, i ens deixa copsar una engruna de la pietat viscuda a Montserrat pels nostres avant-passats. Arnau de Ponç acompanyat de la seva mare Sanxa de Puigvert havien passat al nostre Santuari la festa Patronal de l'any 1236. L'endemà, 9 de setembre, fan l'oferta d'una llàntia. La noble i piadosa dama vol que en l'escriptura de dotació constin aquests mots — lapidaris, emocionants com una inscripció de les velles catacumbes romanes — pronunciats per ella durant la cerimònia: «Aquesta llàntia per mi instituïda i fundada, encenc i il·lumino jo amb les meves pròpies mans, per tal que Jesucrist qui per nosaltres fou mort i sepultat, junt amb la Verge Maria Mare seva, recebin i col·loquin a la Glòria eterna amb llurs sants, l'ànima meva i la del meu fill». Dotze anys més tard la nobilíssima senyora Sibília de Cardona atorga un legat important al Monestir a condició que «vós, Bertran Prior, i tots els vostres successors sempre, a cada Missa que hom celebrarà a l'Altar de la Benaurada Verge Maria de Montserrat, maneu encendre dos ciris, per tal que Ella il·lumini tostemps les meves accions, les dels meus amics i parents i ens dongui, ara, la seva gràcia i, a l'avenir, la glòria eternal».

La fundació de ciris perpetus que han de cremar de nit i dia davant l'Altar, és cosa freqüentíssima en aquest període. Triem per exemple la que féu a l'any 1273 el Bisbe d'Osca. L'abreujament d'escriptura que tenim al davant, diu així: «Jaume, per la gràcia de Déu Bisbe d'Osca, en agraïment a les moltes gràcies, mercès i beneficis que ha rebut de l'Altíssim per la invocació i devoció que sempre ha professat i professa a la gloriosa Verge Maria a la seva Casa de Montserrat, en honor d'a-

questa Verge i per la salvació del Rei D. Jaume — al qual després de Déu i de la seva Mare deu tot el que té — per remei també de la seva ànima, dels seus pares i germans, fundà i instituí un ciri que contínuament cremés davant l'Altar de la Mare de Déu de Montserrat, i que un Monjo o Prevere tots els dissabtes de l'any digués Missa de la Verge en el seu Altar. Com almoïna cedí al Monestir, a Pere de Bach, Prior, i a tots els seus successors les terres que tenia en el Bisbat de Barcelona a la Parròquia de St. Pere de Gavà, i que havia comprat als marmessors de Jaume Sebastià». En les hores d'angoixa i de perill sovint els devots de Montserrat feren promences de cera, com és ara els famosos brandons ofrenats per Jaume II d'Aragó quan al 1299 caigué greument malalt a Nàpols.

La quantitat de cera i d'oli que foren cremats a la vella Església de Montserrat és incalculable. Iniciada al segle XI la devoció d'il·luminar la Capella de Santa Maria, s'accentuà fortament en el nostre període de *Creixença* i prengué proporcions tan exorbitants al segle XV i XVI, que l'excés de fum arribava a dificultar la respiració als pelegrins.

Als primers anys del segle XIII augmentà el nombre de servents del Santuari, mercès a la devoció cada vegada més intensa de les nobles famílies catalanes.

Nombroses escriptures d'aquesta època ens assabenten una nova secció de servents de la Verge de Montserrat que vivia constantment al Monestir. Era una Comunitat de Preveres, no Monjos. Algunes famílies poderoses es donaren el luxe piadós de tenir un Sacerdot al Monestir que celebrés quotidianament la Missa

per elles i els encomanés constantment a la Verge. En la impossibilitat de romandre personalment a Montserrat i no trobant suficients les donacions, presentalles i fundacions de llànties ja fetes, llur devoció insadollable enginyà la dotació d'una persona revestida de la dignitat sacerdotal que amb els seus sacrificis i oracions intercedís per elles de faisó perdurable.

A l'any 1201, el Cavaller Ramon de Castellolí ofereix al Santuari diverses possessions al terme del Castell de Jorba i a Sant Genís del de Manresa, per tal, diu, que el Prior que actualment governa el Monestir institueixi un Prevere que diàriament sacrificui i pregui per ell i pels seus, i en les altres coses serveixi l'Església de Montserrat. L'Abat de Ripoll i el Prior de Montserrat accepten la petició, i prometen que a l'hora de la mort oferiran per la seva ànima sufragis de Misses, oracions, almoines i oblacions idèntics als que s'ofereixen pels Monjos professos. Al 1220 Guillem d'Òdena i la seva muller Elisenda, grans benefactors de Montserrat, desitjaren tenir un Prevere que celebrés quotidianament a la intenció llur. Generosament oferiren al Monestir els masos Barrufet, Bonamí, Febrer, Rubió, Esteve, Modalell i Casa de Vidal amb tots els drets i pertinences. Els senyors del Castell de la Guàrdia, veïns i benefactors insignes de Montserrat, a l'any 1224 atorguen esplèndides donacions al Prior i Monjos del nostre Monestir, per tal que mantinguin dos Preveres que per ells diguin Missa i els encomanin constantment a Madona Santa Maria. La noble família dels Montserrat, tan relacionada amb els Senyors de la Guàrdia i amb el nostre Monestir, imità aviat aquest exemple. El dia 2 de novembre del 1228 Guillem de Montserrat i la seva muller Beatriu signaven

l'escriptura de dotació d'un Prevere, més explícita que les precedents. El Sacerdot de la família Montserrat tots els dies de la setmana dirà Missa a l'Altar de l'Esperit Sant; el dilluns, però, celebrarà a l'Altar de la Madona i, en acabat, eixirà a dir un Responsorí damunt el sepulcre de l'esmentada família. El 15 d'agost de l'any següent signà el mateix document Berenguer de Montserrat, fill de Guillem, i fa constar que no firmà amb els seus pares car estava a la guerra de Mallorca. Una lletra reial, datada el dia 9 de novembre del 1275, forneix un altre exemple de dotació de Prevere, i palesa com s'expandia el nom i la devoció a Montserrat. Alfons el Savi de Castella, escriu al Prior de Montserrat que proveirà per tal que dels béns del Regne de Múrcia es dongui al Monestir el que calgui per a mantenir un Prevere que canti Misses a la seva intenció.

Aquests Preveres eren triats pels Priors, i més endavant pels Abats de Montserrat. Ultra la celebració i les oracions fetes per les respectives famílies, prestaven llurs serveis al Monestir com a confessors i predicadors. Coneixem alguns noms i dos d'ells ens han arribat aureolats amb la fama d'erudits: Guillem Ramon i Jaume Prats.

Un caire nou de la devoció montserratina d'aquest període, és revelat per les escriptures de vassallatge espontani, per les quals alguns devots es lliuraven a Montserrat en persona i amb tots els béns llurs, adés graciosament, adés amb la condició que el Monestir els atorgués protecció. Alguns d'aquests documents són corprenedors. A l'any 1168, per exemple, Giralt de Pierola empès de la fervent devoció que professava a Santa Maria

de Montserrat, dóna per servir-la, la seva persona, la seva hisenda, els seus fills, i els descendents llurs; lliura al Monestir la senyoria directa i alodial de la seva casa, terres, muntanyes, vinyes, jurs i pertinences, tot el que actualment posseeix i tot el que temps a venir pogués adquirir ell i els seus hereus, els quals seran per sempre vassalls, homes propis, dependents del Monestir. El dia 26 de novembre del 1221 Pere Esteve, fill de Ramon Esteve, signava l'escriptura del seu vassallatge; en ella es declara home propi, fidel, en la seva persona, en les seves paraules, en els seus fets i en la seva hisenda, de l'Església de Santa Maria de Montserrat, del Prior Arnau d'Olivella, de tots els Monjos, i promet que des d'aquest dia tindrà tots els seus béns a disposició del Santuari. L'esmentat Prior i els Monjos reberen a Pere Esteve i els seus béns, mobles i immobles, sota la protecció, privilegi i domini de Santa Maria, com a vassall del Monestir. Guillem Mercer de Manolles signà l'escriptura del seu vassallatge el dia 23 de maig del 1274, etc. Aquestes escriptures sovintegen amb un redactat molt semblant a les que acabem de transcriure.

Altres devots de Montserrat deixen tots llurs béns i es retiren a viure al Monestir mateix, no en qualitat de Monjos, ni de Donats, pròpiament dits, sinó d'Oblats. Al 1263 es donà el cas interessant d'un matrimoni, Guillem i Saura d'Orpinell, que amb llurs possessions es lliuren al Monestir amb el desig de fer-ne el seu sojorn per sempre més. El Prior i els Monjos prometen mantenir-los tota la vida, el marit al Monestir com si fos Monjo, la muller al poble de Monistrol; i després de morts es farà la institució d'un Prevere que cada dia dirà Missa per ells a l'Altar de Sant Pere.

Si són relativament pocs els que es donen a Montserrat en vida, són molts els que desitgen reposar-hi després de morts. Romeus abans de començar llur pelegrinatge, i cavallers abans d'anar a la guerra, deixen en testament que en cas de mort, sigui el seu cos traslladat a Montserrat. Així ho disposà Guillem Jaufred al 1197 abans d'eixir cap a Compostela, i Guillem d'Esparraguera al 1209 en anar també *ad limina S. Jacobi*. Guillem de Guàrdia al 1207 a punt de partir a la guerra, fa testament i mana que el seu cos sigui soterrat a Montserrat. Berenguer de Guardiola a l'any 1235 escull el seu sepulcre a Montserrat i deixa al Monestir, entre altres coses, el seu cavall i les seves armes. Altres vegades s'institueixen sepulcres de família, com féu Bernat de Castellet al 1250. Vers el 1232 la qüestió d'un enterrament ocasionà una greu discussió entre el Monestir de Montserrat i el de Santes Creus. El cadàver del Cavaller Guillem d'Òdena que havia estat soterrat a Montserrat, era reclamat pel Monestir de Santes Creus que al·legava el darrer testament de Guillem. La desavinença fou portada a Roma i el Papa Gregori IX comissionà dos Canonges de Tarragona i el Prior de Poblet per tal que fallessin segons justícia. Els jutges apostòlics trobaren que era autèntic el testament al·legat per Santes Creus, i per tant no podia continuar el cadàver a Montserrat, però d'altra banda era pública fama que l'esmentat cavaller havia mort excomunicat pel Bisbe de Vich i no podia tampoc rebre sepultura a Santes Creus.

El catàleg dels béns immobles atorgats al Monestir en aquesta època de *Creixença* és interminable. Abunden les deixes de

terres, masos, vinyes, molins, cases, etc., i fins d'alguna petita Església, Castell i vila.

Els senyors d'Òdena, Ramon Guillem i la seva muller Ermengardis, renovaren a l'any 1100 la donació que llurs pares havien fet al monestir 43 anys abans, de l'Església de Sant Jaume en el terme d'Òdena; la qual, comenten, havien construït des dels fonaments i enriquit amb paraments i llibres. És curiós d'observar que el nostre Monestir posseï aquesta Capella, diverses vegades refeta, fins a la guerra de la Independència.

No cal multiplicar escriptures de donacions; resultaria pesat pel nombre excessiu que encara existeixen. Cap família noble d'aquesta època no deixà de pagar tribut dels seus béns al nostre Monestir. Junt amb els vells casals dels Vescomtes de Barcelona i Comtes d'Urgell, dels Senyors d'Òdena, la Guàrdia i Montserrat, s'enllacen els dels Folch-Cardona, Montcada i Boxadors, etc., que durant tantes generacions seran insignes benefactors del Monestir. També en aquest període de *Creixença* comencen i continuen els privilegis, exempcions, donacions i visites a Montserrat dels Reis de nissaga catalana. Inaugura la sèrie el Comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, qui al 1131, en fer testament, es recorda del nostre Priorat i li atorga una bella hisenda. La devoció a Montserrat de la reial família serà eficaç i perdurable. Ni un sol Monarca d'aquesta dinastia no deixarà de relacionar-se íntimament amb la història del Monestir que, comblat de béns materials pels poderosos de la terra, enriquit de gràcies espirituals per Prelats, Legats pontificis, pels Papes mateixos, voltat d'una veneració profunda, d'una admiració i devoció fervents de tot el poble, ha esdevingut el Santuari de Catalunya, prerrogativa que servirà per sempre més.

EMANCIPACIÓ DE RIPOLL

(Segle XIV)

ELS últims anys del segle XIII marquen un període de crisi gravíssima per la reduïda Comunitat benedictina de Montserrat, i de retop pel desplegament del nostre Santuari. Al 27 de gener de l'any 1280 moria a Ripoll l'Abat Bertran de Bach. Home de seny, governà òptimament el seu Monestir, i traspassà d'aquesta vida amb aurèola de santedat. La seva successió atirà el foc del cisme a Ripoll. La meitat de la Comunitat designava per nou Abat el Prior de Montserrat, Pere de Bach, germà del difunt; l'altra meitat preferia Ramon, Prior de Ripoll; la lluita fou llarga i aferrissada, l'acord impossible. Ambdues parts apel·laren al Papa i Pere de Bach i el Monjo Ramon emprengueren el llarg i penós viatge cap a Roma. El nostre Prior emmalaltí greument pel camí i finà abans d'arribar a terme. Els partidaris del difunt en saber la trista nova s'apressaren a escollir un altre candidat; Nicolau IV, però, en un Motu-propri signat a Roma el 6 de març del 1290, promogué per Abat de Ripoll l'antic Prior Ramon.

La fonda pertorbació causada a Montserrat per les lluites de la Casa-Mare i per les vacants de l'Abadia i del Priorat, motivaren la primera ingerència del poder reial en els afers del seu govern intern. Pere el Gran vers el 1284 nomenà Procuradors i Administradors del Priorat de Montserrat als ciutadans de Barce-

lona Bernat Fuster i Guillem de Corts, els quals arribaren a actuar puix en el vell Arxiu de Montserrat existia una escriptura signada el dia 30 d'agost del 1284, en la qual els esmentats ciutadans, com a Procuradors del Priorat per autoritat del Rei, absolien a Guillem de Mayans d'un jurament i compromís que tenia amb el nostre Monestir. Aquesta intromissió del poder civil desplaqué a Ripoll i un Monjo ardit, Berenguer de Castellolí, es presentà a Montserrat i per violència s'apoderà del govern del Monestir i foragità els Procuradors reials. Alfons II amb lletra del 28 de març del 1286 mana al Monjo Berenguer que restitueixi la casa i els béns de Montserrat als Procuradors ja citats; ordena als Batlles de Manresa, Igualada i Piera de fer efectiva aquesta restitució, i als Monjos de Montserrat que no obeeixin a Berenguer de Ripoll sinó als Procuradors. Al 1287, però, actua de Procurador de Montserrat l'almoïner de Ripoll Ponç de Balsareny. Enmig d'aquest desordre arribà al Monestir el Cardenal Joan, Legat del Papa a Catalunya, amb amplíssimes facultats. En veure que era impossible l'acord amb Ripoll, prescindi d'aquest Monestir i elegí per Prior de Montserrat a Bernat Salvador benedictí profès del Monestir de Lagrasse.

Bernat Salvador—hem escrit en altre lloc—ha estat un dels grans Prelats de Montserrat. L'elecció del Legat Pontifici fou un encert, tingué ja la virtut d'origen, ço és, el nou electe no era Monjo de Ripoll. Car el Priorat montserratí servia sovint d'esglaó per a arribar a la mitra de la Casa-Mare, i això feia que molts Prelats tinguessin l'atenció lluny de Montserrat i el Priorat en venia a menys.

El nou Prior capí fàcilment la situació magnífica que anava

creant-se la Casa de Santa Maria; veié, però, que l'esplendor i desplegament de Montserrat serien impossibles mentre estés, com estava, completament supeditat a Ripoll, i es llençà coratjós a reclamar-ne la independència. L'estat, aquells dies poc florent, del Priorat no l'acobardí. Recollí l'antiga hisenda; consolidà els béns, reféu de bell nou el Monestir que estava mig enrunat, segons testimoni del Papa Bonifaci VIII, i augmentà el nombre de Monjos.

L'Abadia de Ripoll era un rival formidable pel Priorat de Montserrat, però passava un temps de crisi. La solució donada a Roma no havia apaivagat del tot la lluita; l'atenció dels Monjos estava distreta, les voluntats dividides; el moment era oportú. Bernat Salvador n'hagué esment i no menyspreà l'avinentesa. Amb la Casa refeta, els Monjos més nombrosos i ben avinguts, el Santuari ple de prestigi; amb la protecció del Nunci Pontifici i l'auxili del Rei, tingué gosadia de presentar una relació al Papa; en la qual concretà la seva petició a dos o tres punts que equivalien a una vertadera emancipació de Ripoll.

Aquesta relació que el Rei presentà en nom propi, fou redactada amb un tacte i una habilitat extraordinàries, que palesen les altes dots d'aquest Prior. Hom no ataca de front la Casa de Ripoll, però es deixa veure traçudament que és ella la causa de tots els mals del Priorat, i dedueix d'aquestes premisses la conseqüència necessària de la separació dels dos Monestirs.

Comença amb un capítol de greuges i recriminacions en contra d'uns quants Donats introduïts a Montserrat pels Abats de Ripoll i pels vells Priors. Aquests Donats no menaven una vida prou decorosa, eren un impediment als Monjos en llurs Oficis divinals i un greu escàndol pels fidels. Foragitar-los no era cosa

fàcil puix s'hi negaven tot retraient vells privilegis concedits pels Abats de Ripoll, i reclamant els béns que portaren al Monestir i que de temps havien malversat.

Una qüestió més delicada. Aquest Priorat és, per dret de fundació, proveït de Prelat pels Abats de Ripoll. Alguns d'aquests Abats, però, oblidats del respecte degut a Déu, i no posant esment en el profit del Priorat «*sed sequentes potius carnalem affectum*» — sembla una al·lusió a la família Bach que presidí Montserrat gran part del segle XIII — nomenaren pel govern persones poc idònies que malversaren els cabals del Monestir i el reduïren espiritualment i corporal a un estat tan aperduat, que ni esperança romania de poder-lo redreçar. Sinó que el Nunci en trobar vacant el Priorat, escollí per Prior a Bernat Salvador, i aquest ajudat del Rei i dels fidels l'ha retornat a l'antic esplendor. Per la qual cosa es té per necessari que aquest Prior continuï en el càrrec durant tota la seva vida, i que no pugui fer-se altra elecció sense el consentiment de la Santa Seu.

Per tal de prevenir que a la mort del Prior esmentat es repetissin els mals passats, es demana al Papa que els Prelats siguin elegits pels mateixos Monjos de Montserrat, els quals podran i deuran escollir un membre de la mateixa Comunitat.

El nombre de Monjos a Montserrat serà augmentat fins a dotze. L'admissió i dimissió d'aquests Monjos seran determinades pel Prior i per la Comunitat de comú acord; però es reservarà exclusivament al Prior l'admonició, visitació i correcció. Un cop elegit per la Comunitat el Prior, serà confirmat per l'Abat de Ripoll.

El plet iniciat no es podia plantejar més ardidament ni més radical; entre els dos històrics Monestirs començava obertament

la lluita que havia de durar tot aquest segle, i acabar amb la victòria de Montserrat proclamat Abadia i Monestir independent. Bernat Salvador té la glòria d'haver plantejat el plet amb seny i fermesa. Espiritualment, ha estat el primer dels nostres Priors emancipat de Ripoll. El seu successor, Bernat Escarrer, continuà coratjosament la tasca començada. A l'any 1303 tot just d'assolida la pacífica possessió del Priorat, es presentà a l'Arquebisbe de Tarragona amb una lletra apostòlica de Bonifaci VIII i el requerí que, en compliment de la voluntat del Papa, actués de jutge entre ell i l'Abat de Ripoll. L'Arquebisbe cregué oportú sentir ambdues parts, i convocà l'Abat i el Prior al Palau episcopal de Lleida per tal de tractar la qüestió o qüestions. L'escena havia d'ésser curiosa i molt semblant a la que vint-i-dos anys més tard oferiran l'Abat Ponç i el Prior Gallard de Balaguer davant el Papa Joan XXII.

Encara que molt concisa en aquest detall, la relació de l'Arquebisbe ens assabenta que després d'una llarga i acalorada discussió, acabaren, com era de suposar, per no entendre's, i nomenaren àrbitre al mateix Arquebisbe el qual havia de resoldre la causa segons justícia i temor de Déu.

L'afer era delicat i l'Arquebisbe se'n sortí com pogué. No volia enemistar-se amb l'Abat de Ripoll, Monestir que lentament s'apoyava, però que servava encara un alt prestigi; tampoc no li plaïa d'indisposar-se amb el ja llavors famós Santuari: adoptà una política de conciliació. Resolgué a favor del Prior l'expulsió dels Donats indignes, concedí segons ell demanava, que fossin dotze els Monjos que sojornessin a Montserrat; atorgava, però, a l'Abat de Ripoll l'elecció del Prior i la Visita al Monestir.

Dos anys més tard Clement V confirmava la sentència de l'Arquebisbe de Tarragona. Montserrat havia perdut.

La lluita, però, recomençà tot seguit, i aviat els Reis d'Aragó intervenen en l'afer. Pere el Cerimoniós, de primer escriví al Papa pregant-li que erigís en Abadia el Priorat de Montserrat, segons demanen els grans romiatges que visitaven el Santuari i els miracles obrats a intercessió de la Verge; afegia que les rendes del Monestir permetien de sobres l'augment de Monjos i la dignitat abacial. Ripoll en assabentar-se d'aquesta lletra féu tota la pressió al Monarca per tal de decantar-lo al seu partit. No sabem quins mitjans emprà, però de fet reeixí en el seu intent. En lletra datada a Girona pel Nadal de l'any 1345 retirà la petició esmentada, i pregà al Sant Pare que en morir o renunciar l'actual Prior, anexés aquesta dignitat a la persona de l'Abat de Ripoll i als seus successors per tal que mai no pugui donar-se, en l'avenir, la separació de Montserrat de l'Abadia fundadora. Ara, després d'un estudi més detingut de la qüestió, creu que seria fatal pel Monestir de Ripoll, el qual només té de renda 400 lliures insuficients per mantenir decorosament la dignitat abacial; en canvi la renda del Priorat montserratí és de 2.600 lliures, amb les quals pot subvenir abundantament les seves despeses i donar un fort tribut a la Casa-Mare. El Rei, en acabar la lletra, fa la presentació del Cavaller Marc de Vilanova enviat seu especial, el qual de paraula acabarà d'informar al Papa d'aquest afer.

Tal vegada les xifres que acabem d'escriure foren exagerades a posta per tal d'impressionar Roma; de totes maneres, proclamen l'increment formidable que havia pres l'antiga Capella de Santa Maria de Montserrat.

Malgrat totes les oposicions, Montserrat assolirà la seva independència. L'*Emancipació* havia començat de fet, no trigaria molt de temps a ésser confirmada pel Dret. L'elecció de Priors, cavall de batalla d'aquesta discussió secular, se la reservà la Santa Seu des de Bernat Salvador. Ripoll no perdé el dret; al contrari, a cada Butlla d'elecció hom remarca que Montserrat és un Priorat Conventual immediatament subjecte a Ripoll i, de consuetud, governat per Monjos d'aquest Monestir, però s'afegeix que aquella vegada la Santa Seu es reserva l'elecció. Quan aquesta no requeia en un Monjo de Ripoll, per tal de no violar el dret d'aquest Monestir s'emprà un expedient senzillíssim. Gallard de Balaguer, per exemple, era benedictí profès del Monestir d'Aurillac; doncs bé, Joan XXII, d'autoritat apostòlica traspasa la filiació benedictina del nou electe, d'Aurillac a Ripoll, mana a l'Abat i als Monjos d'aquest Monestir que el rebin com a germà seu, que es captinquin amb ell amb caritat fraterna i sincera, i tot seguit promou a Gallard de Balaguer, ja Monjo de Ripoll, a Prior de Montserrat.

En aquest període d'*Emancipació*, el Priorat de Montserrat era tingut en alta estima i la seva provisió desvetllà més d'una cobejança. No era solament el Monestir de Ripoll qui tot just assabentat de la mort d'un Prior s'apressava a prevenir el nomenament pontifici, i elegia successor. De vegades uns ulls reials sotjaven el desenllaç d'una greu malaltia prioral, per tal de guanyar temps. «Honrat Pare en Crist — escrivia, any 1379, al Bisbe de Tortosa resident a la Cort Pontificia, Sibília, la nepotista muller del Cerimoniós — sapiats que el Prior de Montserrat és tan destret de malaltia, que és en dubte de la sua vida. E per

aquesta raó el Senyor Rei e nós havem ja escrit a l'Abat de Ripoll de qui és la col·lació del dit Priorat, que aquell dó a Frare Galceran dez Catlar, Abat de Sent Miquel de Cuxà, e axí mateix n'escriurem tantost com lloch haja al Pare Sanct. E car avegades aytals provisions se fan en Cort de Roma no esperades lletres de senyor Rei, volem-vos escriure ab temps; pregant-vos afectuosament que en cas que el dit Prior muyre, façats ab lo Sanct Pare que ans que en proveesque esper les letres del dit senyor e nostres, e puís nos en vulla complaure, segons que nós confiam que farà, e lo senyor Rei, qui té tan a cor aquesta provisió, que per res no n'hauria altra per acceptable ne sofriria que altre sinó aquest fos Prior, e així ho ha fet saber al dit Abat de Ripoll. E d'açò vos dam special càrrec com de cosa que tenim molt a cor.» El Pare Rigalt de Vern, al qual amb tanta pressa es cercava successor, visqué encara cinc anys. A la seva mort la Reina d'Aragó presentà un altre candidat, el seu nebot Berenguer Barutell, per cobrir la vacant; aquesta estava, però, ja proveïda a favor de Vicens de Ribes, i el nebot de Sibília de Fortià no hagué el nostre Priorat malgrat els esforços reials.

Aquestes intervencions del poder civil i del Monestir de Ripoll que es repetien a cada nova elecció de Prior, ocasionaven petites perturbacions en la vida domèstica del Monestir, però el Santuari seguia la seva trajectòria vers l'emancipació completa.

El segle XIV escriví una plana brillant a la Història de Montserrat.

Els fets meravellosos obrats a intercessió de Madona Bruna, causa inicial i essencial del desplegament montserratí, es prodiga-

ven amb una abundor inimaginable. Els Bisbes els esmenten en llurs concessions d'indulgències, els Reis en llurs Privilegis, els Papes en les Butlles de gràcia. En aquest segle eixí del *Scriptorium* de Montserrat el famós còdex apel·lat «Llibre Vermell», els primers folis del qual narren amb simplicitat candorosa els miracles de Madona Santa Maria de Montserrat.

La fama d'aquests prodigis, cada dia més escampada, aplegava a Montserrat generacions àvides de contemplar tantes meravelles. L'aflluència de pelegrins creà nous problemes que solucionaren els Priors del segle XIV. Bernat Escarrer (1300-1321) es compadí dels romeus que venien de l'altra banda del Llobregat, els quals en dies de grans riuades no podien passar sense perill imminent per manca de pont. El dia 5 de desembre de l'any 1317 començà el magnífic pont de Monistrol encara existent avui, que els nostres vells manuscrits qualificaven de «singular cosa e de gran despesa» i fou tingut per un dels millors del seu temps. També els camins foren arranjats per tal de fer la Muntanya Santa més assequible als nombrosos fidels, *a diversis mundi climatibus confluentes*, com s'expressava el Rei d'Aragó al 1342.

L'hostatge dels pelegrins i la manutenció llur en el Santuari, era un afer de difícil solució. Al 1232 aquesta qüestió havia ja preocupat fonament a la nostra petita Comunitat. La posició topogràfica del Monestir no permetia, sense despeses enormes, trobar espai que bastés a la construcció d'un nou edifici. Es cercà un lloc escaient a la Muntanya i s'escollí un indret, passat Santa Cecília, sota el camí que menava a Manresa i prop d'una deu d'aigua que llavors anomenaven la font de Toldreda. Sinó

que el Monestir de Santa Cecília mogué plet al·legant que l'indret esmentat era possessió seva. Demanaren l'arbitratge de l'Abat de Ripoll, i aquest el 28 d'abril del 1232 atermenà les propietats d'ambdós Monestirs i sentencià que pertanyia a Santa Cecília la carena de Voltregar, damunt el camí que va a Manresa, i a Montserrat del camí avall cap el Mas de Riusech amb la font de Toldreda que està en el camí de Manresa. En aquest paratge, segueix l'Abat, serà lícit al Prior i Monjos de Montserrat de bastir casa i albercs pels romeus i vianants. Sembla que aquest propòsit fou abandonat; almenys el Prior Gallard de Balaguer (1322-1328) es trobà encara perplex, i aprofità l'avinentsa de parlar amb el Rei Jaume II per a exposar-li el projecte de bastir prop del Santuari llocs adients en els quals els romeus poguessin fornir-se de queviures. El més polític dels Reis d'Aragó desaconsellà aquest determini. El seu parer era que el Monestir continués l'hospitalitat, però mesuradament. Ni escatimar massa per tal de no donar motiu a la queixa i a la indevoció, ni ésser massa pròdig per tal de no malavesar els visitants els quals refiats de trobar-ne al Monestir no durien amb ells les provisions necessàries, i en aquest cas — continuà Jaume II — no solament les tendes instal·lades al Monestir, però ni totes les viles de la rodalia de la Muntanya no abastarien a proporcionar queviures en temps de romiatges.

Tampoc l'Església no abastava a contenir la multitud de fidels que pujaven a venerar la Imatge de Madona Bruna. El Prior Ramon de Vilaragut (1334-1348) eixamplà la vella Església amb una nau lateral, i el dia 11 d'octubre de l'any 1341 a presèn-

cia de l'Infant D. Jaume, Comte d'Urgell, l'Arquebisbe de Tarragona consagrava el nou Altar de Madona Santa Maria de Montserrat.

El desplegament del Santuari iniciat al segle XI, guanya cada vegada més en intensitat i extensió. També aquest segle trobem escriptures de vassallatge. A 6 de novembre del 1321 el Cavaller Arnau de Puig-Cerver encomana la seva persona i el seu Castell a la protecció, defensa i fidel custòdia de Santa Maria de Montserrat, per tal que amb la seva misericòrdia el servi a ell de tot mal, i al Castell i hisenda de llamps, tempestats i pedregades i de tots els seus enemics. No manquen noves fundacions de llànties: Al 1376 fou signada una escriptura per la qual Berenguer Torrelles d'Olesa vengué al Prior de Montserrat un cens d'un quartà d'oli sobre els seus béns, pel servei «d'aquella llàntia d'argent que la Senyora Elionor, per la gràcia de Déu, Reina de Xipre i de Jerusalem trameté a Montserrat amb les seves armes»; i aquesta llàntia ha de cremar perpètuament davant l'Altar de Madona Santa Maria. El Rei Jaume II, oferí anualment cent lliures de cera de la qual es feien dos grossos brandons amb les armes reials, que cremaven cada dia en alçar Déu a la Missa conventual. El seu fill Alfons doblà l'ofrena i trametia cada any quatre grans ciris, fets a Vilafranca. Deixem d'inventariar altres donacions per no fatigar el lector. Volem, però, copiar, una clàusula testamentària que D. Pedro Suárez de Quiñones, del Regne de Lleó, atorgà al 1388, que palesa com era conegut el nom de Montserrat: «Item mando que vaya un home, que sea bueno e de buena conciencia, por mi ánima a Santa Maria de Montserrat. E que le den aquello que a sus tes-

tamentarios pareciere que sea bueno para la costa; e que le den más de tres marcos de plata, para la dicha iglesia de Santa Maria de Montserrat, para un calice e una casulla de seda, con todos sus ornamentos que son menester, para la dicha Iglesia, o que le den que lleve por ello mil y quinientos maravedís, e que los de el home que allá fuere al que administrare la dicha Iglesia, para que compre el dicho calice e vestimenta para que se diga la Missa del divinal Oficio».

També la Comunitat montserratina anava en augment. Als primers anys del segle XIV una escriptura ens ha tramès els noms dels Monjos i llurs oficis. Ponç Escarrer, Procurador del Prior Bernat Escarrer; Ramon de Cortell, Subprior; Jaume Rabassa, Sagristà; Romeu, Majordom; Guillem de Matamala, Precentor; Pere de Planes, Hostatjador; Pere Sabater, Infermer; Berenguer Cases, Dispeser.

Al primer terç del segle XIV, la vida eremítica floreix ufa nosa a la Muntanya Santa. Del 1333 sabem el nom de deu dels nostres Ermitans: Arnau de Torrents, Duran Mayol, Jaume de Roselló, Guillem Pere, Jaume de Pujal, Pere Llaurador, Joan Desbosch, Pere Frener, Simó de Mata, Bernat Sala. En la data esmentada, llevat d'algun malalt o absent, a la cambra Prioral de Montserrat i en presència de tots els Monjos presidits per l'Infant Joan d'Aragó, Patriarca d'Alexandria i Administrador del Priorat de Montserrat, prestaren obediència al Patriarca, segons ho feien de consuetud amb els Priors del Monestir, els quals d'antic tenien dret de Visita i correcció a totes les Ermites. Cal, doncs, considerar els nostres Ermitans incorporats de temps antic a la família monàstica. També ho eren els Donats, ante-

cessors dels nostres Germans llecs. Més endavant llegim el nom de nou d'aquests Donats: Ramon Oliveres, Pere Molgosa, Joan de la Cambra, Bernat Llombart, Pere Tarragó, Gerald Riera, Pere Fort, Joan Font i Andreu Xandó. Les velles escriptures de la Casa donen als Ermitans i als Donats, com als Monjos, el tractament de «frater». Són les tres seccions que integren la Comunitat benedictina de Montserrat, ultra els Preveres i els Escolans que sojornen també al Monestir, però sense emetre els vots monàstics.

Hem fet ja la coneixença dels nostres Preveres. Noves dotacions foren atorgades en aquest període. Els Sacerdots eren tan nombrosos, que mancaven Capelles. El Prior Jaume de Vivers (1348-1375), fundador ell mateix de quatre beneficis, féu construir la Capella de les onze mil Verges i aprofità la Capella del Palau Prioral de Monistrol, dedicada a Santa Catarina; encara el Prevere que tenia el benefici a l'Altar de Santa Maria estava obligat a celebrar un cop a la setmana a la Capella de Sant Miquel, i el que fruïa del benefici de la Capella de les Verges havia de dir-la setmanalment a Sant Iscle.

Els documents d'aquest segle assenyalen l'existència d'Escolans a Montserrat. Joves, menors d'edat, mai no intervenien en les signatures d'escriptures públiques, ni eren assenyalats com a testimonis en els actes solemnes, ni en els litigis, etc., la qual cosa ha dificultat constatar llur presència al Monestir. Avui podem donar el nom d'un antecessor dels nostres petits cantaires: Francesc Serra. El 19 de maig del 1379, Rigalt de Vern, Prior de Montserrat, signava unes lletres patents en virtut de les quals era proveït el benefici presbiteral instituït per Guillem Durfort,

en la persona de Francesc Serra, escolà que havia estat del Monestir. Altres escriptures d'aquesta època confirmen l'existència de la nostra Escolania.

Les cinc branques de la Comunitat montserratina eren ben vistents i esponeroses als darrers anys del segle XIV. Probabilissimament cada secció era integrada per dotze membres, almenys és segur que el nombre dels servents dedicats constantment al servei de Madona Santa Maria de Montserrat ultrapassava la cinquanta. Hom pot parlar ja del «Laus perennis», és a dir, de la lloança ininterrompuda que tributen a Déu els nostres Monjos, Ermitans, Donats, Preveres i Escolans. Aquesta oració indeficient, la vida austeríssima dels Anacoretas, les obres de misericòrdia corporals i espirituals amb tanta d'amor prodigades al Santuari, colpiren poderosament els 'romeus d'aquesta època, i augmentaren el prestigi del Monestir.

Entre els testimonis contemporanis d'aquesta admiració, excel·leix el de l'Arquebisbe de Tarragona, Arnau Sescomes, fervent devot de Montserrat, consagrador, al 1341, del nou Altar de la Mare de Déu. Dos anys abans atorgava de Barcelona estant, 40 dies d'indulgència a tots els fidels que visitessin el nostre Santuari. L'emoció de la primera autoritat eclesiàstica de Catalunya en evocar Montserrat és tan intensa, que trenca la rigidesa del formulisme cancelleresc. Fins el llatí resta il·luminat amb elegàncies insòlites en aquesta època prerenaixentista. Hom és temptat de traslladar íntegre el document memorable. Traduïm el paràgraf següent: «Amb l'anhel d'intensificar encara els pelegrinatges a l'Església de Santa Maria de Montserrat, a l'Església bastida en paratge agrest i de solitud corprenedora; allà on els

divinals Oficis són fervorosament acomplerts per tants de Monjos de Sant Benet i altres Preveres; a la Muntanya on multitud d'Anacoretas es mortifiquen amb vetlles, dejunis, oracions, i amb insistència preguen per les ànimes dels fidels i dels benefactors; al Monestir on un chor de pregueres s'eleva incessantment a l'Altíssim i les set obres de misericòrdia són eficaçment exercides; al lloc en el qual nostre Senyor Jesucrist per reverència de la seva Mare obra cada dia grans, palesos, infinits miracles; atorguem a tots els fidels que amb esperit de devoció i oració pujaran a visitar l'esmentada Església, 40 dies de perdó,» etc.

La florent Comunitat montserratina del període d'*Emancipació* meresqué una sèrie de Prelats il·lustres que fan honor al Monestir. Bernat Escarrer, Ramon de Vilaragut, Jaume de Vivers, Vicens de Ribes, són noms insignes que qualsevol Abadia benedictina inscriuria amb honor en el seu Abadiologi. Costa d'anomenar-los Priors. El Rei d'Aragó, en narrar la seva vinguda a Montserrat a l'any 1344, diu que en arribar a la Capella de Sant Miquel, «en vista del Monestir isqué a Nòs a carrera lo Abat de Montserrat e rebé-ns reverentment». Al 1344 no existia encara Abat a Montserrat, però el Prior Ramon de Vilaragut que eixí a l'encontre de Pere el Cerimoniós i invità el Monarca a dinar al Monestir i a sopar i dormir al Palau Prioral de Monistrol per ell construït, havia de tenir tot l'aire d'un Abat i d'un gran Abat.

Jaume de Vivers és la figura de més relleu d'aquest període. Prior de Montserrat, fou elegit al 1353 Abat de Ripoll. Acceptà l'elecció, però governà l'Abadia des del nostre Santuari en el

qual morí i volgué ésser enterrat. Hom és temptat de titular-lo Abat de Montserrat i Prior de Ripoll. Posà la seva energia i les belles qualitats de govern al servei del seu Priorat, que enriquí notablement i rodejà d'un prestigi que no havia assolit encara.

El nou Prior trobà que les possessions del Monestir eren massa disperses i allunyades, la qual cosa dificultava llur conreu i administració, i d'altra banda Montserrat era voltat de poderosos senyors, adés benefactors del Santuari, adés adversaris o pledejadors que entrebancaven el desplegament del Monestir. Jaume de Vivers concebé l'ardit projecte de possessionar-se de tots els Castells i viles que existien a la rodalia de la Muntanya. Obtingué permís de Clement VI per alienar diverses propietats del Monestir, fins a la quantitat de 5.000 florins, i començà aviat a realitzar el seu somni. El dia 28 de setembre del 1351 adquirí els Castells d'Esparraguera i de les Espases amb tots els termes llurs, jurisdicció alta i baixa, mer i mixte imperi, aigües, molins, pasturatges, boscos, drets, possessions amb les cases i vassalls dels dos Castells per preu de 8.500 lliures, moneda de Barcelona. El dia 13 de juny de l'any següent a presència de Pere Borrell, Notari públic de Barcelona i d'altres testimonis, l'esmentat Prior prengué possessió i immediatament rebé el jurament de fidelitat i vassallatge dels nous súbdits. Jaume de Vivers que fins aleshores signava, segons consuetud introduïda per Bernat Salvador, *l'humil Prior de Santa Maria de Montserrat*, signarà, d'ara en avant, els documents de caràcter civil: Jaume de Vivers, *Senyor dels Castells d'Esparraguera i de les Espases*. Aviat podrà afegir-hi nous títols. Al 1359 comprà per 20.000 sous barcelonesos la Jurisdicció criminal de la Vila d'Olesa i de

Sant Pere de Sacama. Quatre anys més tard comprà al Rei d'Aragó la Jurisdicció de la Vila de Monistrol per 15.000 sous.

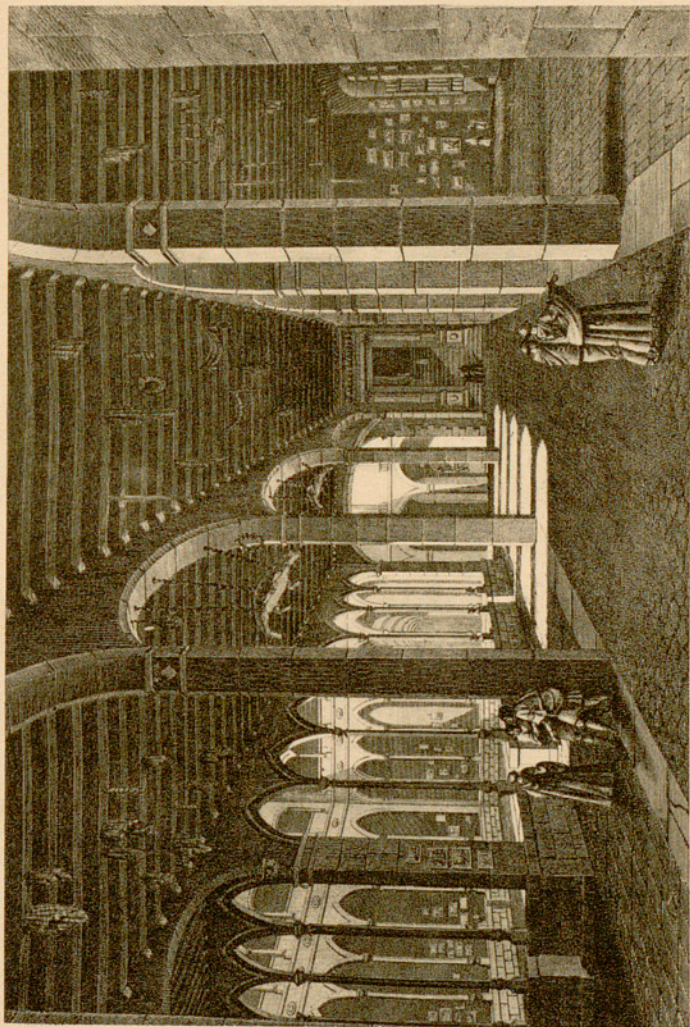
Més important fou l'adquisició del famós Castell de la Guàrdia i de la Parròquia del Bruch, feta al 1370 també al Rei d'Aragó per 36.000 sous. Pere Sacosta, Batlle General de Catalunya, en l'escriptura de presa de possessió, certificava «de voluntat e exprés manament del dit Senyor Rei... haver venut al molt honorat e religiós Frare Jacme, Prior del Monestir de Santa Maria de Montserrat e al dit Monestir per tot temps, en franc alou, lo Castell de sa Guàrdia e la Parròquia des Bruch, ab fortalises e edificis, ab feu, feuaters, vassalls e directes senyories, e ab masies e borges, homes e fembres, censes, delmes agrers e rendes, e ab tots llurs territoris e térmens, e encara ab mer e mixt imperi, e ab tota jurisdicció alta e baixa, civil e criminal, e ab tot altre exercici d'aquella, e ab host e cavalcada e ab totes eixides e sdeveniments, fruits, pertinències e drets dels dits Castell e Parròquia».

Una escriptura del 1396 relacionada amb aquest Castell de la Guàrdia, ens presenta els nostres Priors en funcions de Senyors Feudals. El 15 de desembre d'aquest any el Prior del Monestir, Vicens de Ribes muntà a la torra del Castell de Montserrat bastit a l'indret de l'actual Ermita de Sant Dimas. A la seva presència comparegué Joan de Prat, fill i hereu universal d'Ausbert de Prat, qui, en vida, havia obtingut del Monestir el Castell de la Guàrdia en feu honorat. El fill venia a cercar la investidura de mans del Prior. Agenollat davant el P. Vicens de Ribes qui tenia el llibre dels Evangelis obert damunt els genolls, prestà jurament de fidelitat, tocant amb les mans — diu l'escriptura —

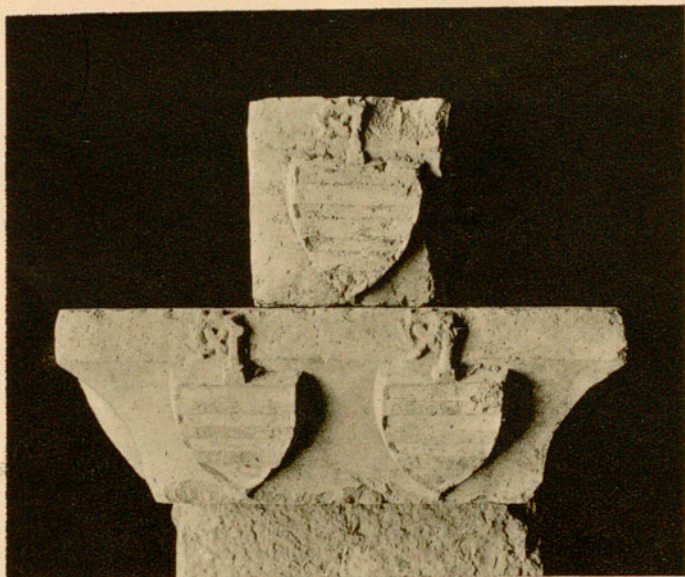
realment i palpable els Sants quatre Evangelis, i el ple homenatge de mans i boca segons els Usatges de Catalunya. Amb aquest homenatge es reconegué vassall de l'esmentat Prior i del Monestir, i prometé servir, guardar i servir com a bon vassall. Llavors el Prior de Montserrat, Senyor del Castell de la Guàrdia, s'alçà, desenveinà una espasa i, nua, la lliurà a mans de Joan de Prat; era atorgar-li el feu de l'esmentat Castell amb tots els seus drets.

El Castell, però, que més interessava al coratjós Prior Jaume de Viviers, era el de Collbató, al seu temps en possessió de la il·lustre família catalana dels Durfort. Era el més important de tots els Castells de la rodalia i el més útil al Monestir, car els seus límits encerclaven gran part de la Muntanya, i el camí més fressat en aquells temps dels romeus passava per aquesta propietat. Les gestions d'adquisició foren llargues i molt treballoses. Finalment al 1374 Guillem Durfort i el Prior de Montserrat es sotmeteren a un arbitratge. El senyor vendrà el Castell al preu que assenyalaran els àrbitres. Aquests el tassaren en 140.000 sous. La mort del Prior privà de fer ferma aquesta compra. Guillem Durfort, en testament, nomenà hereu universal dels seus béns al Monestir de Montserrat, si els fills de la seva primera muller morien sense descendència. Fou així, però la muller en segones noces s'oposà a la voluntat del difunt. El dia 11 de juliol del 1376, les portes barrades del Castell de Collbató presenciaren una petita escena curiosa. Jaume Batlle, Procurador de Montserrat, i Miquel de Moyà, Notari de Barcelona que escriví la relació, es presentaren a l'esmentat Castell; trucaren i demanaren per la mestressa; les portes no s'obriren, però

Claustres de l'antic Monestir. Al mig els del Prior Jaume de Vivers; a l'esquerra els Gòtics, i al fons, al costat de l'escala per pujar a la clausura, els Claustres actuals. Dibuix de Laborde.

a) Escut del Prior Ramon de Vilaragut.

b) Escut del Prior Jaume de Vivers.

a una finestra del Castell aparegué una dama; era la mare i procuradora de la mestressa i declarà que la seva filla era absent. Llavors Jaume Batlle digué les següents paraules textuals: «Madona, jo só ací com a Procurador de Monsenyer lo Prior de Montserrat al qual pertany per successió dels fills del honrat en Guillem Durfort, a qui Déu perdó, Senyor d'aquest Castell; e só ací per fer e continuar inventari dels béns que foren del dit Guillem Durfort; perquè, Madona, us prec e us requir que vós que obrats o fàçats obrir les portes del Castell». Continuà el Procurador formulant una protesta; i, en havent acabat, la Dama del Castell respongué: «que no volia res fer, ans que se n'anàs en bon guany que no volia que hi entràs». De les quals coses donà fè l'esmentat Notari. A l'any següent, arranjades totes les dificultats, el nou Prior, Rigalt de Vern, prengué possessió del Castell de Collbató i personalment plantà al cim de la torra l'estendart amb les armes de Montserrat, que ja onejava en els Castells d'Esparraguera, de les Espases i de la Guàrdia.

Els desigs de Jaume de Vivers eren esdevinguts realitats. Els Castells, les cases, les propietats, els habitants, la jurisdicció civil i criminal de tota la rodalia de Montserrat pertanyia de dret i de fet al Monestir, en una zona extensíssima marcada, de nordoest a sudest, pels termes de la Guàrdia, del Bruch, de Collbató, d'Esparraguera, d'Olesa i de Monistrol. Una sola propietat restava a la Muntanya de la qual el nostre Prior no n'havia encara pres possessió: L'Abadia de Santa Cecília. Hom diria deixada a posta per tal de fer més albirador el desplegament prodigiós de la petita Capella de Santa Maria, que ahir el Monestir de Santa

Cecília pledejava a Ripoll i que avui, si no fos pel títol d'Abadia estaria ja incorporat a l'opulent Priorat.

Una altra gesta gloriosa del Prior Jaume de Vivers, que el constitueix capdavanter de l'expandiment de Montserrat més enllà de les fronteres catalanes, fou l'erecció d'un Priorat benedictí dependent i subjecte al nostre Monestir, en el Regne de València. Aquesta fundació fou feta l'any 1350 amb el beneplàcit del Bisbe Huc de València. El Prior utilitzà una bella hisenda legada en testament a Montserrat pel Cavaller Ponç de Vilaragut. Aquest Priorat fou titulat Sant Benet de Maguellà, i tingué vida prosperosa. Una trentena d'anys després de la seva erecció féu goig a la Reina Sibília, que desitjant la provisió per a un parent seu, escriví en 1384 des de Vilafranca al Prior de Montserrat: « Prior: Entès havem que el Priorat de Maguellà de Regne de València, vaga per mort d'aquell qui l'obtenia. E com nós per lo deure de sang que frare Bernat de Pontons ha ab nós, e en altra manera per sos mèrits, hajam gran affecció e voler a son bé e honor, e per consegüent nos plagués fort que ell fos provehit del dit Priorat; pregam-vos fort afectuosament que per esguard nostre, qui açò tenim molt a cor, proveïscats al dit Frare Bernat de Pontons del Priorat dessús dit. »

Un Monestir que tenia prou vitalitat per fundar Priorats d'aquesta importància, no podia tardar gaire a assolir la seva *Independència*. Hom endevina que l'hora de l'*Emancipació* definitiva no pot trigar. El gran Cisme retardarà alguns anys la seva realització, però l'erecció del Priorat de Montserrat en Abadia

està ja decretada. Jaume de Vivers ha donat el pas decisiu que menarà el Monestir a la *Independència*.

Encara l'activitat d'aquest gran Prior s'esmerçà en un seguit de construccions. Acabà els dos arcs que mancaven al famós pont de Monistrol, i féu notables millores al Palau Prioral, anomenat la Sala. En el Monestir bastí els Claustres davant la cambra que més tard fou abacial, aixecà un esplèndid portal conegut amb el nom de la *Reixa*, i construí una mirífica Capella dedicada a les onze mil Verges que trià per lloc del seu sepulcre. Aquest que es féu fer en vida, fou una obra d'art exquisidament treballada per Mestre Pere Moragues. Era tot d'alabastre policromat. El sarcòfag reposava sobre tres lleons, i ultra la figura jacent del Prior hi havia vuit personatges: quatre monjos i quatre cavallers. El contracte precisava que llevat les figures esmentades, la resta havia d'ésser exactament igual al monument sepulcral que la Comtesa de Pallars tenia a l'Església dels Pares Predicadors de Barcelona.

El 16 de maig del 1375 la Comunitat de Montserrat rebé un missatge excepcional i emocionant. El seu venerat i estimat Prior la convocava pel dia 19 al Palau de Monistrol, on ell llavors residia, no pas per tenir Capítol o signar alguna escriptura important, com tantes de vegades havia fet durant els vint-i-sis anys del seu fecund Priorat, sinó per assistir al seu traspàs que havia de verificar-se aquell dia. La profecia es complí al peu de la lletra: el dinou de maig de l'any damunt dit, a hora de Vespres lliurava l'ànima al Creador, Jaume de Vivers, un dels més grans Prelats que han regit els destins del nostre Monestir.

Fou el seu successor, després de Rigalt de Vern, estranger que no imità pas els bells exemples del seu predecessor, el P. Vicens de Ribes, una altra figura gloriosa de la història montserratina i l'últim Prior. En el Consistori del 19 de setembre del 1408, Gregori XII creava Cardenal del títol de Santa Anastàsia al Prior Vicens de Ribes, i el 10 de març del 1409 el nostre Monestir era erigit en Abadia. El Priorat de Montserrat s'extingí gloriosament en les esplendors de la porpra cardenalícia.

INDEPENDÈNCIA

(Segle XV)

EL segle XV és el segle més turbulent i tempestejat de la història del nostre Santuari. Montserrat, independent, en la plenitud de la seva força, intervé en els esdeveniments cabdals de l'època, i pren part activíssima en els afers polítics de Catalunya com pocs Monestirs. La seva vida domèstica mai no havia sofert escomeses tan violentes i capgiradores. En el primer decenni triomfa definitivament de Ripoll i esdevé Abadia *sui juris*; a meitats de segle veu arribar d'Itàlia un grup de Monjos reformadors, i a l'últim decenni perd la independència i l'Abadia; torna a Priorat i aquesta vegada anex no a una Abadia gloriósíssima sinó a un altre Priorat: «San Benito el Real de Valladolid». Cert, abans d'acabar el segle, Roma li restitueix la mitra, però la independència l'ha perduda definitivament. Dens en esdeveniments sortosos i malaurats, el segle XV és a la història de Montserrat un brillant intermezzo, un esclat de llibertat entre dues servituds: la de Ripoll i la de Valladolid.

Benet XIII, el dia 1 de març del 1409, des de Perpinyà, erigí Montserrat en Abadia independent. Els Monjos elegiran el seu Abat. Aquest portarà anell, pectoral, mitra i bàcul; tindrà jurisdicció, *pleno jure*, sobre els Monjos, Ermitants, Donats,

Preveres i sobre tots els servents i vassalls del Monestir, amb l'obligació de mantenir constantment al Santuari dotze Monjos, dotze Preveres, dotze Ermitans, i dotze Donats destinats a la celebració dels Oficis divins i a l'assistència espiritual i corporal dels romeus. A l'Abat de Ripoll fou concedit el dret de Visita i sis vots en l'elecció de l'Abat. Aquesta darrera concessió era nominal, puix per bé que de dret l'elecció abacial pertocava a la Comunitat, de fet totes les d'aquest segle, segons l'habitud del temps, foren fetes directament per la Santa Seu. Més important i motivador de raons fou el dret de Visita, que l'esmentada Butlla pontificia atorgava a l'Abat de Ripoll sobre la novella Abadia. Ripoll adduí aquesta mena de subjecció per tal d'impeidir l'assistència de l'Abat de Montserrat en els Capítols de la Congregació Claustral. Els Papes Martí V i Eugeni IV exemptaren completament el Monestir, el seu Abat i els seus membres «de tota servitud, càrrega, Visita, superioritat, domini i potestat de l'Abat de Ripoll, i el declararen immediatament subjecte al Romà Pontífex i a la Seu Apostòlica». Era el decret d'independència absoluta a favor de Montserrat. La lluita iniciada per Bernat Salvador a darrers del segle XIII, per tal d'obtenir l'exempció de Ripoll, acabava ara amb la victòria definitiva a favor del nostre Monestir. La reconciliació de les dues grans Abadies catalanes no tardà a verificar-se i de faisó que honora altament el nostre Monestir i el seu primer Abat, Marc de Vilalba. L'Església de Ripoll, la superba Església de l'Abat Oliva, tresor d'art inestimable, havia sofert les conseqüències d'un fort terratrèmol; calia pensar en una reparació dispendiosa, molt superior als cabals de la vella Abadia. Montserrat lliurà a Ri-

poll dos mil cinc cents florins d'or. El gest generós de la Filla suara emancipada, colpí pregonament la Mare que tant havia maldat per retenir-la sota la seva tutela. Tots els Monjos de Ripoll presidits per l'Abat Dalmau, es congregaren solemniament a la sala Capitular i signaren una escriptura pública, en poder del Notari Antoni Ferran, en la qual declararen haver rebut l'esmentada quantitat «del Reverend en Crist, Pare i Senyor, Dom Fra Marc de Vilalba per la gràcia de Déu Abat del Monestir de Santa Maria de Montserrat... graciosament, sols per reverència de Jesucrist i de la seva Mare la gloriosa Verge Maria».

Desvinculat de tota subjecció, el Monestir independent emprengué la seva ruta.

Les gravíssimes pertorbacions ocasionades a l'Església pel gran Cisma, repercutiren a Montserrat. Els pretendents de Papa lluitaren aferrissadament per tal de possessionar-se del nostre Monestir. Judicaven que l'exemple donat pel Prior i Monjos del prestigiós Santuari, decantaria eficaçment cap a la seva obediència les multituds que freqüentaven la Muntanya Santa, les quals, en l'angoixa de tots els cristians de l'època, anhelaven saber quin era el Pontífex legítim.

El 8 de novembre del 1384 moria el Prior Rigalt de Vern. No fou únicament Sibília de Fortià i el Monestir de Ripoll els interessats en cercar-li successor. El dia 20 del mateix mes Robert de Ginebra, entronitzat a Avinyó amb el nom de Clement VII, s'apressava a nomenar Prior de Montserrat a Pere, Cardenal de Santa Maria in Via Lata. L'esmentat Antipapa diu que aquesta

provisió és filla del desig de posar un bon governant al Santuari i d'alleugerir les grans despeses del Cardenal. En la llista dels *non obstantibus*, hom llegeix que no és profès benedictí ni de cap altre Orde. Aquest nomenament no tingué efecte. Cap record no deixà l'esmentat Cardenal a Montserrat. El títol li durà fins a l'any 1387 i el renuncià a mans del mateix Antipapa, car aquest s'adonà aviat de l'esterilitat dels esforços esmerçats en fer-se seu el Priorat montserratí. Urbà VI havia assolit fer triomfar el seu candidat, Vicens de Ribes, el qual es mantenia ferm, i amb el seu saber i prestigi donava a la terra un bell i eficaç exemple de fidelitat al Papa de Roma. El Cardenal no era un adversari prou fort; malgrat la seva dignitat, no era més que un Prelat Comendatari, vivia lluny del Monestir i havia de valer-se de Procuradors. Calia canviar de política. Robert de Ginebra demanà la renúncia al Cardenal, i cercà per nou candidat un Monjo de l'Orde que visqués prop de Montserrat i així, amb més avinentesa, pledegés la causa. Fou elegit el P. Bernat de Vallseca, Monjo de Sant Cugat del Vallès. La provisió fou feta a Avinyó el dia 8 de juny del 1387. És curiosa una Butlla d'ídèntica data adreçada al Cardenal Pere, en la qual l'Antipapa li accepta la renúncia del Priorat, l'assabenta de la nova elecció i li signa una pensió de 3.000 florins d'or sobre els béns de Montserrat que li serà pagada pel P. Bernat de Vallseca. És de creure que l'esmentat Cardenal fruiria de rendes més positives, puix dels béns de Montserrat no n'hagué ni un sou. L'elecció de Clement VII romangué sense efecte. El P. Bernat de Vallseca no prengué possessió del nostre Priorat, com tampoc el seu successor, Jaume, Bisbe de Sabina.

A la mort de Robert de Ginebra, els Cardenals partidaris seus elegiren a Pere de Luna que prengué el nom de Benet XIII. El nou electe coneixia i estimava molt més que el seu predecessor el Santuari de Montserrat i duplicà els esforços per decantar-lo a la seva obediència. Tot fou debades. Quinze anys lluità inútilment. Fins en el període àlgid del seu prestigi, quan hom pot dir que tot el reialme d'Aragó li era subjecte, Montserrat es servà fidel a Roma. L'heroi d'aquesta resistència fou el gran Prior Vicens de Ribes. Durant els vint-i-quatre anys del seu Priorat, res no pogueren les escomeses de Clement VII i de Benet XIII. Fou un fidel servent d'Urbà VI, Bonifaci IX, Innocenci VII i Gregori XII que el creà Cardenal en el Consistori de l'any 1408.

La mort de Vicens Ribes obrí la porta del nostre Monestir a Benet XIII que el comblà de privilegis i concedí la dignitat abacial com acabem de veure; la qual després del Cisma fou confirmada pels Papes legítims Martí V i Eugeni IV. Una prova del gran afecte que Benet XIII professava a Montserrat, la donà el dia 21 de juny de l'any 1410 quan pujà la Muntanya Santa per besar la mà de Madona Bruna. Un vell Calendari-Necrologi del nostre Arxiu esmentava aquesta visita com un esdeveniment notable. El Papa Luna entrà al Monestir que tants anys havia cobejat, amb totes les honors. Quatre Cardenals li feien costat i el precedia la seva Cúria Pontificia. Oferí a la Mare de Déu una preciosíssima Creu d'argent amb peu de cristall, sojornà al Monestir tot el dia vint-i-dos, i al vint-i-tres emprengué el camí cap a Tarragona. No tenim notícia de com el reberen els nostres Monjos; podem, però, creure que l'acollida fou cordial i fervo-

rosa, car l'Abat Marc de Vilalba era estat elegit per ell, i els Monjos i els Preveres que continuaven fidels al Papa de Roma s'havien absentat del Monestir en morir Vicens de Ribes.

Aquest detall, revelador de les pertorbacions portades pel Cisma a la vida domèstica de Montserrat, ens ha pervingut per un document d'interès excepcional, nou testimoni de l'estima que arreu mereixia el nostre Santuari. Acabava de celebrar-se el Concili de Constança, el qual amb l'elecció de Martí V havia posat terme al gran Cisma. A Constança mateix, just dos mesos després de la seva Coronació, el nou Papa, malgrat els gravíssims afers que tenia entre mans, es recorda de Montserrat i escriu el 24 de febrer de 1418 al seu Abat i li mana que amb amor paternal rebí tots els Monjos i Preveres que s'havien absentat del Monestir amb motiu de les discrepàncies sobre el Pontífex legítim. La qüestió és ja resolta i la devoció intensa que els fidels de regions tan diverses professen a aquest admirable Santuari demana amb urgència — diu Martí V — que tots els seus servents s'apleguin, i, pacíficament i santa com fins ara, assisteixin als Oficis divinals.

Vint-i-dos anys més tard l'anomenat Concili de Basilea expedia una Butlla a favor del nostre Monestir. Ratificava el privilegi extraordinari atorgat per Bonifaci IX, que tots el fidels durant la festa patronal de Montserrat, 8 de setembre i la seva Octava, puguin guanyar el Jubileu de la Porciúncula. Fóra impossible de relatar les gràcies, concessions, privilegis, etc., atorgats en aquests temps pels Pontífexs Romans. El Butllari montserratí del segle XV és riquíssim i extremosament interessant. Trobem tots els Papes d'aquesta època relacionats amb Montserrat i alguns d'ells,

com Nicolau V, Calixte III i Sixte IV prodigaren els Breus i Motu-propis a favor del Monestir-Santuari. El darrer Papa esmentat, en veure que era tan gran el nombre de catalans que no podien visitar Roma durant l'Any Sant 1475, per mor de la llarga guerra que havia aperduat i empobrit el país, la qual cosa era motiu de greu desconhort pels fidels piadosos, trià Montserrat, en substitució de la Ciutat Eterna, i concedí excepcionalment que el romiatge al Santuari català obtingués idèntiques gràcies que el pelegrinatge a Roma reportava als fidels durant aquell Any Sant.

El nom de Montserrat va unit als esdeveniments notables del segle XV: guerra contra els turcs, evangelització de l'Amèrica, troballa de l'art de l'Impremta, Renaixement classicista.

Una de les grans preocupacions de l'Església i dels Estats cristians en el segle de la caiguda de Constantinoble, fou la guerra contra la Mitja Lluna. Un document, servat inèdit als Arxius Secrets de la Santa Seu, parla de la intervenció de l'Abat de Montserrat a la guerra contra els Turcs. El Papa Calixte III, el dia 28 de gener del 1456 assabentava a totes les autoritats civils i militars del mon cristià, que havia escollit a l'Abat Antoni Pere Ferrer per comanar una galera pontificia destinada a combatre la Mitja Lluna. Prega les Autoritats esmentades que arreu lliurin pas franc al vaixell i als homes de l'Abat Ferrer i que l'auxiliïn quan calgui, car —afegeix el Pontífex— «per afers que pertocquen a Nòs i a l'Església Romana, convindrà que transiti per diversos ports marítims, el susdit Abat elegit per Nòs *patronum unius galeae nostrae ad nonnullas mundi partes contra Turchos et Catholicae fidei inimicos*».

Tot just descoberta l'Amèrica, el delegat del Papa i el primer que féu resplendir la llum de l'Evangeli al Nou Món, és un Monjo eixit de Montserrat, el P. Bernat Boil. Molt, moltíssim s'ha escrit entorn d'aquest cèlebre personatge, i no és pas avui que hom pot dir el darrer mot de la seva biografia. Resta, però, en ferm que és una persona única el Monjo benedictí, profés i Ermità de Montserrat, que havia estat Secretari de Ferran el Catòlic i que el Papa Alexandre VI el dia 25 de juny del 1493 tramet com a Missioner a Amèrica. Poc temps abans l'esmentat P. Boil conegué a França, on havia anat com a Embaixador dels Reis Catòlics, Sant Francesc de Paula, i acceptà la Vicaria General que el Sant li oferí per tal d'introduir a Espanya l'Orde dels Mínims per ell fundada. De retorn d'Amèrica s'ocupà encara en la missió confiada per Sant Francesc, i aquí perdem el nostre Missioner. Uns quants anys més tard, mor a Sant Miquel de Cuixà un Bernat Boil que era Abat del Monestir. No s'ha pogut encara identificar si aquest Abat és el nostre Ermità.

Alexandre VI declara que els Reis Ferran i Isabel li han proposat el P. Boil per la missió d'extendre l'Evangeli a les terres ultramarines; aprova la presentació i concedeix a l'antic Ermità de Montserrat les facultats necessàries per tal d'administrar lliurement els Sagraments als nous convertits, fundar les Esglésies i Monestirs que calgui, etc. Atorga encara el Papa a Bernat Boil el poder d'escollir Sacerdots i Religiosos per l'obra d'evangelització a ell encomanada. Molts autors creuen que els companys missioners de Boil foren dotze, tots ells Monjos o Preveres de Montserrat, els quals en arribar a les noves terres bastiren la

primera Església sota la invocació de la nostra Madona. No hem vist documents prou fidedignes per fer-nos responsables d'aquestes afirmacions, per bé que en llur actiu podrien adduir els esmentats autors el fet especialíssim que justament en aquest any de 1493 foren dispersats els Monjos catalans del nostre Monestir, per tal de lliurar entrada franca als Monjos de Valladolid. Bernat Boil coneixia íntimament i personal tots els Monjos de Montserrat que aleshores abandonaren la Muntanya, i res no tindria d'estrany que els escollís per compartir amb ells la seva tasca apostòlica. Llavors el curt període d'*Independència* montserratina hauria termenat de faisó gloriosíssima. Són, però, prematures aquestes afirmacions subjectes a rectificació. Per la glòria de Montserrat n'hi ha prou que el primer Missioner en cap que trepitjà el sòl d'Amèrica per portar-hi la fe del Crist, procedís del nostre Santuari.

Montserrat fou un dels primers Monestirs benedictins que s'aprofità de l'art meravellós de la Imprenta. Encara no havia terminat aquest segle, que de les Premses montserratines eixien bellíssims volums, estampats alguns d'ells a dues tintes i damunt de pergami, que avui, a quatre segles de distància, resten una lleminadura pels ulls i una joia pel cor. També la febrada del Renaixement s'encomanà als Monjos d'aquesta època; serà, però, en el segle de Lleó X que Montserrat donarà dos humanistes de preu: el P. Brenach, profund coneixedor dels clàssics, correcte versificador ell mateix en llatí elegantíssim, que ens ha deixat belles mostres del seu enginy en hexàmetres perfectes, netament ovidians; i el P. Sojo que al 1571 publicava a Barcelona uns

pulquèrrims «*Dialogi de omnibus gramaticae praeceptis*» escrits en llatí, llevat d'alguns exemples de conjugació que tradueix en català.

Durant el segle XV és remarcable l'actuació de Montserrat en els afers polítics de Catalunya, sobretot en els dos llargs Abadiats dels PP. Marc de Vilalba i Antoni Pere Ferrer.

Marc de Vilalba, noble i distingit personatge, després de l'Abat Antoni Pere Ferrer, és l'home més representatiu de Montserrat al segle XV. Els Prelats de Catalunya, els Reis d'Aragó, la Ciutat de Barcelona l'honoraren amb Ambaixades i comissions importants. En el Concili de Bisbes de Catalunya, celebrat a Barcelona per tractar del Cisma, l'Abat de Montserrat fou nomenat President. Alfons el Magnànim trameté d'Ambaixador al Papa Martí V l'Abat Vilalba. Per l'abril del 1415 s'embarcava a Barcelona a les galeres de la Ciutat, junt amb Pere de Sant Climent, cap a Perpinyà amb una Ambaixada delicada. El 24 d'octubre es feia altra vegada a la mar cap a Nàpols, puix junt amb l'Arquebisbe de Tarragona, el Comte de Pallars, Felip de Malla i alguns altres prohoms, la Generalitat de Catalunya, el trameté al Magnànim. Quan aquest nomenà la Reina Maria, Regent del Principat de Catalunya, l'Abat Marc de Vilalba formà part del Consell de Regència, i durant el seu llarg Abadiat sovint l'elegiren Diputat pel Braç eclesiàstic, i exercí una constant influència en els afers de la nostra terra.

Més eficient esdevingué la intervenció política d'una altra gran figura montserratina del segle XV: l'Abat Antoni Pere Ferrer. Amic personal dels Papes Nicolau V i Calixte III que

el complaren de beneficis, molt estimat dels Reis d'Aragó que el nomenaren Bibliotecari reial, Conseller i Canceller de Catalunya, aquest home de temperament activíssim visqué intensament els moviments polítics de la seva època i, sobretot, lluità acèrrimament contra Joan II, pare del Príncep de Viana.

L'infortunat i amable Príncep pujà la Muntanya Santa per l'agost del 1460, a invocar la protecció de Madona de Montserrat contra les maquinacions de la seva madrastra. Eren dies de gran angoixa, puix a Fraga es celebraven Corts les quals podien proclamar-lo hereu de la Corona. No fou així, i a Montserrat mateix rebé la infausta nova. Restava una esperança, les Corts Catalanes que havien de celebrar-se a Lleida; però a Lleida el malaurat Príncep fou empresonat, i l'any següent moria de mort no natural. L'empresonament i la mort del Príncep de Viana féu esclatar la indignació dels catalans contra Joan II. Montserrat féu costat a Catalunya i es preparà a la lluita. Retirà les joies de la Verge que foren servades a la Seu de Barcelona, i amurallà i convertí en fortesa el Monestir. L'Abat Antoni Pere Ferrer, Diputat de la Generalitat de Catalunya, fou capdavanter de la lluita i adés dirigia el moviment de Barcelona estant, adés assistia al camp de batalla. El 23 de juny del 1463 muntava a la galera del Comte de Pallars amb Joan de Copons i d'altres prohoms, tramesos per la Ciutat de Barcelona al Rei de França per arranjar l'afer de la guerra. La solució proposada per Lluís XI no plagué als catalans que elegiren Rei en la persona del Príncep Pere de Portugal, nét del Comte d'Urgell. El nou Monarca tingué la ferma adhesió del Monestir i del seu Abat. Agraït, en lletra signada a Martorell el dia 16 de maig

del 1464, feia donació de Castell Galí i de Castellolí, a l'Abat Antoni Pere Ferrer, Conseller seu, pels grans serveis que d'ell havia rebut, i al Monestir de Montserrat «refugi de pobres, port de salvació, casa d'oració, on Monjos i Ermitans esmercen la vida en contínues lloances divinals i la seva caritat per tots, és arreu ben coneguda». La fortuna de les armes fou adversa al Rei Pere, que corré risc de morir a la batalla de Calaf. El piadós Monarca atribuí a la protecció de Madona de Montserrat el do de la vida i li féu presentalla d'una ofrena imperial, la magnífica Creu del Comte de Foix, d'or massís, ornada amb 4 diamants, 8 maragdes, 10 robins, 11 safirs, 16 plaques de cristall de roca, 49 altres pedres precioses i 600 perles. El Crucifix, d'uns 20 centímetres de llarg, era també d'or pulcrament esmaltat, amb un robí a la llaga del costat.

Mancaven els recursos per continuar la guerra contra Joan II. Antoni Pere Ferrer, malgrat els perills imminents del camí, emprengué el viatge cap a Portugal per tal de cercar la protecció d'Alfons V, l'Africà, cosí del Príncep Pere. Una Butlla papal esmenta alguns fets de l'intrèpid Abat de Montserrat durant la seva estada en terres lussitanes. Els recursos que es cercaren, aviat esdevingueren inútils, puix Pere de Portugal moria al 1466. Tot seguit els Diputats de Catalunya oferiren la successió a Reyner d'Anjou, el qual acceptà i nomenà com a Lloctinent General el seu Fill Joan de Lorena. Pare i fill es mostraren devotíssims del nostre Monestir i del seu Abat. En lletra signada a Barcelona a 20 de juny de 1469, hom l'anomena Conseller Reial i Cancellier i s'atorguen certs privilegis al Santuari. Antoni Pere Ferrer restà fidel als d'Anjou fins a caure presoner de Joan II. El dia

Entrada principal de l'antic Monestir després de la destrucció napoleònica. El portal fou construït pel Prior de Vivers. Les finestres són del temps del Prior Vilaragut. Les dues columnes servien de pedestal a les estàtues de Sant Benet i Santa Escolàstica.

Ala del Claustre conegut amb el nom de Romànic construït pel P. Llorenç Marull en temps de l'Abat Comendatari Giuliano della Rovere que més tard fou el Papa Juli II. Encara en els angles conserven el "roure", emblema de la seva família

20 de novembre de 1471 fou deportat a Marsella i morí abans d'un any, creiem que a l'exili mateix. És clar que l'observança monàstica res no guanyava amb aquestes pertorbacions; eren, però, conseqüència dels temps, que tant o més que Montserrat sofriren els altres Monestirs que, d'altra banda, no tingueren una intervenció tan directa en els afers de la terra.

Alguns autors han extès intencionadament a tot el segle XV, la decadència momentània del Montserrat d'aquests dies. No és just.

L'estat de la Comunitat montserratina en començar el segle XV era florentíssim. Marc de Vilalba, el primer Abat, havia dotat la Comunitat de pròvides Constitucions que regulaven el seu exacte funcionament. Tot just d'acabades les fondes divergències produïdes pel Cisma, l'observança monàstica i el culte esplendidíssim tributat a la Madona foren represos amb nou coratge. La fama de santedat del Santuari s'estengué per les contrades veïnes, que sovint en donaren testimoni, com és ara el «Llibre de coses assenyalades d'Igualada» que al 1416 parla de la «*santa vida*» que menen els Monjos en la «*casa molt devotíssima*» de Montserrat.

Amb l'Abadiat d'Antoni d'Avinyó, el Monestir pren una ràpida davallada els motius de la qual ens resten inconeguts. Alfons el Magnànim, en visitar Montecassino, dintre el seu Reialme de Nàpols, restà edificat del capteniment dels benedictins del gran Cenobi italià, i pensà trobar en ell els elements adients per tal de redreçar el Monestir que ell tan admirava i estimava. A instàncies seves i de la Reina Maria, sis Monjos de Montecassino

empregueren el camí de Montserrat amb títol de reformadors. El dia 9 d'octubre del 1443 començaren a actuar en la celebració dels Oficis divins. La solució ideada pel Magnànim no donà resultat. El remei fou pitjor que la malaltia. Aquests Monjos, estrangers, no saberen o no pogueren adaptar-se a l'ambient especialíssim del nostre Santuari, que exigia el contacte immediat amb els fidels per la predicació, confessions, hospitalitat, etc., la qual cosa ells no podien acomplir per les dificultats de la llengua, i no permetien que ho fessin els Monjos que havien restat, per motius d'observança. Les dues Comunitats no es fusionaren ni s'entengueren; feren vida a part dins la mateixa Casa amb divergències i antagonismes fàcils d'imaginar.

Aquest estat decadent finí a la vinguda de l'Abat Antoni Pere Ferrer. Els dotze primers anys del seu Abadiat — abans d'embrancar-se en les guerres civils de Catalunya — els esmerçà en l'enaltiment moral i material del nostre Monestir. Les altes dots de govern, l'amistat personal que tenia amb Reis i Papes facilitaren notablement la seva tasca.

Alguns vassalls de Montserrat s'aprofitaven del desgovern introduït pels Monjos italians i l'actuació fluixíssima de l'Abat Antoni d'Avinyó, i començaven d'emancipar-se. Antoni Pere Ferrer reaccionà contra aquestes disgregacions, i per bé que amplament generós amb els súbdits del Monestir, els mantingué a ratlla i no els deixà esmunyir de la seva jurisdicció. A Olesa, per exemple, el cas era greu. Pere Baldús havia obtingut de la Reina Maria la Batllia d'Olesa en la jurisdicció criminal, i la de Sant Pere Sacama en la criminal i civil, contra els drets del Mones-

tir. El plet iniciat en l'Abadiat anterior res no havia solucionat. Antoni Pere Ferrer aconseguí sentència favorable de la Reial Audiència de Catalunya. La Reina Maria signà la destitució de l'esmentat Batlle. En possessió d'aquests documents, l'Abat de Montserrat es presentà a Olesa el dia 16 de desembre de l'any 1451, convocà els habitants a la Plaça de la Vila, manà llegir el decret de destitució, i després pronuncià les següents paraules que foren consignades en el Llibre de Cúria d'Olesa: «Prohòmens, ja haveu oït com la Senyora Reina ha per revocat en Pere Baldús de l'ofici de la Bailia e man que nengun no l'haja ne 'l tenga per Baille, perquè jo us man, sots virtut de la fealtat que a mi sots tenguts, que lo dit Pere Baldús hajats per revocat, e que d'aquí avant no'l obeïscats en res ne fassats res per ell. Et més, man e requir que la present letra sia inserta en lo Libre de la Cort, e que a la fi de la present letra sien insertes les presents paraules per mi a vosaltres dites e manades.» El Prelat de Montserrat tornava a ésser Senyor d'Olesa.

També les jurisdiccions eclesiàstiques i monàstiques del nostre Monestir foren plenament reivindicades per l'Abat Ferrer. El dia 28 de maig de l'any 1451 ordenava comparèixer davant de Notari el P. Pere Guillem de Santa Eulàlia, Monjo de Montserrat i llavors Prior del Monestir de Sant Sebastià dels Gorchs anex i dependent, com el de Sant Pere de Riudevittles, l'Església de Sant Jaume de Pallerols, etc. a Montserrat, per tal que com a súbdit prestés la deguda obediència.

Les seves preferències foren per la Comunitat montserratina que ell trobà molt reduïda en nombre i pertorbada per la intro-

missió dels Monjos estrangers que encara continuaven al Monestir. Posats personalment pel Rei que els havia obtingut de Montecassino després de molta insistència, no era fàcil allunyar-los de Montserrat. L'Abat, però, reeixí. Calixte III signava una Butlla a Sant Pere del Vaticà a 17 de setembre del 1455, adreçada al Bisbe de Vich i a l'Abat de Ripoll, als quals comanava que visitessin Montserrat i foragitessin els Monjos anomenats de l'observança, que podien retornar al Monestir llur o anar a altra banda, però no sojornar a Montserrat. Aquesta expulsió s'executà abans de l'abril del 1456, puix el dia 2 d'aquest mes tingué lloc la constitució de la nova Comunitat montserratina i l'aprovació de les lleis i normes per les quals havia de regular-se. Antoni Pere Ferrer, Doctor en Lleis, ho tenia tot previst i s'havia fornit a temps dels decrets pontificis necessaris per tal de fer obra ferma i canònicament legal. El dia esmentat, convocats a Capítol els Monjos catalans que el nou Abat havia aplegat durant els quatre primers anys del seu govern, procediren no a una elecció sinó a l'acceptació i prestant d'obediència a l'Abat Ferrer. Llavors foren proposades, amplament discutides i acceptades les noves Constitucions que modificaven essencialment la vida interna de la Comunitat montserratina. Hom establí set càrrecs: Prior, Sagristà, Cellerer, Obrer, Almoiner, Refetorer i Infermer. A cada ofici era assignada dels béns del Monestir una renda proporcionada. Aquestes rendes eren anexas al càrrec, no a la persona. Els Monjos mentre els durava l'ofici, *ad nutum* de l'Abat, eren els administradors d'aquests béns a profit de la Comunitat, en la forma detalladíssima prevista en les Constitucions, i mai no els era lícit de vendre, penyorar o alienar cap

d'aquests béns sense el consentiment del Monestir. Aquestes Constitucions que sortosament ens han arribat íntegres palesen l'habilitat i el seny d'aquest Abat.

No oblidà pas la part espiritual. Tots els Monjos assistiran constantment als divinals Oficis diürns i nocturns. El Prior vetllarà l'observança estrictíssima de la Regla, Constitucions, Estatuts i Consuetuds de la Casa, l'exactitud de les Cerimònies en els Oficis divins, la puntualitat i el recolliment en els altres actes de la vida espiritual, i que a tot arreu del Monestir, al Chor, al Claustre, al Capítol, al Refetor, etc., floreixi l'observança monàstica.

També la cultura i educació dels seus súbdits preocupà a l'Abat Antoni Pere Ferrer. Sorprèn el nombre de Monjos graduats que integraven la petita Comunitat montserratina d'aquesta època. Documents pontificis i abacials ens assabenten que el Prior P. Benet d'Ortals era, com l'Abat, Doctor en Dret; el P. Ramon Viver, Mestre en Arts i Llicenciat en Sagrada Escriptura; el P. Bartomeu Mateu professor d'aquesta Assignatura a Montserrat mateix; el P. Mateu de la Penya, també Doctor en Dret. Diverses obres eixiren aquests dies del *Scriptorium* montserratí, i vivien encara al Santuari els Preveres que havien mantingut interessantíssima correspondència literària amb la Reina Maria, revelador tot plegat del fogar de cultura que encès pel P. Marc de Vilalba, continuava ben abrandat a mitjans del segle XV.

Els deu anys de guerra civil, en la qual Montserrat i el seu Abat intervingueren tan directament, foren fatals al Monestir

com a tot el Principat. Vers el 1470, la crisi de personal s'aguditzà en forma inversemblable. No restaven sinó set Monjos, tres Ermitans, dos Donats, dos Escolans i un servent.

El successor de l'Abat Antoni Pere Ferrer fou el Cardenal Julià della Rovere, l'home que, en pujar al soli pontifici, havia d'immortalitzar el nom de Juli II. No semblava el mitjà més escaient per deturar la decadència del nostre Monestir l'elecció d'un Abat Comendatari, no benedictí, que vivia lluny de Montserrat, assetjat d'afers gravíssims. Madona Bruna, però, que vetllava per la seva Casa, inspirà al Cardenal l'elecció del seu Vicari. Escollí el P. Llorenç Marull, antic Monjo de Montserrat que ja havia ocupat un càrrec semblant durant les llargues absències de l'Abat Ferrer. El seu govern encertadíssim inicià ràpidament una forta reacció, i pel nostre Santuari resplendiren nous dies de glòria.

Els camins de Montserrat que havien plorat, com els de Sion, l'absència de pelegrins allunyats pels horrors de la guerra, remorejaren amb nou fresseig de vianants a darrers del 1475 i principis del 1476, amb motiu del Jubileu de l'Any Sant promulgat a favor de Montserrat pel Papa Sixte IV. La concurrència de fidels fou prodigiosa, i Montserrat tornà a ésser el gran Santuari de sempre, amb les gràcies miraculoses prodigades per la Santa Imatge, amb la fe intensíssima dels romeus cada dia devots més fervents de la Reina de les nostres Muntanyes, amb l'observança i hospitalitat llegendària dels Custodis de Madona Bruna, que aquests dies s'esmerçaven a engrandir bellament el

Santuari. El dia 20 de setembre de l'any 1476, el P. Llorenç Marull signava un contracte amb els Mestres Jaume Alfons i Pere Basset de Barcelona per a la construcció del Claustre que avui anomenem Gòtic. Aquesta joia d'art, columnes elegantíssimes, capitells delicadament esculpturats, tot pedra picada, transportada de lluny, obra dispendiosa i luxosa, és l'exponent més alt del reffloriment montserratí d'aquesta època. Fins que siguin deguts a la generositat del protector de Rafel d'Urbino i confident de Miquelàngel, que tal vegada hi abocà les rendes del Monestir que com a Abat li pertocaven, aquests Claustres són reveladors no pas d'un moment de decadència, sinó de renaixement i de plenitud de Montserrat.

Aquesta plenitud continuà a la vinguda de l'Abat Joan de Peralta, germà del Virrei de Sicília Guillem, també Comendatari, però que residia habitualment a Montserrat. Estimà sincerament el Monestir, i resistí a ultrança la introducció dels Monjos de Valladolid. El 25 de maig del 1484, just un any després de la seva elecció, aplegà la Comunitat a Capítol a la Capella de Sant Benet, i solemniament ratificaren tots plegats la veneranda institució de la Confraria de Madona Santa Maria de Montserrat, i es comprometeren, generosament, a augmentar encara el nombre d'Aniversaris i Sacrificis pel bé dels Confreres i Confraseses difunts. Tots signaren les actes d'aquest Capítol. Fa goig de veure els augments d'aquella Comunitat tan aperduada deu anys abans. Ara són dotze Monjos, dotze Ermitans, dotze Preveres, dotze Donats i probablement dotze Escolans. El simbòlic *dotze* tradicionalment anhelat per les diverses seccions de la Comunitat mont-

serratina, ja assenyalat per Bernat Salvador a darrers del segle XIII, i establert en les Constitucions pontificies, fou mantingut plenament als últims anys del segle XV. Però el magnífic desplegament del Santuari en el període d'*Independència* demanava encara l'augment dels seus servents custodis, i els nostres bons Monjos somniaren en la construcció d'un Monestir de proporcions vastíssimes. Les vocacions no mancaven. L'últim document conegut d'aquesta època és una carta de professió monàstica verificada el dia 15 de febrer de l'any 1493. El lloc escassejava; però el dia 5 d'octubre del 1489 l'Abat de Montserrat Joan de Peralta, posava la primera pedra del gran edifici destinat a Monestir, que la santa impaciència de l'Abat Garriga convertí més tard en l'Església actual.

Un detall curiós. La documentació del Santuari, tan avara fins de dades importants, ha consignat un petit fet anecdòtic esdevingut a la col·locació solemnia d'aquesta primera pedra. L'Abat de Peralta hi prengué mal. La pedra li agafà els dits. Pocs anys més tard Abat i Monjos havien d'abandonar el Monestir per tal de deixar lloc als que venien de Valladolid.

Cal confessar que l'estat de Montserrat en perdre la seva *Independència* era prosperós. El metge alemany Jeroni de Münzer que visità el Monestir pocs mesos després de la vinguda dels Monjos castellans i abans que comencessin d'introduir modificacions, parla d'un Monestir exquisidíssim, d'una Església fornida de rics i abundosos paraments litúrgics, de dotze Ermites, bellament edificades cada una amb la seva pulcra capella, dormitori, menjador, cuina, hortet i cisterna d'aigua. L'inventari del

Monestir pres al 1485, fa conèixer un enfilall de joiells preadíssims que ennoblien el Santuari. Un altre document d'aquests dies palesa les magnificències del culte tributat a Madona Bruna il·luminada nit i dia per un centenar de llànties, nombre mai més no ultrapassat. La Comunitat era tan nombrosa com demanaven els decrets pontificis i permetia l'estretor del lloc, s'acabava de bastir el mirífic Claustre gòtic, es posaven els fonaments d'un gran Monestir... La història no veu enlloc la decadència i l'abjecció dels Monjos catalans invocades per coonestar l'expulsió llur i la introducció de Monjos forasters. Els homes que durant els criticíssims temps de les guerres civils servaren amatents el Santuari i cercaren i aconseguiren el seu augment en diversos caires, no són dignes de blasme sinó de veneració. Llur rehabilitació històrica és inajornable.

SUBJECCIÓ A VALLADOLID

(Segles XVI-XVIII)

EL Príncep Ferran d'Aragó en passar per Montserrat a últims del 1461, pocs mesos després de la mort del seu germanastre l'infortunat Príncep de Viana, pogué constatar que les simpaties de l'Abat i dels Monjos, com de la majoria dels catalans, no eren per ell. Tot el temps de la lluita de Catalunya contra el seu pare Joan II, la bandera de la Terra onejà en els marlets del Castell montserratí. Ferran, doncs, no tenia gaires motius d'estimar els nostres Monjos. D'altra banda, en els deu anys d'aquesta lluita aferrissada li sobrà temps i avinenteses de constatar la poderosa influència que el Monestir de Montserrat, és a dir, el capteniment de l'Abat i Monjos irradiava a tot Catalunya. Esdevingut Rei, Ferran el Catòlic no oblidà la lliçó apresada, i utilitzà el nostre Monestir pel desplegament de la seva política interna. La pacífica conquesta del Reialme d'Aragó, preconitzada per la Reina Isabel, començà a Montserrat amb aires de violència.

No consta amb precisió quan el Rei concebé el projecte d'introduir a Montserrat Monjos castellans; sembla que ja ho duia de cap vers el 1483, en aconseguir de Sixte IV la permuta d'Abadies entre el Cardenal Julià della Rovere i l'Abat Joan de Peralta, tal vegada amb l'esperança que aquest seria més fàcil de convèncer. Ferran s'equivocà. Joan de Peralta i els Monjos

de Montserrat foren irreductibles; de cap manera no s'abelliren al voler reial. Els primers Monjos tramesos des de Castella, tot just d'arribats a Montserrat foren reexpeditos per l'Abat. Ferran, després de diverses temptatives no reeixides, emprà el remei heroic de l'extirpació. Allunyà de Montserrat l'Abat, elegit Bisbe de Vich — hom ha dit que aquesta fou la causa de l'anada del P. Boil a Amèrica; no ho gosàrem afirmar — i expulsà del Monestir els altres Monjos catalans. *Rex Ferdinandus... priores fratres... expulit*, són els mots emprats per Münzer, qui els recollí de llavis dels primers Monjos val·lisoletans.

Un home del seny i dels profunds coneixements històrics del P. Caresmar, ha escrit sobre aquest afer: «*todo fué manejo del Rey*». Per ventura la presència o, millor dit, l'absència dels Abats Comendataris, la repartició de les rendes del Monestir en uns quants oficis, i fins possibles desordres documentalment desconeguts de la Comunitat d'aquells dies, demanaven i tal vegada exigien una reforma; dol, però, que finalitats polítiques intervinguessin en l'elecció dels mitjans adients a la reforma de Montserrat.

La Congregació de Valladolid, de la qual formaven part els 14 Monjos que el dia 28 de Juny del 1493 prengueren possessió de Montserrat, tenia l'avantatge, monàsticament parlant, damunt la Congregació Claustral d'observar vida molt més austera. En canvi, filla d'una enèrgica reacció contra els abusos introduïts en els claustres pels Abats Comendataris, abolí de les seves Constitucions l'Abat, pedra fonamental de l'edifici monàstic; els Superiors s'anomenaven Priors; eren elegits cada dos anys i depenien del General.

No foren, però, divergències d'estructuració jurídica que ocasionaren les greus pertorbacions d'aquest període, sinó la procedència dels nou vinguts i la llur inadaptació. Aquesta Congregació i els seus Monjos eren forasters a Catalunya. No cal oblidar que la unió dels Reialmes de Castella i d'Aragó fou personal, motivada per les noces de Ferran i d'Isabel; la mort de la Reina trencà automàticament aquella unió. Ferran el Catòlic no restà Rei d'Espanya, ni tan sols de Castella, sinó Rei d'Aragó, Administrador del Reialme de Castella. Catalunya llavors i molts anys després, ultra la Llengua gaudí de Corts, Exèrcit, Marina, Moneda, etc., propis. En venir, doncs, els Monjos de Valladolid, penetraren en un país del qual desconeixien la llengua i els costums; el mateix que havia esdevingut mig segle enrera als arribats de Montecassino.

Així i tot, inicialment la vinguda dels Monjos castellans a Montserrat seria justificable, posat que es probés que els catalans eren ineptes o indignes de regir el nostre Santuari: ara, la permanència indefinida dels Monjos forasters al Monestir, el reformiment perenne de la majoria de la Comunitat amb personal de Castella, traeix amb massa evidència l'actuació d'una política a bastament coneguda. Si únicament el desig de la reforma monàstica hagués dictat la introducció dels Monjos val·lisoletans, un cop acomplerta la tasca reformadora i un cop pujat el nou planter benedictí amb candidats de la terra, que no mancaven pas, hom hauria cessat de reclutar gent a Castella. No fou així. Un segle i mig després de la presa de possessió val·lisoletana, malgrat la discòrdia constantment abrindada entre la gent nostrada i la vinguda de fora, encara sojornaven a Montserrat més de cinquanta Monjos caste-

llans; i, en destruir les tropes napoleòniques el Santuari al 1811, dels cent Monjos montserratins una seixantena no eren catalans. Des de molt alt hom havia donat ordre de servir la supremacia castellana a la Muntanya Santa, la qual cosa afavoria els intents reials i subvenia, en part, les despeses dels Monestirs de Valladolid que posaven a profit llur les almoines fetes pels fidels a Montserrat.

Durant els Abadiats providencials dels PP. Cisneros i Burgos, ingressaren molts novicis catalans i es refusaren les quantitats extraordinàries reclamades per Valladolid; més tard, però, hom procedí a la inversa. Consta de font autoritzada. El Bisbe Benet de Tocco, Visitador Apostòlic tramès per la Santa Seu, comunicava al Sant Pare que el gravíssim malestar del Monestir de Montserrat era atribuït als Monjos de la Corona de Castella que negaven l'hàbit als pretendents de la Corona d'Aragó, i malversaven els béns del Santuari. La solució semblava fàcil; ja que els Monjos fills de la terra es mostraven tan capacitats per regir sàviament el Monestir, com acabava de palesar l'Abadiat del famosíssim P. Garriga, que cadascú visqués tranquil a casa seva. Aquesta solució òbvia i simplicíssima, topà amb un obstacle irremovible: el poder reial, que des d'ara trobem sempre, incondicionalment, al costat de Valladolid; fins a l'extrem — cal haver tingut el document original a les mans per creure-ho — de demanar Felip II al Papa que excomunicés el Visitador Apostòlic, si, per tal d'acabar els greus conflictes de Montserrat, desunia el nostre Monestir de la Congregació de Valladolid!

A la guerra dita dels Segadors, aquest estat de coses finí per uns quants anys. El dia 24 de Febrer de l'any 1641 la Diputa-

ció de Barcelona féu acompanyar a la frontera, amb tots els honors, 55 Monjos castellans, 3 Escolans i alguns servents de la mateixa terra que vivien a Montserrat. Felip IV els rebé a Madrid. Després de greus dificultats fundaren l'Església i Monestir, sota la invocació de Montserrat, anomenat familiarment «*el Monserratico*», que més tard esdevingué Abadia. Tot just d'acabada la guerra, però, Valladolid, sense abandonar el nou Monestir, reprenqué amb més coratge les antigues posicions de Montserrat. Tota resistència era inútil. La Congregació val·lisoletana, forta amb el poder reial, fou senyora del nostre Santuari fins a la seva extinció, segle XIX.

La vida íntima del Monestir en aquest llarg període de subjecció és dolorosíssima. Malauradament no es tracta d'un episodi anecdòtic, circumstancial, fugisser, sense conseqüències, que la història pot preterir. Mai ningú no sospesará amb equitat la transcendència d'aquesta intromissió, que tan pregonament ha influït en els destins del nostre Santuari. Aquells Abadiats biennals, triennals o quadriennals, amb l'alternativa d'un Abat castellà i d'un altre català — etern teixir i desteixir amb ineludibles capgiraments i represàlies —, aquells exilis col·lectius i sobretot individuals en què els Lloret, els Brenach, els Ricci i tants d'altres Monjos eminents, tastaren llargs anys o per tota la vida l'amargantor del pa d'altri; aquella angoixa perdurable d'esperit amb esclats intermitents de violència ocasionada per la lluita domèstica i quotidiana, foren durant tres segles el virus esterilitzador d'incomptables energies. Cert, no la Apologia, la Història ha de retre homenatge d'admiració a aquests homes — a uns i altres, indi-

vidualment ningú no tenia culpa — puix malgrat aquesta crisi anorreadora acompliren amb escreix llurs deures primordials i s'esmerçaren encara en obres de supererogació, com tindrem avinentesa de remarcar; però fa mal, pensar en els cimals que hom hauria assolit sense el rosec del cranc torturador de la discòrdia, i dol de veure l'esplet abundosíssim d'obres d'esperit i de cultura, calcigat en flor per les ambicions d'una política nefasta.

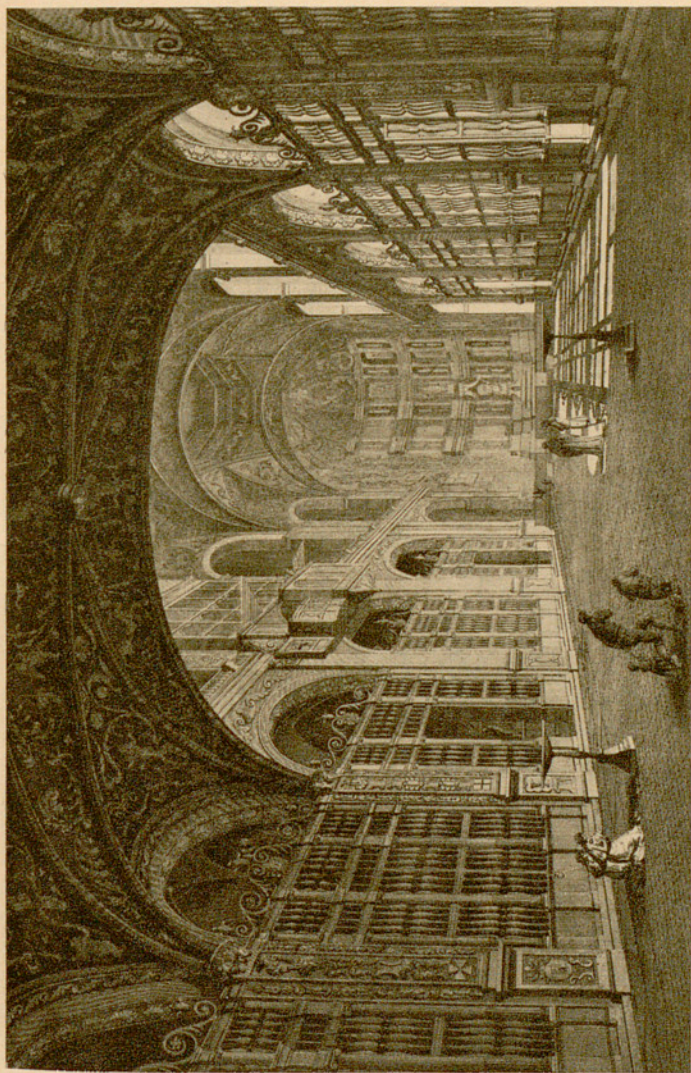
El germen d'aquests mals tardà a desenvolupar-se, gràcies a la comprensió i imparcialitat del primer Prelat d'aquest període.

Dimecres, 3 de juliol del 1493, els Monjos arribats de Valladolid s'aplegaren capitularment i elegiren per Prior de Montserrat el P. Garsias de Cisneros. Cosí germà del Cardenal omònim, dotat com ell d'excel·lents qualitats de govern, més dolç, però, i més pacífic; home d'acció intensa i de contemplació altíssima, esperit noble, profundament equilibrat, sant i savi, baró prudentíssim, d'una mansuetud extrema i, alhora, d'una energia inflexible, el P. Cisneros és l'home providencial que salvà Montserrat en els moments més crítics de la seva història.

Montserrat, d'Abadia exempta, subjecta únicament a la Santa Seu, passava amb la vinguda dels de Valladolid a Priorat dependent d'un altre Priorat, i encara foraster: «San Benito el Real de Valladolid». L'esplendorositat del culte i la sumptuositat del Santuari reclamaven la dignitat abacial a la qual s'havien ja avertsats els innumbrables fidels que visitaven la Muntanya Santa, els quals es planyien de la injustificada destitució. Cisneros ho capí perfectament, i emprengué l'àrdua tasca de reconquerir la mitra per Montserrat. La Congregació que no atorgava ni el títol ni

les insígnies abacials al General de Valladolid, no podia consentir-les a l'humil Prior de Montserrat. Cisneros, prescindint de Valladolid, plantejà el problema a Roma i després de cinc anys d'insistència perseverant, Alexandre VI retornà la dignitat abacial al Monestir, just abans d'acabar el segle XV, tan dens d'esdeveniments per la nostra història. Cisneros fou elegit Abat.

Un altre conflicte esclatà aviat. Què calia fer amb les diverses seccions de la Comunitat montserratina? Les Constitucions de la Congregació no legislaven per Ermitans ni Donats ni Preveres ni Escolans. No era cosa sobrera? La uniformitat que calia que regís tots els Monestirs, no reclamava l'adaptació de Montserrat al programa general? Sense la comprensió i el caràcter inflexible de l'Abat Cisneros, la dalla eixorca de l'uniformisme hauria segat els tanyes més gemats de l'arbre montserratí: l'estol de penitents, honor de la nostra Muntanya; l'esbart de petits cantaires, joia del nostre Santuari. Hom ha condecorat Cisneros amb els títols de segon Fundador, de Restaurador, de Reformador de Montserrat; no, l'Abat Cisneros ha estat el Continuador excels de les glorioses tradicions montserratines. Aplegà gelosament i comprensiva el tresor espiritual que la devoció dels nostres avantpassats—Monjos i fidels—havien acumulat al Monestir, i a les seves mans expertes fructificà amb escreix. Aquest és el gran mèrit de l'Abat Cisneros, l'haver servat els trets característics de Montserrat quan llur naufragi era imminent, i haver-los accentuat i enaltit encara. Monjos, Ermitans, Preveres, Donats, Escolans; culte inintermitent a l'Església; romiatges innombrables al Santuari; Confraria admirablement organitzada i arreu difosa;

El Temple de Montserrat pocs anys abans de la destrucció del Monestir, segons un dibuix pres del natural vers l'any 1800 per Laborde.

Portal, estil Renaixement, situat abans al fons dels Claustres anomenats dels "Llangardaixos", i que donava a la Clausura. Avui està col·locat a l'interior del Monestir, i comunica un dels corredors amb les tribunes altes de l'Església.

hospitalitat quasi excessiva, lloada de Reis i Papes, és a dir, tot el que de segles féu de Montserrat un Santuari únic, tot fou amb amor sincera incorporat al nou període pel braç enèrgic de Cisneros que signà a Montserrat el camí del seu desplegament definitiu.

El nou Abat realitzà a Montserrat obra meritíssima. Hom ha posat d'escambell al seu monument les ruïnes de l'antic Monestir que ell hauria reedificat. La figura de Cisneros té prou alçada; no li calen pedestals ficticis. No bastí de nou el Monestir que ell trobà en estat perfet, especialment el Claustre Gòtic i annexes, recentment acabats, sinó que es preocupà de fer lloc a la nombrosa Comunitat que ell projectava i a la qual no abastava l'edifici ja prou just per la reduïda Comunitat claustral. Els fonaments del nou Monestir, la primera pedra del qual posà l'Abat Peralta, pujaven massa lentament, malgrat les subvencions dels Reis Catòlics, per tenir esperança de veure'l terminat. L'Abat Cisneros es decidí a eixamplar tot el possible l'edifici existent. Construï una ala del gran dormitori que el seu successor acabà; edificà de bell nou el Noviciat; bastí un ample oratori en l'interior del Monestir per tal que no calgués als Monjos, en llurs devocions privades, anar al Chor de l'Església sempre atapeïda de fidels; terminà la Biblioteca; començà un gran Refetor; féu construir cisternes per la provisió més abundosa de l'aigua que tan escassejava; aixecà un altre edifici per hostatjar els pelegrins; excavà a la roca viva els graons del camí, avui dit *Escala Dreta*, que posava ràpidament en comunicació el Monestir i les Ermites; construï de planta algunes Ermites i en reféu d'altres, etc.

A aquest redreçament material correspongué un augment notable de personal, una observança monàstica més estricta, l'esplendor del culte més intens, les visites més freqüents dels fidels, l'hospitalitat més generosa amb els pobres i pelegrins.

La preocupació constant, però, d'aquest gran home, fou l'increment de la Comunitat i la seva formació cultural i espiritual. El nombre d'Ermitans restà a dotze, segons era el nombre de les Ermites, però el dels Donats, Escolans i sobretot dels Monjos, augmentà considerablement.

Per l'educació dels seus súbdits creà a Montserrat mateix diverses escoles de Filosofia, Arts, etc., i deixà encomanat que en cas de mancar al Monestir Professors ben capacitats, es cerquessin a altres Monestirs o es prenguessin bons Professors a sou. Posà gran esment en omplir la Biblioteca de preats manuscrits i d'obres impreses, fruit primicer de la invenció recent de l'art de l'Estampa. El gran amor que duia al llibre i el desig de fornir als seus Monjos obres litúrgiques i ascètiques en abundor d'exemplars, li donà coratge per a muntar la famosa Tipografia Montserratina.

La floració cultural de Montserrat al segle XVI, és el resultat d'aquest esforç cisnerià.

Un solc més pregon obrí al Monestir i una influència insospitada tingué a l'exterior l'educació espiritual dels Monjos, que exercí personalment fins a la mort. En aquest particular Cisneros no tingué predecessor ni ha tingut successor a la història de Montserrat. Escriví Constitucions providentíssimes per cada secció

de la Comunitat montserratina, fins pels Preveres; allisonà els seus deixebles individualment i col·lectiva en les vies de la perfecció monàstica, i practicà amb ells els exercicis de l'oració metòdica de la qual fou Mestre expertíssim.

El dia 13 de novembre del 1500 eixia de les Premses de Montserrat la seva obra cabdal «Exercitatorio de la Vida espiritual» que marca una fita gloriosa a l'història del nostre Monestir. Les innúmeres versions i edicions que s'han publicat arreu d'Europa, palesen a bastament la importància d'aquest llibre que ha fet època en el desplegament del misticisme. El mestratge espiritual de l'Abat Cisneros exercí una influència profunda i eficaç, traduïda en un conreu sincer i activíssim de la vida espiritual i en la producció de diverses obres ascètiques escrites per deixebles seus. Ell abrandà a Montserrat la fornal de santedat en la qual tremparen llurs esperits els Monjos reformadors de la Congregació Benedictina de Portugal, de diverses Abadies de Castella i els Fundadors de Monestirs en altres indrets. Les seves guspines eixides del Claustre calaren foc lluny del Monestir, i encengueren en molts cors el desig de la perfecció cristiana i de la santificació pròpia mitjançant la pràctica dels Exercicis Espirituals. Hom pot parlar positivament de l'Escola ascètica cisneriana, el deixeble més excels de la qual ha estat Sant Ignasi de Loyola, proclamat per Pius XI Patró dels Exercicis Espirituals.

Les belles qualitats personals d'aquest Abat, li captaren la veneració dels súbdits i la deferència i admiració dels que el tractaren. Com que en el seu temps les eleccions eren biennals, nou vegades durant la seva vida calgué als Monjos de Montserrat

aplegar-se a Capítol per elegir Prelat i totes nou foren per ell els vots de la Comunitat. Fet remarcable, i testimoni indiscutible de l'alta estima que li professava el Monestir.

Molt interessants resulten les relacions de l'Abat Cisneros amb els pobles veïns de Montserrat, en els quals tantes propietats tenia el Monestir, i calia en aquest temps bona dosi de diplomàcia per conuiuïre pacíficament. Aviat, però, hagueren esment que el nou Prior de Montserrat era un home excel·lent, i els municipis se li adreçaven confiadament fins en afers de poca importància. A Igualada, per exemple, al setembre del 1495, es presentà Mestre Joan, metge que prestava servei a Montserrat, el qual per cerca-raons Cisneros foragità del Monestir. Mestre Joan pregà els Consellers de la Vila que intercedissin per tal que pogués tornar a Montserrat. Els Consellers escriviren en aquest sentit al P. Cisneros, llavors encara Prior, i ell els respongué, en català, la lletra següent palesadora del seu temperament enèrgic i decidit, però condescendent i gentil: «Molt Magnífics Senyors. Tinc-me per tan obligat a fer lo manament vostre que no puc altre fer, encara que hagués delliiberat lo contrari. Tot ço que vostres Magnificències diuen d'aqueix metge són axí, en veritat, e és cert que jo he hagut grandíssim enuig; mes, atenta la sua culpa, ell merexia assò e molt més. E si no fos perquè nostro hàbit no ho demana, d'altra manera fora castigat. E per evitar escàndols tenia delliurat que mai entràs en esta Casa; mes per complaure a les Senyories vostres, jo só content que vinga en bona hora. Mes, si no serà més cortès en llurs raons, sia jo escusat si mal negú le seguirà; car jo no puc lligar les mans de tots los de

Casa que no façan qualque oradura, anant-los ell tots temps darrera amb raons feixugues e enutjoses. E si cal re del Monestir, o de mi es volran servir, tots restam al manament vostre. De Montserrat 24 setembre, 1495. Lo qui és prompte fer per vostres Magnificències lo que manat li sia. El Prior de Montserrat ».

Els Reis Catòlics utilitzaren les altes qualitats i el prestigi del P. Cisneros per comissions i Ambaixades d'importància. La més notable consta per una lletra de Ferran i d'Isabel, signada a Almazan el dia 11 de juliol de l'any 1496, adreçada al Príncep Joan de Navarra. Els Reis l'assabenten que per tal de servir la pau de la Cristiandat, ultra els esforços realitzats, han decidit encara de trametre al poderós Rei de França una Ambaixada especial, encomanada al venerable i devot P. Garsias de Cisneros, Prior del Monestir de Montserrat, etc. Cisneros continuà la tradició dels Prelats i Monjos de Montserrat Ambaixadors, iniciada pels Abats Marc de Vilalba i Antoni Pere Ferrer i, ultimament, abans de Cisneros, per l'Ermità Bernat Boil, tramès també pel Catòlic al Rei de França.

El 27 de novembre del 1510, als 55 anys morí l'insigne Prelat Garsias de Cisneros. Les mortificacions quasi excessives i el treball formidable desplegat intensivament en els 17 anys de govern, esgotaren prematurament la seva salut sempre feble. Montserrat amb tota justícia ha inscrit el seu nom en el Catàleg dels Prelats i Monjos més il·lustres, a la primera plana dels seus Ascetes i Escriptors més insignes.

L'obra providencial d'aquest gran Abat, fou continuada amb el mateix coratge i esperit pel seu successor, Pere de Burgos, deixeble predilecte de Cisneros i el seu braç dret en el govern de la Casa. Profundament identificat amb el pensament del Mestre, no es decantà de la ruta per ell empresa, i com que el Senyor li concedí llarga vida, i els Monjos que admiraven en ell la imatge vivent del Venerable P. Cisneros li atorgaren els vots en cada Capítol d'elecció, Pere de Burgos governà vint-i-sis anys que junts als disset de l'Abadiat anterior fan una bella suma de govern ben orientat, utilíssim a l'increment del Monestir.

Aquest Abat terminà el Refetor dels Monjos i bastí de nou tota una ala de Dormitori. Edificà les Ermites de Sant Benet, de Sant Onofre i la de Sant Dimes. Aquesta té una petita història que sembla llegenda i no ho és. Un escamot de bandolers s'havia fet seu el Castell construït en els penyals de sobre el Monestir. La posició era magnífica; un cop dins alçaven el pont llevadís, i el catau era inaccessible. De temps eren l'esglai dels pobles del veïnat, i l'amenaça constant del Monestir el qual si no s'abellia a les exigències llurs i no depositava en llocs convinguts els queviures indicats, rebia de dalt estant un raig de pedres que posaven en greu perill les vides dels Monjos i dels Romeus. Un dia que els bandolers eren eixits, uns braus minyons de Monistrol tingueren coratge de pujar al Castell per l'espadat que dóna a Sant Iscle. Arribaren sense ésser descoberts, i passaren a coltell els guardes massa refiats. En retornar els bandolers, foren enlestits d'un a un. El Monestir recuperà el Castell que hom derruí, i al seu lloc l'Abat Pere de Burgos bastí una Ermita dedicada a Sant Dimes, el bon lladre.

No solament els Monjos i els Ermitans es beneficiaren de les construccions empreses pel nou Abat, també els Romeus d'aquells dies li restaren agraïts. L'allotjament i el manteniment dels pelegrins era una preocupació gravíssima, un problema que aguditzava cada dia l'afluència més nombrosa de fidels, que en determinades festivitats prenia proporcions fantàstiques. L'Església, sobretot, era insuficient. Amb un esforç suprem i una gran despesa hom aconseguí de donar-li dos metres i mig més d'amplada i quatre de llargada. Molt poca cosa, però la situació topogràfica i els edificis anexes no permetien res més. És l'últim retoc que sofrí l'Església, primitivament romànica. Aquells dies, amb precisió, el 8 de maig del 1511, ingressava a l'Escolania del nostre Monestir un infant que deia als seus companys de cel·la: Quan jo seré gran faré un gran temple a la Mare de Déu; i eixí profeta. Encara la vella Església fou objecte de l'amorosa cura de l'Abat Burgos que entre altres millores construí el superb retaulle de l'Altar Major, admiració dels pelegrins, el qual junt amb l'eixamplament de l'Església fou acabat un any després de la seva mort, i el nou Altar Major es consagrà el 16 de setembre del 1537.

L'Abat Pere de Burgos millorà les possessions del Monestir, i n'adquirí de noves, especialment al pla d'Urgell. Més a prop de Casa establí els graners i els cellers per fornir pa i vi a la Comunitat i als fidels. Edificà els graners i el molí a una finca de Prats de Rei titulada l'Albareda, i plantà una extensa vinya i construí els cellers al vessant occidental de la Muntanya, propietat que més tard hom conegué amb el nom de *Vinya Vella*.

La formació cultural dels Monjos, tan sàviament iniciada per l'Abat Cisneros, assolí aquests dies el seu complement amb la institució d'un Seminari de Filosofia, Teologia i Sagrada Escrip-tura, del qual eixiren els homes intel·lectuals més eminents d'a-quest segle a Montserrat, entre ells el P. Jeroni Lloret, autor de la famosíssima «*Sylva Allegoriarum totius Sacrae Scripturae*», i el P. Malvenda, savi Teòleg l'assistència del qual al Concili Tri-dentí fou demanada personalment pel Papa. Res no escatimà l'Abat Burgos a l'educació del jovent montserratí. Durant set anys tingué al Monestir un professor de fama amb un sou de cent escuts d'or anuals.

Un altre testimoni de la cultura d'aquest Abadiat és la represa de la Tipografia montserratina que a principis del segle XVI lliurà produccions d'una perfecció impecable, delícia de bibliòfil, i d'una monumentalitat i d'un luxe inconegut als nostres incu-nables. El P. Burgos que actuà directament en la implantació de la primitiva Impremta montserratina—puix com a Majordom de Montserrat establí i signà els contractes amb Mestre Joan Luschner—ara, Abat, contractà el cèlebre estampador Joan Ro-sembach, que muntà personalment una Premsa al Monestir i tal vegada insinistrà els Monjos en l'art d'estampar llibres, car men-tre ell treballa a Barcelona no para de funcionar la Premsa de Montserrat. Les superbes edicions dels Leccionaris: Sanctoral i Temporal, i la del Missal benedictí, cal agrair-les al continuador integral de l'obra cisneriana.

El P. Burgos escriví una Història de Montserrat. La primera que hom publicà. Primitivament era una lletra de resposta a una altra adreçada per Joan d'Aragó, Duc de Luna i Comte de Riba-

gorça, a l'Abat, en la qual li demanava si eren certes les meravelles que de Montserrat i dels miracles obrats a intercessió de la Verge Bruna hom referia. La lletra resultà molt voluminosa i s'estampà de primer a Barcelona, any 1514. Durant els segles XVI i XVII es prodigaren les edicions d'aquest llibre, que fou traduït a l'alemany, italià, francès, etc. Hom ha atribuït encara a l'Abat Burgos un Compendi dels Exercicis de Cisneros. És molt versemblant. Seguí en tot les seves petjades, i ningú no era més indicat ni capacitat per reduir i comentar la doctrina tan amorosament apresada de lllavis del Mestre. Servà fidelíssimament l'orientació mística i ascètica assenyalada als Monjos pel seu antecessor, i aplegà l'abundosa collita de santedat que aquest sembrà amb la seva escola i el seu exemple.

El govern domèstic de l'Abat Burgos fou pròvid i prudent. Estimà amb profunda dilecció el seu Monestir i, a imitació de Cisneros, refusà coratjosament la tributació exorbitant que de Montserrat exigia l'Abat General de la Congregació de Valladolid amb manifesta injustícia.

En morir Pere de Burgos, el 23 de gener del 1536, als setanta tres anys d'edat, podia recitar joiós el seu: *Nunc dimittis*. Fidelment havia acomplert l'obra encomanada per la Providència. Si alguna recança se n'emportava al sepulcre, era únicament l'estretor d'aquella Església que ell havia curat d'eixamplar. Cert, el gran problema de Montserrat al segle XVI era capacitar el Temple per les multituds que el freqüentaven, però ni el terreny ni els edificis que rodejaven l'Església no consentien noves dilatacions. La solució en teoria no era difícil: edificar el Monestir, els vastís-

sims fonaments del qual existien ja de temps, i un cop traslladats els Monjos, derruir les construccions sobreposades i tan encongidés que no abastaven tampoc a la nombrosa família monàstica, i al seu lloc i al lloc de l'Església vella, és a dir, a l'emplaçament dels Claustres i Plaça actuals, bastir un gran Temple. A la pràctica, però, calia abandonar aquesta solució ideal, utòpica per manca de cabals. Els successors de l'Abat Burgos amb petites solucions parcials assoliren tot l'eixamplament possible. Abans i després s'habilitaren pels pelegrins els Claustres dits dels Llargandaixos i els Gòtics. Es traslladà aquí la Capella del Santíssim; sovint als Claustres mateix s'oïren les confessions dels pelegrins; s'hi reberen els ex-vots, la cera, els encàrrecs de Misses, les inscripcions a la Confraria, etc. Al 1559 amb l'elecció d'Abat a favor de Bartomeu Garriga, el problema quedà resolt.

Totes les històries de Montserrat han narrat l'anècdota ingènua de la vinguda de Bartomeu Garriga al Monestir. Pot repetir-se perquè és certa. El dia 8 de maig de l'any 1511 pujava la Muntanya Santa un bon pagès de Pinós, en compliment d'una prometença feta a Madona Bruna. No duia ni ex-vot, ni joies, ni cera. Les seves presentalles pesaven més; les traginava una someleta a les sàrries: a l'una un cabridet, a l'altra un infant de set anys, fill seu. El P. Sagristà, al qual el pagès féu l'ofrena, acceptà el cabrit i deixà l'infant. El bon home insistí que havia fet prometença de donar el seu fill a la Mare de Déu i no retornaria a casa amb ell. El Sagristà assabentà l'Abat del que passava i aquest, en veure la bona fe del pagès, admeté l'infant d'escolà. El petit pageset trobà que Madona de Montserrat tenia

una Casa massa petita, i proposà en el seu cor, segons les pies confidències que tenia amb els seus companyons, de fer-ne una de més gran. En eixir de l'Escolania, el 31 de març del 1520, vestí l'hàbit benedictí i cursà els estudis al Seminari creat de poc pel P. Abat Burgos. El dia 11 de juliol del 1560, just un any després de la seva elecció abacial, beneí i col·locà ell mateix, damunt els fonaments primitivament destinats a Monestir, la primera pedra de l'Església nova, la Basílica actual.

La construcció d'aquest temple de 68'32 metres de llargada, 21'50 d'amplada, 33'32 d'alçada, amb les parets d'uns dos metres de gruix, al segle XVI, dalt d'aquests turons, sense vies de comunicació pel transport dels materials, sense aigua, car les cisternes just abastaven al consum ordinari, amb mitjans ineptes per tallar els bancs de conglomerat tan rebec a l'eina, i amb migradesa de recursos pecuniaris, és un cant èpic, una epepeia montserratina, l'heroi de la qual fou l'Abat Bartomeu Garriga.

El coratjós Abat acudí a Roma i a Madrid per tal d'obtenir recursos. Pius IV, devot meritíssim de Montserrat, atorgà un Jubileu per espai de deu anys a tots els fidels que donessin almoina i afavorissin les obres del nou Temple. Felip II concedí privilegi de fer captes a tot Espanya i a Amèrica. Les obres s'iniciaren amb fervor religiós. Molts devots de Madona de Montserrat prestaren llur servei sense remuneració. Els camins del Santuari, especialment la drecera de Monistrol, foren fressats per uns pelegrinatges insòlits. No era l'estol habitual dels romeus joiosos, el cant als llavis, el ciri i l'ex-vot a la mà; eren homes

silenciosos, corvats sota un sac de ciment o de sorra que muntaven panteixant i, en ésser a dalt, oferien a Madona Bruna, plaent presentalla, l'àrdua fatiga per amor d'Ella i a honor del seu Temple soferta.

L'empenta formidable donada a les obres per l'Abat Garriga durant els dos triennis del seu Abadiat, si no assolí ultimar la grandiosa Església, abastà perquè la història de Montserrat el proclamí autor d'aquest Temple; que ell no veié terminat, i que el Bisbe de Vich a presència dels Prelats de Barcelona, Girona, Urgell, Elna i Tortosa consagrà solemniament el dia 2 de febrer del 1592. Les obres havien durat trenta dos anys; les despeses foren d'unes 300.000 lliures.

L'Abat Garriga no acabà el segon trienni del seu Abadiat. Al 1568, molts anys abans de la seva mort, renuncià l'Abadia i es retirà a l'Ermita de Sant Dimas on menà vida de sant. La causa motivadora d'aquesta decisió ha romàs oculta. El desig d'una perfecció més intensa, l'agror dels desenganys i tribulacions que no mancaren, tal vegada les dues coses juntes poden donar una explicació satisfactòria. El seu govern presidí una multitud de millores del Monestir. La construcció de l'Església no paralitzà el desplegament del Santuari en altres sectors. Enllestí l'edifici destinat a Infermeria dels Monjos; reconstruí la formosa Ermita de Sant Benet; féu fer els retaules pels Altars d'aquesta, del de Santa Magdalena i del petit Cambril de la Madona; comprà una gran casa a Mallorca i una altra a València en la qual bastí una Capella com la que havia edificat a Barcelona, aixecà molins de farina i d'oli; adquirí la *Vinya Nova*; replantà la *Vella*; enriquí

la Biblioteca; comprà nous Missals i Breviaris per ús dels Monjos; féu pintar i miniar grans llibres de Chor; gràcies al seu mecenatge eixí a Barcelona l'edició *princeps*, magnífic infòlio, de l'obra mestra del seu condeixeble P. Lloret; en fi, esmerçà a profit del Monestir, sense les despeses de l'Església, 8.892 lliures. Aquest prodigament d'activitat omplí els sis anys escassos del seu govern, interromput encara pels Abadiats dels PP. Benet de Tocco i Felip de Santiago.

Com els seus il·lustres predecessors, Cisneros i Burgos, als quals emulà gloriosament, l'Abat Garriga fou escriptor. Escriví un tractat ascètic que intitolà «Retribució de la Vida eterna». Dissortadament no s'estampà i l'autògraf s'ha perdut, sembla, per sempre. També redactà el Necrologi dels Monjos del seu temps; alguna biografia, com la del P. Xanonès, ha arribat fins els nostres dies i ha estat publicada. És pròdig de detalls i generós en l'elogi dels seus germans d'hàbit, la qual cosa contrasta singularment amb la sobríssima i humil autobiografia que escriví a la dolça solitud de l'Ermita de Sant Dimas, amb voluntat que fos traslladada al Necrologi del Monestir. Heus ací la traducció: «Bartomeu Garriga, Monjo. Nasqué, de pares pagesos, al terme del Castell de Pinós, diòcesi d'Urgell. A 8 de maig del 1511 el seu pare el portà i l'oferí a aquest Monestir de Montserrat, als set anys d'edat, tan petit que de res no servia. Per amor a Déu el P. Abat l'acollí al Col·legi dels Escolans que canten a la Madona, on restà fins els setze anys. L'últim dia de març de l'any 1520 vestí l'hàbit de Monjo i, sense valer per gran cosa, perseverà al Monestir fins a la mort.»

El P. Bartomeu Garriga ha estat el darrer dels grans Abats montserratins d'abans de la Reconstrucció; i no és pas que fossin pocs els seus successors. La Congregació de Valladolid en tres segles donà a Montserrat noranta Abadiats; masses, tanmateix. Cert, durant aquesta època alguns homes insignes regiren els destins del nostre Monestir, com Benet de Tocco, Bisbe de Vich, Girona i Lleida; Manel Espinosa, Bisbe d'Urgell i Arquebisbe de Tarragona; Benet de Sala, Bisbe de Barcelona i Cardenal, etc., però un trienni o quadrienni de govern, i molts d'ells ni l'acabaren, era un lapse de temps massa esquitit per desenvolupar un programa d'actuació ferma i eficaç, sobretot amb la perspectiva poc encoratjadora d'un successor que necessàriament seria de la Corona contrària, el qual si no desfeia, enfonsaria en l'oblit l'obra iniciada. Homes del tremp de l'Abat Garriga que en sis anys i a contravent assolissin empènyer i fer surar una idea de conseqüències transcendents pel Monestir, no emergeixen sovint en la forest de mitres montserratines. L'Abat Argerich, germà menor de Bartomeu Garriga, constructor, eficaçment coadjuvat per l'Abat Salcedo, de l'actual Monestir, tardarà dos segles a fer la seva aparició. No és que hom hagi d'oblidar el govern encertat de molts dels Prelats de Montserrat que malgrat tantes circumstàncies adverses realitzaren obra altament lloable, però cal remarcar que cap Comunitat no podia fornir cada quatre anys durant tres segles un nou home excepcionalment dotat, com demanava la complexa direcció del nostre Santuari.

Al segle XIV hom era temptat de titular Abats aquells Priors vitalicis, grans Senyors feudals que actuaven amb magnificència benedictina; aquests darrers segles la temptació sug-

gereix d'anomenar Priors aquests Abats d'una existència efímera, algunes vegades d'actuació anodina, que avui es posaven el pectoral i la mitra, i demà es sumaven a la llista no curta dels ex-Abats que pul·lulaven al Monestir.

En síntesi, però, l'obra realitzada durant aquests segles és notable. Els miracles obrats per intercessió de la Mare de Déu de Montserrat són prodigats amb més freqüència, i ara es controlen amb jurament i acta notarial; es multipliquen les edicions dels llibres que els contenen, traduïts a diverses llengües, que escampen aquestes meravelles arreu d'Europa i d'Amèrica. Per tal de recaptar almoines per la construcció del Temple i nodriment dels pelegrins pobres, es funden petits Priorats als móns vell i nou que propaguen arreu el coneixement de Montserrat. La devoció a Madona Bruna pren una intensitat i una extensió com pocs Santuaris marians de la terra poden oferir-ne exemple. No és solament el nostre poble, cada dia més enamorat del seu Santuari, que puja la Muntanya Santa per prosternar-se als peus de la seva dolça Patrona; la visita a Montserrat és obligatòria a tots els estrangers que passen per Barcelona, i alguns vénen expressament per acomplir promences. No és únicament la gent humil que es recorda de Montserrat: els Monarques i potentats donen bell exemple. Carles V, devot ferventíssim de la nostra Madona, pujarà nou vegades a implorar la seva maternal protecció; al llit d'agonia retindrà a les seves mans un Sant Crist i dues candeles que havia portat de Montserrat. El seu fill, Felip II, servirà religiosament aquestes relíquies, i en els instants suprems de la mort imitarà l'exemple patern. Joan d'Àustria, arribat de

Lepant, portarà a Montserrat les banderoles de la victòria, i penjarà en els cèlebres Claustres, curulls d'objectes rars, la llanterna arrabaçada a la primera nau otomana — la llegendària *Llàntia del Rei Moro* que inspirarà la Musa popular catalana —. Aquest Príncep amava tant Montserrat, que tenia el propòsit de finir els seus dies a una de les seves Ermites, com el seu Pare a Yuste. La mort el privà de realitzar el seu desig.

De Francesc I de França hom reconta que en arribar presoner a Barcelona, de pas cap a Madrid, es tragué l'anell i el trameté a Madona Bruna amb aquests mots: «Heus aquí, Madona, l'únic present que un Rei presoner pot oferir a la Dama dels seus amors». Al 1521 Manuel de Portugal feia presentalla al Monestir de les espècies més riques i dels metalls més preats que havien arribat d'Amèrica. Maximilià II d'Àustria trametia al 1567 dotze estàtues d'argent que representaven els seus dotze fills, els quals posava sota la protecció de la nostra Verge. Un dels seus successors, Ferran III, és el Monarca estranger més fervent devot de Montserrat. A invocació de la Mare de Déu obté el seu primogènit, salva la vida de la seva esposa i de la seva filla Maria, i en el terrible setge de Nordlingen fa prometença de fundar en els seus dominis un Monestir a invocació de Montserrat. La fundació d'un Montserrat a Bohèmia era el vot fet per Waldstein a la batalla de Lutzen. Lluís XIV, en els moments de dol per la mort de la seva Mare es recorda de la profunda devoció que ella havia tingut sempre a Montserrat, i funda al nostre Monestir sis Aniversaris perpetus i fa celebrar cinc centes Misses pel repòs etern de la seva ànima.

Els Claustres gòtics i els del Prior de Vivers després de l'incendi i de la destrucció del Monestir al 1811. D'un dibuix pres del natural per Langlois.

Vista parcial del Santuari al 1830, després dels primers intents de reconstrucció, acabada la Guerra de la Independència i les revoltes polítiques dels principis del segle XIX. D'una litografia de Langlois.

Són exemples triats a l'atzar que podrien multiplicar-se indefinidament. En repassar la llista interminable dels Benefactors del Santuari, en llegir la sèrie abundantíssima de miracles, en examinar la munió heterogènia d'ex-vots que penjaven dels vells Claus-tres, hom diria que durant aquests segles no hi hagué combat en terra, ni naufragi a mar, ni perill de bandolers, ni malaltia greu, ni cap mena de desgràcia en què no fos invocada confiada-ment i devota la protecció de Madona Santa Maria de Montserrat.

DESTRUCCIÓ

(Segle XIX)

MONTSERRAT arribà a la vigília de la destrucció sense decadències. L'esplendorositat del culte en res no havia minvat dels temps més gloriosos. Cent Monjos de Chor constituïen la Comunitat de dret. De fet no tots residien al Monestir; els uns presidien els nombrosos Priorats montserratins, arreu dispersos, i d'altres, joves, ultimaven llurs estudis en Col·legis i Universitats. Montserrat més que Abadia podia ara titular-se *Arxiabadia*, puix al nostre Monestir eren anexas ultra la de Santa Cecília, les Abadies de Sant Genís de les Fonts i de Sant Benet de Bages.

La nota cultural es mantenia vibrant a últims del segle XVIII i principis del XIX. El desvetllament dels estudis històrico-crítics iniciats a França amb l'exemple magnífic dels Benedictins de Sant Maur, trobà imitadors a Montserrat, especialment l'Arxiver P. Benet Ribas, Membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, col·lega dels grans erudits PP. Caresmar, Pasqual, Martí, etc. Les ciències físiques i naturals estaven ben representades pel Dr. P. Grau Joana, autor d'una obra titulada «Estudis científics sobre la Muntanya de Montserrat», i pel P. Ametller inventor de màquines hidràuliques i d'un instrument musical per l'estil del clavicèmbal que anomenà Velacordi. L'Escola de

Música, sobretot, tingué al segle XVIII un període florentíssim amb els Mestres PP. Benet Julià, Anselm Viola i Narcís Casanoves excel·lent organista i compositor exquisit.

L'índex més albirador, però, de la plenitud de Montserrat en aquesta època, és la construcció de l'edifici colossal destinat a Monestir.

Els edificis montserratins amonjoien la història nostrada; són les fites inconfusibles del seu desplegament. La mirífica Església romànica en els temps de *Creixença*, els poderosos Claus-tres del Prior de Viviers en l'*Emancipació*, els elegantíssims Claus-tres Gòtics en la *Independència*, l'Església magnífic de l'Abat Garriga en l'*Expansió*, i el Monestir ciclòpic d'aquests temps de *Plenitud*, són els exponents més alts dels períodes montserratins reveladors de la potència i de la orientació llur.

L'Abat Benet Argerich, èmul dels Abats Cisneros, Burgos i Garriga, com ells aureolat amb la fama de sant i de savi, posà la primera pedra del gran Monestir el dia 14 de setembre de l'any 1755. Hom havia dedicat la segona meitat del segle XVI a la construcció del Temple i tot el XVII a la decoració interna, a l'enriquiment de les parets, de les Capelles, del paviment, del Chor etc.; el segle XVIII no podia fer res més en honor de l'Església dedicada a la Reina de les nostres Muntanyes. Llavors les activitats constructives dels Monjos s'orientaven vers l'edificació d'un Monestir tan necessari per l'estatge de la nombrosa Comunitat, de segles mancada de lloc adient i que encara vivia, amb estretors avui inimaginables, en el petit Monestir dels vells Monjos Claustrals engrandit per obra de l'Abat Cisneros i successors.

Una nota a l'Oració fúnebre pronunciada a Montserrat als funerals de l'esmentat P. Argerich, i estampada a Barcelona cap el 1764, diu que l'emplaçament del nou edifici preocupà llargament la Comunitat d'aquells dies. En general hom preferia construir darrera l'Església, al lloc que actualment ocupa l'Escolania, per tal, afegeix la nota, de defugir el perill de les roques i el brogit dels romeus, pertorbador de la quietud monàstica. Els enginyers consultats, desaconsellaren aquest emplaçament per morde les despeses incalculables que exigia l'anivellació del terreny tan desigual, i indicaren la conveniència econòmica de bastir l'edifici on el veiem avui. El projecte era grandios. El Monestir havia de constar de dos Claustres d'idèntiques proporcions, dividits per dos rengles de pilastres, i acabar amb una sumptuosa façana. Les obres s'empregueren amb un entusiasme que recorda l'esmerçat en la construcció de l'Església. Sortosament el successor del P. Argerich, l'Abat Salcedo, continuà amb el mateix coratge el Monestir començat, i en morir el P. Argerich — altra vegada elegit Abat — al 1764, deixava l'exterior de l'edifici actual completament enllestit. Mancava l'altra meitat del projecte. Mentre s'arranjava l'interior de la part construïda, es posaren els fonaments del segon Claustre, destinat a oficines i dependències del Monestir i a hostatgeries. Les obres, ralenties a últims de segle, foren parades en sec i en gran part destruïdes a la vinguda de l'exèrcit napoleònic.

El Monestir que a la guerra de Successió donà un dels homes més representatius, Benet de Sala i Caramany, Monjo i Abat de Montserrat, Bisbe de Barcelona, en el qual Felip V

acumulà la rancúnia que sentia pels catalans, rancúnia que no deturà ni la llosa sepulcral, car, amb escàndol del món cristià, prohibí a Barcelona els funerals cardenalícs del seu Bisbe, féu llevar de damunt el cadafal els emblemes de la seva dignitat, interdí l'oració fúnebre i arribà a impedir que el Celebrant pronunciés el mot *Cardenal* a les oracions dites pel seu etern repòs; el Santuari que intervingué sempre activament en els afers cabdals de la terra, no podia restar al marge durant la guerra de la Independència.

Tot just començades les hostilitats, el Monestir obrí les portes als Sometents que pujaven a Montserrat a encomanar-se a la Verge i a demanar orientacions i provisions; els forní tot el que calia i els adreçava a les Juntes de Manresa i d'Igualada. Improvisà un hospital de sang en els departaments reservats als pelegrins, i, a despesa pròpia, assistí gran nombre de ferits. Quan aquests es multiplicaren i fou desavinent el trasllat llur al Santuari, l'hospital de sang passà al Bruch i el Monestir oferí 52 llits amb llurs paraments. Aviat mancà diner per continuar la guerra. Montserrat donà tot el que tenia, i després es desféu del tresor del Temple que l'Abat Filgueira — massa precipitadament i sense el parer de la Comunitat — lliurà a les autoritats a diferents represes.

Algú ha cregut, de bona fe, que l'antic immens tresor del Santuari se salvà, i més d'una vegada el Monestir ha rebut ofertes interessades, de precisar el lloc on resta amagat. Són fantasies. Al vell Arxiu es servaven tres rebuts signats pel Marquès del Palacio, Marquès de Compigni i Enric O'Donnell que sumaven

el tresor montserratí, llevat un petit lot de joies que ja veurem on anà a raure. Res no fou perdonat. El setial d'argent de la Santa Imatge que pesava onze arrobes; les portes massisses també d'argent del Cambril, les famoses setanta quatre llànties, els frontals de l'Altar Major, fins els preadíssims reliquiaris, tot fou lliurat per subvenir les despeses de la Guerra de la Independència.

L'Invasor no ignorava l'actuació de Montserrat; sospità que el Santuari era dipòsit d'armes i ordenà una inspecció. Al gener de l'any 1809, el Comandant Desveaux amb 800 homes pujà a Montserrat. Fins a Can Massana fou molestat pel Sometent que li ocasionà moltes baixes; ocupada, però, la petita fortificació, trobà pas franc. En arribar a Santa Cecília, deixà, com a Can Massana, part dels seus homes i ell amb uns tres cents seguí la carretera fins al Monestir. Un del Sometent s'avançà als francesos i donà el crit d'alarma a la Comunitat. Eren les vuit del vespre. La notícia no sorprengué massa els nostres Monjos que l'esperaven d'un dia a l'altre. Tot estava a punt. La Santa Imatge i les coses de més valor eren al segur. Escolans i Monjos es dispersaren per la Muntanya. Els Ermitans gaudiren aquella nit, cosa insòlita, d'amable i nombrosa companyia; cada Ermita es convertí en un petit Monestir. Un grup de Monjos s'instal·là al camí de Sant Miquel, i sotjà el que esdevenia al Santuari. L'últim d'eixir — alguns d'edat no es volgueren moure — fou el P. Torralba, antic Prior d'algunes Cases-procures de França. Arribat a la Font del Portal topà amb els soldats francesos. Sense perdre la serenitat demanà el Comandant, el saludà polida-

ment en francès, i s'oferí pel que calgués durant l'estada al Santuari. Desveaux regracià l'amabilitat, i demanà queviures pel sopar de la tropa. El P. Torralba acompanyà els soldats a la tenda que fornïa els pelegrins, i al rebost del Monestir; es provereïren, soparen i començaren la inspecció.

Entre una i dues de la matinada els Monjos amagats al camí de Sant Miquel presenciaren un espectacle inesperat. Uns quants soldats, vestits de roquet damunt l'uniforme i amb ciris encesos a les mans donaven el tomb al Monestir. La improvisada romeria era ben visible, car per mor del fret a tot arreu flamejaven grans fogates. De bell antuvi hom imagina una plagassitat soldadesca de mal gust. Els espectadors, però, no remarcaren cap gest grotesc, cap rialla irreverent ni en la tropa que silenciosa esguardava l'acte, ni en els companys que amb l'estranya indumentària seguien devotament la processó. Els Monjos pararen orel·la: resaven en francès una mena de lletania.

Mentrestant els pobles veïns s'assabentaren de l'entrada de l'enemic al Santuari, i grups de Sometent emprènien la pujada de la Muntanya per dreceres poc conegudes. Els d'Esparraguera, Bruch i Collbató s'enfilaren a Sant Dimes i al camí que va de l'Ermita de Santa Creu a la de Santa Anna; els de Monistrol ocuparen algunes roques damunt la carretera, abans d'arribar a Santa Cecília. A punta de dia, Desveaux perquissà una altra vegada el Monestir i l'Església; res no trobà sospitós, i donà ordre de partença. Els del Sometent eren massa pocs per deturar-los i la topografia del terreny tampoc no els afavoria. Causaren vuit morts a l'exèrcit enemic i molts ferits, però el Coman-

dant amb facilitat aplegà les tropes romases a Santa Cecília i a Can Massana.

Tot just eixits els francesos, Abat i Monjos retornaren al Monestir i amb gran sorpresa constataren que res no havien pres ni malmenat, tot restava intacte, sols mancaven les provisions de boca i sis animals que hom no retirà a temps de l'estable. Cal remarcar aquest fet. Sense la malestruga decisió presa per la «Junta Provincial de Defensa», de declarar Montserrat «Plaza de armas», probabilitissimament l'Invasor no hauria colpit el Monestir.

En apoderar-se els francesos de Barcelona, hom consultà al Capità General, Comte d'Ezpeleta, si no caldria fortificar Montserrat. El Comte refusà en absolut la proposta que conceptuà de greu error estratègic i moral. Més tard, però, la idea prengué cos atuada, sembla, pel Baró d'Eroles. L'Abat, per escrit, féu avinent a la Junta que la Religió i fins el sentit comú protestaven de la violació del Santuari, i que Montserrat no podia defensar-se sense un exèrcit copiós, el qual no tindria a la Muntanya ni aigua per beure. A la Junta Provincial, el cabdill català Josep Manso, més tard General, Comte del Llobregat i Vescomte de Montserrat, combaté ardidament el projecte. Home pràctic, coneixedor del terreny, advertí que Montserrat té moltes entrades i una sola eixida, indicà que tancar-se al Monestir era encauar-se en lloc de dificultosa evasió en cas de perill, etc. Enfront l'entossudiment general i esgotades les raons tècniques, el futur Vescomte de Montserrat, s'exclamà: «Doncs bé, fortifiqueu la Muntanya, poseu-hi dotze mil soldats i en vuit dies

amb els meus homes jo us batré». Inútil. La Junta Provincial de Defensa, decretà la fortificació de Montserrat. En signar l'acta aquests senyors signaren la destrucció del nostre Santuari. Era el mes de Maig de l'any 1810.

L'Abat Filgueira ha deixat escrit: «Llavors el Monestir tingué consciència del perill; calia, a ultrança, allunyar el que restava del tresor, els paraments litúrgics, l'Arxiu i fins la Biblioteca...» En arques resistents es col·locà la documentació de l'Arxiu i els ornaments sagrats. En una arquella es depositaren les joies reservades, i tot plegat eixí del Monestir cap a Vilanova i Geltrú amb intent de portar-ho a Mallorca des de Tarragona. Les joies, vençuda la forta oposició de la Junta Provincial, arribaren a Palma. Però els ornaments i els documents, per força, foren retornats al Monestir. La Junta trobà que aquestes precaucions *excessives* descoratjaven el poble; calia donar la sensació de serenitat i seguretat. Organitzà festes civils i religioses. *Corpus Christi* es celebrà esplèndidament; a la processó lluidíssima hi assistí la tropa; per darrera vegada s'empraren els magnífics paraments litúrgics en mala hora retornats i que no trigarien gaire a passar a mans de l'enemic.

Hom diria que aquesta festa solemnnial tancà el cicle vuit vegades secular de les magnífiques manifestacions culturals del nostre vell Santuari, des d'ara convertit en una caserna. L'endemà del *Corpus*, el Baró d'Eroles condemnà a mort un desertor. Inútilment l'Abat, la Comunitat i l'Escolania sol·licitaren corporativament l'indult de l'infortunat; el Baró injurià de paraula els intercessors i la sentència inexorable fou executada a Mont-

serrat mateix. Més tard vingué la Junta i s'allotjà al Monestir. El President es trià la Cambra Abacial, els altres es distribuïren per les cel·les dels Monjos; la clausura fou violada puix molts oficials vivien amb llurs mullers, el Santuari profanat per les tropes, la Muntanya Santa esdevinguda la paròdia d'una fortesa. Si algun romeu tingué coratge de pujar aquells dies, en veure l'Església deserta, l'altar sense la Santa Imatge, i en sentir la salmòdia monàstica contínuament interrompuda per l'avalot de gent d'armes, pogué constatar que abans de la segona vinguda dels francesos Montserrat ja no era Montserrat.

La inèrcia que trià el Santuari per «Plaza de armas», presidí les obres de fortificació. Un testimoni ocular, el Dr. «Gibert de Monistrol, escriví: «Feren venir ingeniers perquè disposassen lo modo de fortificar, però com tots los que vingueren eren una colla d'ignorants, encara que los mudaren varies vegades mai adelantaren res, sinó fer gastos crescutíssims a la Província; i sempre feren petaqueries i coses inútils com a la fi es demostrà». Les obres començaren el dia 17 de maig del 1810 amb l'enderrocament de l'antiquíssima Capella de Sant Miquel i l'Ermida de Santa Creu. Construïren tres petites bateries: a l'Hospitalet, a Sant Jaume el Blanc i enfront de Sant Iscle; tot plegat quatre canons. Obriren esborancs a la carretera, i feren algunes trinxeres. Segons l'esmentat Dr. Gibert els canons tenien un sol atacador, poques municions i manca d'aigua per refrescar-los; els esborancs es passaven d'un salt i les parets de les bateries, fetes de fang o de pedra seca, s'esllavissaren abans d'arribar l'enemic.

Aquest es presentà a Montserrat el dia 25 de juliol del 1811. El General Manso havia dit a la Junta que en vuit dies es veia en cor de conquerir Montserrat; el General Suchet ho enllestí en tres hores! A les vuit del matí arribava a Santa Cecília i a les onze era dins el Monestir. Podia escriure a Napoleó: *Veni, vidi, vici.*

En aparèixer els francesos a la carretera de Santa Cecília, els braus artillers de la bateria de l'Hospitalet, engegaren un raig de metralla que colpí de ple l'enemic; Suchet simulà fer-se enrera i es posà fora tret. Uns quants dels seus homes s'enfilaren amunt, d'amagat, i passant arrambats a les roques reeixiren a sortir sobre la bateria; feren foc als nostres artillers, els quals no pogueren defensar-se puix els dos canons estaven collats i acarats vers la carretera. Rendida aquesta posició, part de l'exèrcit francès muntà pel camí de l'Ermita de la Santíssima Trinitat que la imprevisió incomprendible del Baró d'Eroles havia abandonat, i mentre la resta s'esmerçava en la fàcil tasca de saltar els esborancs de la carretera i fer emmudir la petita bateria de Sant Jaume el Blanc, els avantguardistes apareixien al cingle de Sant Dimes, damunt mateix del Monestir, i disparaven els primers trets contra la bateria de Sant Iscle. El Baró d'Eroles comprenqué llavors la dita del General Manso: Montserrat té moltes entrades i una sola eixida, i sense pensar-s'hi gaire abandonà el Santuari a l'enemic amb les municions de guerra i de boca; davallà la Muntanya pel camí de la Cova, passà el riu al Cairat, i es refugià al Mas hospitalari de Can Tobella.

Montserrat caigué en poder de l'enemic a les onze del matí de l'esmentat dia 25 de juliol. Suchet no havia conquerit un

Santuari sinó una fortesa; es captingué amb ella com a vencedor. Abans, però, extremà les precaucions, innecessàries, per tal d'evitar les desagradables sorpreses d'un contra-atac. El Dr. Gibert diu textualment: « Desde Casa Massana a Santa Cecília, en totes les serres i collets que donaven carretera avall, posaren tendes, feren vàries barraques en les que estaven los piquets de ses tropes. En les quintanes de Santa Cecília, frente la Casa, feren un campament de unes xexanta tendes, que jo les contí, i de Santa Cecília a Montserrat ne posaren algunes a certa distància. I en la bateria de sobre lo camí de Manresa n'hi havia algunes, i així mateix en l'altra bateria de Sant Iscle. En la part de Sant Miquel n'hi havia algunes, i mirant a Collbató feren altre campament ahont també posaren moltes tendes ». Estaven ben segurs. Refiadament podien lliurar-se a destruir. El Marescal Suchet partí cap a Cervera l'endemà mateix; a Montserrat romangué una bona guarnició al comanament de Palombini. S'atorgà el saqueig del Monestir. Les tropes s'hi rabejaren. Dos mesos i mig durà la tasca anorreadora. Església, Monestir, Escolania, Hostatgeria, Oficines, Obra nova, Obra vella, les Capelles, les Ermites tot fou forgat i escorcollat. Ni els sepulcres no perdonaren; arrabassaren les lloses, profanaren els ossos i furtaren les joies dels cadàvers. Els ornaments preadíssims, per dissort retornats al Monestir per manament de la funesta Junta Provincial, i els altres objectes de valor fàcilment trasladables, s'acomblaren al bast dels animals; la resta: Altars, retaules, estàtues, pintures, mobiliari del Chor amb el superb faristol i els monumentals llibres de pergami... fou bàrbarament mutilat, trossejat, esmicolat. Però l'obra que la devoció dels fidels i l'activitat dels Monjos havia

realitzat a Montserrat durant segles era formidable. Dos mesos i mig no abastaven per enrunar-la. L'Invasor n'hagué esment i, amb temps, amuntegà masses enormes de combustible a tots els edificis del Santuari especialment a l'Església; la nit del 10 al 11 d'octubre, al moment de partir, hi calà foc. L'estrall ingent ocasionat per les flames és indescriptible.

Un crim més execrable cometé a Montserrat l'exèrcit napoleònic. Vessà la sang innocent d'èssers decrepits i malalts. El Baró d'Eroles en abandonar el Monestir fou seguit d'alguns Monjos, Ermitans i Escolans, d'altres cercaren amagatalls per la Muntanya i alguns, malalts, restaren a l'infermeria. Un d'ells en sentir prop els invasors tingué coratge per eixir. Els soldats l'aconseguien al començ del camí de la Cova i l'assassinaren inhumanament. Els Ermitans Picanyol i Cropsis foren degollats prop de l'Ermita de Sant Salvador. Dels quatre Monjos, vells i malalts, que cercaren un refugi a la Santa Cova, dos moriren a mans dels francesos dels mals tractes soferts, i els altres foren conduïts a Igualada, presoners. Perseguien a trets uns quants Escolans que fugien acompanyats d'un Monjo que feriren greument. D'un tret mataren l'Ermità Benet Pastrarna, i el seu company Josep Broch fou trobat mort a la Muntanya. Efusió inútil de sang innocent, el record més dolorós d'aquests dies luctuosos.

Enrunat i tot, Montserrat continuava amb el títol de «Plaza de Armas». A l'istiu del 1812, el Comandant anglés Mr. Eduard Green volgué repetir l'aventura del Baró d'Eroles i es fortificà a l'Ermita de Sant Dimas. El 20 de juny uns tres-cents homes co-

mençaren els treballs. Altra vegada els camins de la Muntanya s'interceptaren amb el mateix èxit que al 1811. El dia 28 de juliol el General francès Mathieu, es presentava al Monestir vers les nou del matí. Green des de dalt féu foc a l'enemic durant tot el dia. Les baixes foren poques, puix els francesos restaren al Monestir i a certs indrets de la Muntanya no visibles des de Sant Dimes. A la nit aconseguiren muntar un canó al pla de l'Ermita de la Santíssima Trinitat que domina la de St. Dimes. L'endemà Green capitulà.

Aquesta tercera i darrera estada dels francesos a Montserrat durà poc, tres dies justos. Res no hi havia a espoliar, però encara restava quelcom a destruir. Incendiaren totes les Ermites i les Capelles. Trossejaren les estàtues de Sant Benet i de Santa Escolàstica, i les colossals del Safareig salvades de l'estrall del 1811; a cops de mall arrabassaren les balconades de ferre del Monestir, i capolaren les rajoles de marbre del paviment de l'Església. Aterrar les voltes que encara es servaren i les parets que havien resistit el passat incendi, era feina massa llarga; calar-hi foc era més expeditiu. Aquesta vegada, però, ultra la llenya col·locaren, en llocs avinents, grans quantitats de pòlvora que feren esclatar el dia 31 de juliol vers les cinc de la matinada en abandonar el lloc que havia estat Monestir. L'explosió formidable féu trontollar les parets; sostres, voltes i teulades s'esfondraren en terrabastall inimaginable. Montserrat restà un munt amorfe de cendres i de runes.

RECONSTRUCCIÓ

(Segles XIX-XX)

LA reconstrucció del Monestir de Montserrat tingué començ el dia 11 d'octubre del 1811, unes quantes hores després de partides les tropes franceses. Els Monjos que, dispersos per les masies properes, sotjaven el moment propici, arribaren a Montserrat quan les flames abrusaven Església i Monestir. La magnitud de l'incendi lligà les mans dels espectadors desolats. No hi havia res a fer. Tot era perdut; és a dir, tot no. Restava el més preat tresor. Els primers Monjos arribats no es deturaren a contemplar el Santuari flamejant; pujaren amatents Muntanya amunt, i poc després davallaven la preciosa càrrega: la Imatge de Madona Bruna. La nit del 23 de juliol, un dia i mig abans de l'entrada del Marescal Suchet, l'Ermità Picanyol d'amagat de les autoritats militars, portà la Santa Imatge a l'Ermita de Sant Dimes i la tapià en el buit d'una petita escala. La presència de la Imatge venerada encoratjà aquells bons Monjos. Mig apagat el foc improvisaren una Capella a la Sala Capitular, deixada intacta; ells s'arranjaren les cel·les com pogueren, i recomençà la vida ordinària de culte i lloança divina, mentre a l'Església covava encara un caliu enorme.

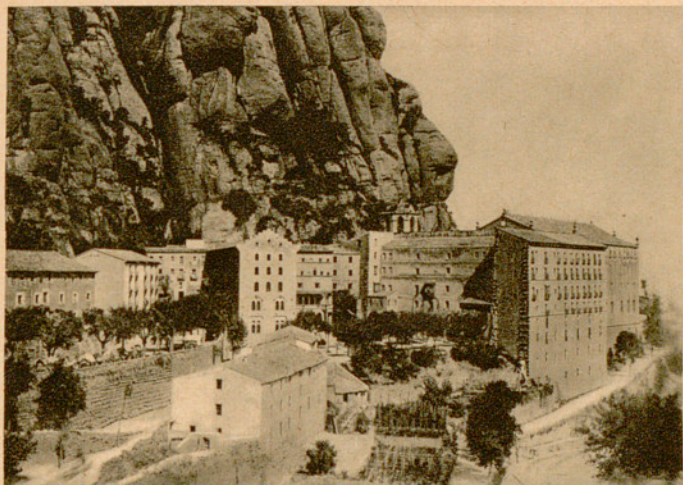
Aquesta revifalla fou brevíssima. Nou mesos més tard, com hem vist, la imprudència i la importunitat del Comandant Green

cridava altre cop a Montserrat les tropes napoleòniques. La Comunitat cruelment allisonada a la primera vinguda, no esperà la segona. Ordenadament i acompanyats aquesta vegada de la Santa Imatge eixiren a temps del Monestir, i es distribuïren a les acollidores masies de la rodalia. El 31 de juliol el General Mathieu volava el Monestir, i el primer dia d'agost aquests Monjos admirables tornaven a cercar enmig de les runes immenses un aixopluc per improvisar una altra Capella, car la Sala Capitular havia estat derruïda. De moment Madona Bruna fou col·locada a l'Infirmeria dels Germans que avui coneixem per «Hostatgeria del Venerable», i altra volta ressonà a la Muntanya Santa la salmòdia monàstica. Els camins del Santuari s'ompliren de fidels tot just de firmada la pau. El dia 31 de maig del 1814 pujava en romiatge el poble d'Esparraguera, el 12 de juny el de Pirola, el 15 el de Castellflorit, el 19 el de Vacarisses etc.

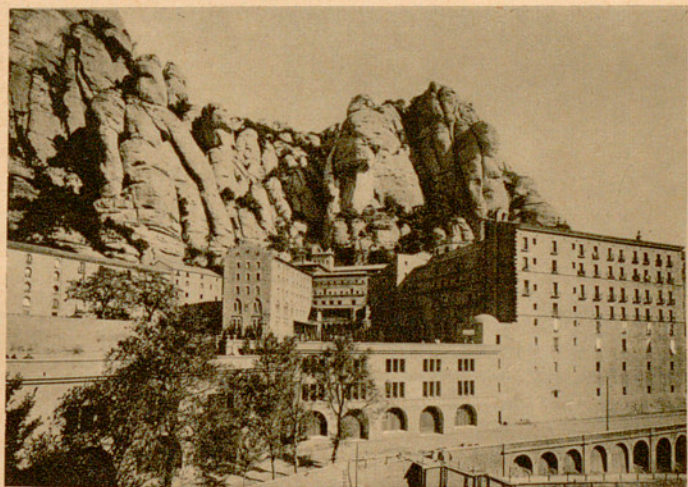
Montserrat en dies d'angoixa i en dies de glòria, cobert de ruïnes o nibat d'esplendors ha restat sempre el Santuari predilecte de Catalunya.

Tres anys més tard, després de gran fatiga, els Monjos aconseguiren habilitar per Església el magnífic Refetor antic de la Comunitat. Una reixa destriava l'espai reservat als fidels del Presbiteri. La Santa Imatge ocupava l'Altar Major i dues escales feien accessible als fidels el besamans. Uns quants Altars laterals completaven la improvisada Església, la qual serví fins el dia 7 de setembre del 1817 que la Imatge en processó emocionant fou traslladada al gran Temple tot fumat encara i sense Altars, però net de runa i cobert de sostre. L'Abat Simó Guardiola elegit al 1814, més tard Bisbe d'Urgell, treballà enèrgicament en la res-

a) El Santuari vers
l'any 1895

b) El Santuari a l'estat
actual de reconstrucció.
any 1931.

Detall dels nous Claustres, construïts recentment a l'interior del Monestir sota la direcció de l'Arquitecte J. Puig i Cadafalch.

tauració del Santuari. Construï el segon pis damunt l'Església per Dormitori dels Monjos mentre s'habilitava el Monestir deruït, creà novament l'Escolania que encomanà al P. Jacint Boada, adquirí un petit orgue per l'Església, reedificà cinc Ermites que habitaren els herois sobre-viscuts al gran naufragi, i tingué el goig de veure, en miniatura, restaurat integralment el gran Santuari. Cinquanta anys de seguir l'empenta i orientació de l'Abat Guardiola haurien esborrat el pas malestruc de les tropes napoleòniques. Però a l'any 1820 començà per Montserrat l'època més lamentable de la seva història, període de desolació que no es tancà fins al 1844.

El 29 d'octubre una comissió del Govern Constitucional exigí l'inventari dels béns del Monestir. El 25 de juliol de l'any següent el «Crédito público» de Barcelona, reclamà les joies de la Santa Imatge: les dues preadíssimes corones, el viril d'or i algun altre joiell que havien retornat de Mallorca. S'incautaren d'una corona i del viril, la resta de les joies les duia posades la Santa Imatge i no les tocaren, però el dia 26 de novembre del 1822 el Comandant Antoni Bray i Rafel Grau tingueren cor d'espoliar sacrílegament la Santa Imatge i arrabassar-li la Corona de la testa. La profecia feta al llit d'agonia per l'Abat Argerich, s'havia complert al peu de la lletra: De la Corona d'or de la Verge fins als barrots del galliner, res no restarà a Montserrat intacte.

L'any 1822 és de trista memòria. A l'agost, sis membres de la Comunitat foren conduïts presoners a Barcelona, amb l'ex-cusa de favorir els enemics; el motiu real era apoderar-se d'unes

nou mil lliures que un d'ells havia cobrat dels censals del Monestir, i el desig de clausurar Montserrat. El tribunal declarà innocents els sis Monjos, però els retingueren 15 mesos a la presó. La situació dels que restaven al Monestir era tristíssima, i per moments esdevenia inaguantable. Les amenaces contínues, l'assassinat de l'Ermità P. Jordi, l'empresonament dels altres companys i, sobretot, la manca de recursos per viure, car el Govern que ho havia pres tot, feia set mesos que no pagava la migrada pensió promesa, obligaren la Comunitat a dispersar-se. Els Escolans retornaren a llurs famílies, i els Monjos abandonaren el Monestir encomanant la custòdia de la Santa Imatge al P. Percebal, a l'Ermità Calvó i al Germà llec Tresserra. Poc temps els fou permès d'acomplir l'honorable comanda. El 23 de desembre del 1822 trucava a les portes de l'abandonat Monestir el sinistre Comandant Antoni Bray i intimava, de part del Govern, el trasllat de la Santa Imatge a Barcelona. El P. Percebal obei, però no abandonà un instant el tresor confiat.

La Comunitat que no podia viure allunyada de la Muntanya Santa, tot just de firmades les paus a Barcelona s'aplegà a Montserrat; improvisà una petita Escolania i aparellà el que calia per tal de rebre decorosament la Imatge de la Verge Bruna que arribà al seu Temple el 14 de juny del 1824. Durant l'absència dels Monjos, el Monestir fou completament espoliat; restaren les parets nues i al P. Abat Josep Blanch li calgué recómençar novament. Per bé que no oblidà el Monestir, la seva activitat s'esmerçà principalment en les obres de l'Església. Les millores es multiplicaren, sobretot després de la generosa almoina de Fer-

ran VII. El dia 12 d'abril del 1828 visità el Monestir acompanyat de la Reina Amàlia. Les ruïnes d'aquell Montserrat que ell havia admirat al 1802 en el seu esplendor l'ompliren de melangia. L'entrada al Temple era tan perillosa que hom no gosà conduir la comitiva règia pels Claustres de parets descentrades. Per primera vegada els Monarques d'Espanya eren rebuts de la Comunitat als horts del Monestir, a la porta de l'anomenat *Pont de la Galeria*. Ferran VII s'interessà sincerament per la restauració del Santuari; examinà els projectes mostrats i explicats per l'Abat; s'informà discretament de la quantitat necessària per subvenir les despeses de les millores ineludibles i, en arribar a Madrid, trameté al Monestir mig milió de rals. Amb aquesta i altres almoines es pintaren les parets de l'Església que es pavimentà amb lloses de marbre, es construí un nou Altar Major, i es féu fer l'esplèndida reixa de ferre existent encara avui, dues grans piques d'aigua beneïta, les balustrades de les tribunes, un orgue, les trones, el mobiliari del Chor amb el gran faristol etc. També el Monestir millorà visiblement; per Montserrat començava un període de franca reconstrucció; malauradament fou curtíssim.

El 30 de juliol del 1834, un grup de milicians invadia el Chor amb les armes a les mans i s'emportaven pres el P. Filgueira. Pocs dies després l'Abat Blanch, acusat de protegir els Carlins, fou empresonat a la Cambra Abacial. Cap Monjo no podia visitar-lo en l'absència de l'oficial de guarda. El Monestir s'omplí de tropa que vivia a despeses de la Comunitat, i passava el dia insultant els Monjos i foradant amb la baioneta els quadres i les Imatges pies. Després de cobrar 15.000 pessetes, la tropa s'allunyà del Monestir. Arribà el 1835. La situació esde-

vingué criticíssima. Les notícies de la crema dels Convents arribaven a Montserrat amb greus amenaces. El 26 de juliol s'aplegà la Comunitat a Consell. L'Abat Blanch concedí llicència als Monjos per eixir del Monestir; ningú no es mogué. Els luctuosos esdeveniments del 1811 — 1812, 1820 — 1824 havien allisonat els nostres Monjos que s'afanyaren a salvar la Santa Imatge. Portar-la en companyia llur era molt exposat. L'Abat, personalment i amb tot secret, la lliurà a Pau Jorba, veí de Montserrat, persona de confiança que l'amagà a casa seva. A una masia del terme de Marganell fou confiada una caixa plena d'ornaments i joies; el poc diner que restava es distribuí entre els membres de la Comunitat i Escolans que eren 23. Aquests nois foren retornats a llurs famílies, i cada u s'emportà un instrument i un plec de papers de música, que restituirien acabada la revolució.

El dia 6 d'agost del mateix any l'Abat i els últims Monjos s'allunyaven del Monestir invadit per les tropes milicianes. Començà un nou espoli amb aparences legals; els llits i tot el parament de les cel·les fou traslladat a Can Massana al servei de les tropes, i altra vegada restà el Santuari amb les parets nues. Al cap de poc temps també la tropa l'abandonà. Llavors el Germà Capderrós aparejà les portes principals del Santuari, l'entrada de la Font del Portal, la de l'Església, i es reservà un petit portell obert al *Pont de la Galeria* pel qual penetrava al Monestir i Església que mai no abandonà. L'amurallament de les portes assolí l'èxit esperat, ningú no molestà més el Monestir. A dins, mig d'amagat, reprenia el culte a la Madona absent. El Germà Capderrós construí un altaret al Cambril mateix, damunt del qual col·locà una petita Imatge de la Verge de Montserrat. Aviat el

músic P. Jacint Boada, cansat d'esperar la fi de la guerra, retornà a l'enyorat Monestir; ensenyà de cant a l'Escolanet que li servia la Missa, composà alguna *Salve*, i cada tarda a posta de sol el cant tradicional, la pregària a la Verge trencava el silenci de l'Església abandonada. Corprèn aquesta represa humil del culte a Montserrat, on una *Laus perennis* incomparable havia ressonat per espai de tants segles. Els tanys un dia esponerosos de la Comunitat montserratina, brostaven tímidament de la vella soca arranada. Un Monjo, un Llec, un Escolà, eren els representants de la nombrosa família monàstica passada, els iniciadors de la futura.

Al 1844 la Reina Regent Maria Cristina, nomenà el Bisbe de Barcelona, Comissari Regi per la reapertura del Monestir de Montserrat i reposició de la Santa Imatge al seu Temple. L'il·lustre Prelat comunicà el desig reial a l'Antic Abat de Montserrat Josep Blanch, de temps exiliat a Palermo. El Monjo que havia fet la seva professió monàstica a l'esplèndida Basilica abans del 1800, que havia presenciat la seva destrucció per les tropes napoleòniques, testimoni personal i víctima de les revolucions i guerres civils del 22 i del 35 i que, Abat, havia vist la dispersió i exili dels seus Monjos, exultà de joia en rebre la lletra del Bisbe de Barcelona. Malgrat la seva edat emprengué el viatge. Ultimats els preparatius, el dia 7 de setembre de l'esmentat 1844 el P. Blanch, personalment, col·locà la Santa Imatge a l'Altar Major del qual era absent feia nou anys. Després, a presència del Bisbe i d'una gernació imponent que omplia el gran Temple, es mostrà a la veneració dels fidels. Un esclat d'invocacions ofe-

gà les veus entelades dels Monjos que cantaven el *Te Deum*. L'endemà, festa Patronal del Monestir, es celebrà una Missa solemne i una Processó. El concurs dels fidels arribats de tots els indrets de Catalunya era superior a tot càlcul. El Bisbe de Barcelona pregà un oficial d'inspeccionar les rodalies del Monestir i donar una xifra aproximada. Aquest senyor indicà com probable la presència de 40.000 persones. Tal vegada aquest nombre és quelcom exagerat; sembla, però, que poques vegades s'han reunit a Montserrat tants devots del Santuari. Els romiatges individuals o col·lectius es prodigaren durant tota l'Octava. Sovintejaren les pujades de la Muntanya a peu descalç i les entrades al Temple a genollons; era el compliment de promences fetes durant la guerra dels set anys.

A l'hivern els Monjos restaren sols a la Muntanya amb la feixuga tasca de començar, encara una altra vegada, el redreçament del Santuari, tants cops iniciat en aquesta primera meitat de segle, i tants interromput per les revoltes polítiques. L'estat del Monestir era misèrrim; cal només esmentar que a la passada festa del 8 de setembre, calgué manllevar un tern a la Parròquia d'Esparraguera; a l'Església no hi havia ni una cadira per seure el Celebrant, Madona de Montserrat duia corona de llauna, els Monjos no tenien ni llits ni màrfeques, dormien a la palla que escassejava. L'angoixa, però, d'aquests homes heroics avesats a una vida austera, era la minva continuada de la Comunitat. Les vicissituds malestrugues que s'encalçaven l'una a l'altra, no permetien el reformiment amb candidats joves que tampoc no es presentaven. Dels elements antics uns, durant els llargs anys d'ex-

claustració, havien contret obligacions en parròquies i altres Monestirs que no era lícit desatendre, i d'altres, afeixugats d'anys i de tristeses, anaven abandonant aquesta vall de llàgrimes. En morir l'Abat Blanch la situació s'agreujà encara. Amb la supressió de les Ordes Religioses, jurídicament hom havia abolit també la Congregació de Valladolid; els pocs Abats que restaven no podien aplegar-se a Capítol per tal de procedir a noves eleccions; la perplexa Comunitat montserratina, que legalment no era reconeguda ni podia vestir l'hàbit monàstic, decidí elegir-se Superiors que adoptaren el títol de Presidents. Durant llur govern l'obra de reconstrucció prosseguí lenta per mor de la guerra dels *Matinés*, que no malmeté el Santuari, però el privà de la concurrència dels fidels i de les almoines llurs.

Al 1857 amb la visita a Montserrat dels Ducs de Montpensier que constituïren la Junta de Reconstrucció Artística, les obres de Restauració donaren un pas en ferm. Però la data inicial de la reconstrucció definitiva, és la del 1862. En aquest any el Papa Pius IX nomenà personalment Abat de Montserrat el P. Miquel Muntades. El càrrec era vitalici, el nou Prelat podia usar totes les insígnies pontificals i per res no depenia de la Congregació de Valladolid; en aquest sentit el P. Muntades era el successor de l'Abat Joan de Peralta, o millor dit de l'Abat Antoni Pere Ferrer. Els 23 anys del seu Abadiat foren eficaçment esmerçats en la Restauració del Monestir duta a terme pels seus dos successors immediats: el P. Abat Josep Deàs, continuador de l'obra del P. Muntades, i el P. Abat Antoni M^a. Marcet que ha acomplert amb escreix la tasca reconstructiva.

La figura de l'Abat Muntades exigeix una nota biogràfica fins en un esbós d'història de Montserrat. Nasqué a Capellades el dia 30 de novembre del 1808. D'infant estimà aquell munt de runes que havia estat el nostre Santuari. A la juvenívola edat de 17 anys vestí el sant hàbit a Montserrat mateix; en la impossibilitat de continuar ací els estudis eclesiàstics, fou tramès al Col·legi del Monestir d'Exlonza. Durant l'exclaustració del 35 cercà un refugi a la seva vila natal, i fou el primer Monjo que respongué a la crida de l'Abat Blanch al 1844. Sagristà del nostre Monestir, més tard President i a la data esmentada elegit Abat per decret pontifici, no és fàcil recontar en poques paraules la seva labor fecunda. Temperament enèrgic, vencé les dificultats gravíssimes que entrebancaven el desplegament de la seva tasca; inlassable, treballà estrènuament en la reconstrucció global del Santuari. El Temple que ell tingué la joia de veure proclamat Basílica, el Cambril actual de la Verge del qual posà la primera pedra i veié cobert, l'Escolania que construí, el Monestir que féu decentment habitable, la Sagristia i Biblioteca que enriquí de paraments i volums, les Hostatgeries del Santuari que arranjà o edificà de nou, moltes Capelles de la Muntanya per ell refetes, palesen l'activitat prodigiosa d'aquest Abat que fou l'ànima de les magnes festes del Milenar i de la Coronació Canònica de la Santa Imatge i fundà encara el Col·legi de Missioners d'Ultramar que tan prolífic esdevingué de vocacions monàstiques que asseguraven l'esdevenir de la Comunitat i la continuació de la seva obra. L'Abat Muntades morí el 8 de maig del 1885, i deixà tan avançades les obres de reedificació del Monestir, que bé mereix el títol de Reconstructor de Montserrat.

Dom Josep Deàs en el seu llarg Abadiat acabà algunes obres del seu Antecessor; decorà l'interior de l'Església i del Cambril, restaurà els Altars, erigí les trones actuals, construí l'orgue i aixecà la façana de l'Església, i abans d'acabar el segle XIX, el més trist de la nostra història, aconseguí una Comunitat tan nombrosa com l'anterior al 1811. Gran part de l'activitat del P. Deàs fou emprada en la construcció d'edificis per estatges dels fidels, com els titulats de Sant Josep i de Nostra Senyora. Al seu temps s'erigiren els Misteris del Rosari al camí de la Cova i les Creus monumentals del Via-Crucis. En escriure la biografia completa d'aquest Abat, caldrà recordar la seva obra de difusió del culte de la Verge de Montserrat i de l'Orde benedictina amb les seves fundacions del Col·legi de Manila i altres Monestirs.

Al segle passat quan els nostres bons Monjos en moments de lassitud i descoratjament s'exclamaven: Senyor, quan Montserrat tornarà a ésser el que ha estat?, hom diu que l'Abat Blanch amb un pessimisme finament humorístic, responia: Calgueren mil anys perquè el Monestir esdevingués com l'admiràrem a la nostra joventut; deixem passar un altre milenni i el tornarem a veure igual. L'excel·lent P. Blanch tirà massa llarg. No s'ha complert encara el centenari de la seva mort, i la total reconstrucció del Santuari pot donar-se per ben acabada.

Si l'Abat de santa memòria Benet Argerich contemplés avui el nostre Monestir dubtaria de la realització del vaticini profetit al llit d'agonia. Constataria que hom abandonà el seu projecte de perllongar els Claustres, però en canvi admiraria la Plaça superba i les construccions subterrànies d'una robustesa que no

desdiu de l'obra gegant per ell bastida. A l'interior del Monestir les sorpreses serien més nombroses i agradables. L'esplèndida escala que posa en comunicació els pisos de la Mongia, l'exquisit Claustre romànic, petit joiell arquitectònic, el clar Refetor que ell presidí molts anys i que ara no reconeixeria, i tantes altres importants millores no li parlarien pas de destrucció ni de ruïnes. No fóra possible, és clar, ocultar-li l'irreparable, l'insubstituïble: en obrir els armaris de la Sagristia no li caldria, com abans, aclucar els ulls al llampagueig inefable de la pedreria acumulada en el tresor de Madona Santa Maria de Montserrat, a l'Arxiu acabaria aviat la tasca de repassar els pergamins montserratins i els antics còdexs preadíssims; enyoraria els busts dels Emperadors Romans i les estàtues de les sis Sibil·les; però el confortaria l'admirable Crist de vorí atribuït a Ghiberti i d'altres adquisicions novíssimes: les taules polícromes catalanes, les teles signades per Greco, Viladomat, Pierin del Vaga... les miniatures, les aquarel·les, les ceràmiques, els camafeus, etc. La sensació de cultura sòbria i severa esflorada a la visita dels Museus Bíblic, Egiptològic, Prehistòric i Arqueològic, s'intensificaria al *Scriptorium*, a la Biblioteca, a la Impremta; i a l'hora foscant, en aplegar-se al Chor la Comunitat nombrosa pel cant quotidià de la «Salve», en veure la Basílica atapeïda de fidels com en les grans solemnitats del seu temps, i en sentir el drinc enyorat de les veus infantils, el bon Abat Argerich faria gràcies a Madona Bruna, que si permeté que allaus destructores es rabe-gessin al seu estimat Santuari, fou per comblar-lo de benediccions que han fet possible, en un lapse de temps curtíssim, la restauració integral i perfecta del nostre Montserrat.